תוספות יום טוב על מסכת מגילה

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א כרכין. עיין במשנה ד׳ פ״ט דברכות:

מימות יהושע. פי׳ הר״ב נפקא לן ג״ש כו׳ וכתיב התם לבד מערי הפרזי. בריש דברים כתיב וזהו שפירש״י וכתיב התם בביאת הארץ בימי משה ויהושע ע״כ. דהואיל ונכתב בשנת הארבעים סמוך לפטירת משה רבנו ע״ה חשבינן ליה מימות יהושע ודלא תלינן מימות משה חדא דא״כ כל שהיתה מוקפת מתחלת יציאתן ממצרים שהיא ארבעים שנה קודם לביאתן לארץ ומנא ידעינן איזה היתה מוקפת בזמן ההוא. ועוד דהיינו טעמא דמסיים הר״ב ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק וכו׳:

קורין בט״ו. כתב הר״ב מדפרזים בי״ד ש״מ דמוקפים בט״ו. ומקשינן בגמרא ואימא דפרזים בי״ד כדכתיב בהו. אבל מוקפין דלא קבע בהו קרא אי בעו בי״ד ואי בעו בט״ו. אמר קרא בזמניהם זמנו של זה לא כזמנו של זה דזמניהם ל׳ רבים לומר שזמנו של מוקפין אינו כזמנו של פרזים. ותו פריך ואימא בי״ג וקרא דכתיב להיות עושים וגו׳ בט״ו לשושן אתי. ומשני כיון דלא רמז לך הכתוב זמן דמוקפים אימת ואשכחן ט״ו לשושן מסתברא שהמוקפים יעשו כשושן:

כפרים בי״ד. דכתיב הפרזים עושים יום י״ד ועיר שאין מוקפת חומה נקרא פרוז שמתוך שאין לה חומה ישיבתה נפוץ ופרוז ומרוחקים משכונה לשכונה. רש״י:

בארבעה עשר. עיין בפי׳ הר״ב ספ״ק דיבמות מאי דפריך בגמ׳ התם מלא תתגודדו:

ועיירות גדולות. נמי אינן מוקפות חומה דהא בכלל פרזים הם אלא שהן גדולות וכדתנן במשנה ג׳:

אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. [*ומ״ש הר״ב באידך פי׳ שמתכנסים בו לשמוע קריאת התורה כמ״ש לקמן בסוף פ״ג בד״ה בשני ובחמישי וכו׳] ומ״ש הר״ב כדי שיהיו פנויים וכו׳. הכי איתא בגמרא. אבל רמי עלה מדתנן במשנה ג׳ מקום שאין נכנסין לא בב׳ ולא בה׳. אין קורין אותה אלא בזמנה. ואי ס״ד תקנתא דכרכים היא היאך מפסידין לתקנתא דידהו אלא אימא מפני שמספקין כו׳ שכר הוא להם בשביל שהם מספקים הילכך היכא דאין נכנסים כו׳ לא קולא הוא גבייהו ואין כאן שכר. ומ״ש לימא קרא בזמנם משום דאמרן דלא זמנו של זה כזמנו של זה כדלעיל והיינו מדכתיב לשון רבים להכי אמרינן דאכתי לימא בזמנם דהוי נמי לשון רבים. ומ״ש הר״ב ש״מ עוד שני זמנים דזמנים טובא ליכא למימר דיו״ד וה״א דמיותרים בזמניהם דרשינן דומיא דעיקר זמנם דתרתי. גמרא:

חל להיות. יום י״ד. שהוא עיקר לפי שרוב העולם קורין בו ומשום הכי קתני ליה סתמא ושני בשבת יום הכניסה הוא. הר״ן. ואע״ג דהשתא דמתחיל בשני בשבת והדר תני בשלישי וכו׳ דנקט סידורא דיומא נמצא דאשמעינן מקדימין לי״ג ולי״ב וכו׳ דלא כסידורא דירחא דלעיל. מפרש בגמרא דהיינו טעמא דאי הוה תנא כסידורא דירחא היה צריך לשנות אחר השבת י״א. בשבת י״ב. ע״ש י״ג. מתוך כך הוא בא לדלג ולטעות לכך נקט סידורא דיומא וסדר החדש הבא לו לאחוריו אינו מזכירו בפירוש שהרי מאליו הוא נשמע ואין כאן עוד טעות:

חל להיות בע״ש עיירות ומוקפים בו ביום. כתב הר״ב שאין קריאת מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה וכו׳. דהכל חייבין בקריאת מגילה ואין הכל בקיאין כדאיתא בגמרא. וקשיא לי א״כ למה קורין בס״ת בשבת כדתנן בפרק בתרא. וכ״פ הר״ב בסמוך בפרשת ויבא עמלק אבל בקריאת הלל ל״ק דרשאין לקרות בעל פה כיון דרגילין בו מידי דהוה מעמדות במנחה. כדתנן במשנה ג׳ פ״ד דתענית. וניחא לי במ״ש בטור א״ח ר״ס קל״ט דהקורא בפרשה צריך לסדר אותה תחלה פעמים ושלש בינו לבין עצמו וכו׳ וא״כ כל הקורין בקיאין הן דומיא לתירוץ ב׳ דתוספות במילה שלא גזרו כמ״ש בשמם במשנה ב׳ פ״ד דסוכה דטעמא דאין אדם מל אא״כ הוא בקי:

ומוקפין בו ביום. דכתיב (אסתר ט׳:כ״א) בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לקרות עם הכפרים ביום הכניסה הכי איתא בגמ׳ ולא ידעתי מי הכריח להר״ן לתת טעם אחר משום שבו קריאה לרוב העולם. ומ״ש הר״ב ושואלין וכו׳ כל אותה שבת. [גמ׳]. [ובגמרא] משמע דאצטריך לאשמועינן דלא תימא נגזור דרשא אטו קרייה. והרמב״ם בפ״ק הלכות מגילה כתב כדי להזכיר שהוא פורים ומ״ש הר״ב דסעודת פורים לכ״ע אין עושין בשבת דלעשות אותם ימי משתה כתיב את ששמחתו תלויה בב״ד יצא זה ששמחתו בידי שמים ואינו מתקנת מרדכי:

חל להיות בשבת. למאי דכתיבנא במשנה ה׳ דפ״ה דסוכה דאין עושין יוה״כ באחד בשבת הה״נ בע״ש דהני טעמי נמי שייכי. ולפיכך הכא דוקא בזמן שמקדשין ע״פ הראיה. דאל״כ כשיחול פורים בשבת יבא יו״כ בע״ש. וכ״פ המגיד [פ״א מהלכות מגילה הי״ג]:

ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה. דכיון דאדחו מיומיה ידחו ליום הכניסה. גמרא:

באלו אמרו. פי׳ הר״ב בזמנים של מגילה. ור״ל בי״ד וט״ו. ורש״י פי׳ אם חל י״ד בשבת. וא״כ באלו קאי על הימים המוקדמים. והרי״ף פי׳ ע״פ הירושלמי באלו ר״ל במגילה ותרומת [שקלים] דבאחד באדר משמיעין על השקלים ולא בא׳ בניסן וטעמא פירש הר״ן שאין מביאין קרבנות צבור אלא מתרומה חדשה:

זמן עצי הכהנים. בפי׳ הר״ב והעם וכן ברש״י והר״ן. וכן הוא במשנה ה׳ פרק בתרא דתענית [*ובסדר המשנה שבירושלמי הכא והתם]:

ותשעה באב. כתב הר״ב וה״ה שאר תעניות. והאי דנקט ט׳ באב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו. אבל שאר צומות אמרינן במסכת ר״ה [פ״ק דף י״ח] רצו מתענין רצו אין מתענין. רש״י:

חגיגה. כתב הר״ב שיש לה תשלומין כל ז׳ ואפילו עצרת כדפי׳ במ״ו פ״ק דחגיגה:

והקהל. פי׳ הר״ב וכל העם כו׳ להביא את טפם כו׳ ובשבת א״א וכ״כ רש״י. וטעמא דאע״ג דנושא חי פטור כדתנן בפ״י דשבת מ״ה הא אמרי׳ דכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מתלת. ועוד שאם הוא קטן שאינו נוטל אחת ומניח אחת אפשר דחייב כדכתיבנא במ״ב פי״ח דשבת. וטף לא באו אלא כדי ליתן שכר למביאיהן. כדאיתא בגמרא פ״ק דחגיגה דף ג׳. וא״כ אפי׳ הוא קטן כמות שהוא יש שכר למביאיהם ומביאין אותו וא״א בשבת. ורש״י כתב עוד פירוש אחר בשם ירושלמי משום בימה של עץ שהיו עושין למלך. כדתנן בספ״ז דסוטה. ומאתמול לא עבדינן משום דדחיקא לה עזרה:

ולא מקדימין. כתב הר״ב לא מטא זמן חיובייהו גמ׳. ופי׳ הר״ן הקהל קודם זמן חיובו לא אפשר משום בימה [וזמן ההקהל ביום [*א׳] דחול המועד [*כדתנן במ״ח פ״ז דסוטה וע״ש] ויום שלפניו הוא י״ט דכמו כן א״א לעשות בימה] וכן זמן עצי כהנים א״א להקדים מפני חבירו שהוא מספיק דא״א לו להכנס בתחומו ע״כ. וחגיגה ודאי א״א להקריב קודם החג דמאי חגיגה שייכא אם אין חג. ומ״ש הר״ב וט״ב משום דאקדומי כו׳. בגמרא. וטעמא דאצטריך לכך משום דמכיון דמי״ז בתמוז הובקעה העיר נמצא דהוי זמן תענית בכל אלו הימים הקודמים לט״ב. ועוד הא כתבינן במ״ו פ״ד דתענית דבז׳ באב נכנסו גוים להיכל וכו׳:

מותרין כו׳ ומתנות לאביונים. ר״ל כי מי שנתן באותם הימים ר״ל יום י״א י״ב וי״ג מתנות לאביונים יצא ידי חובתו הרמב״ם. אבל משלוח מנות אינו אלא בזמן סעודה דמנות מידי דמיכל הוא והרי״ף הביא ירושלמי דסעודת פורים לא מקדימין. [*וכמ״ש הר״ב במשנה דלעיל]:

אלא קריאת המגילה. כלומר שאם עשאה בראשון לא יצא. רש״י וטעמא בגמ׳ דמסמך גאולת פורים לגאולת פסח עדיף. ובירוש׳ דריש שקלים דמשמיעין על השקלים נמי איכא בינייהו עיין בפירוש הר״ב דריש שקלים. אבל למסקנת הבבלי דמסקינן דחסורי מחסרא וה״ק אין בין י״ד של אדר כו׳ ולא מיירי בכל החדש לא קשיא דלא תני לה. ומ״ש בב״י ס״ס תרפ״ח בדין הפרשיות דלא כמסקנא שבגמרא. מצאתי לו בתשובה סוף בדק הבית שחבר. שתיקן זה ע״פ המסקנא:

ומתנות לאביונים. וה״ה משלוח מנות דליתנהו אלא בשני. אע״פ שהמקדימין לקרות נותנין מתנות לאביונים ביום קריאתם ואין שולחים מנות. שאני התם דלא עבדי סעודה. הר״ן:

אין בין יו״ט לשבת. עיין במ״ב פ״ה דביצה:

וזה זדונו בכרת. פי׳ עיקר חומר זדונו בכרת. ומיהו אם התרו בו ולקה בידי אדם פטור. כדתנן בסוף מכות כל חייבי כריתות [שלקו נפטרו] כו׳. גמרא:

וכלים שאין [עושין] בהן אוכל נפש. כתב הר״ב ודוקא במקום שמשכירים כו׳ דכל הנאה המביאה כו׳ הנאת מאכל הוא. בריש פ״ד דנדרים כתב והוא הדירו הנאה המביאה לידי מאכל. ושם אפרש בס״ד:

נדר. פירש הר״ב האומר הרי עלי עולה הכי תנן בריש קנים. ופשוט דהוא הדין לשאר דברים שאינן באין חובה. וז״ל הרמב״ם בפי״ד מהלכות מעשה הקרבנות עולה או שלמים או מנחה. ומ״ש הר״ב ונאבדה. במשנה [א׳ פ״ק] דקנים. מתו או נגנבו. ובגמרא דהכא גרסינן נמי או אבדו [*ובסדר המשנה שבירושלמי גרס הכא מתו או נגנבו]:

אלא שהנדרים חייב באחריותן. הקשו בתוספת והאיכא דנדר אינו בא מן המעשר [כדתנן בסוף פ״ז דמנחות] ונדבה בא מן המעשר דגבי מעשר כתיב (דברים כ״ז:ז׳) וזבחת שלמים וי״ל דהכא איירי בקרבנות שהופרשו כבר. ובריש פ״ז דב״ק [סב.] תירצו עוד דמשנה זו שנויה במסכת קנים גבי עולת העוף ועולה כיון שאין בה אכילת אדם. נדבה נמי אין בא מן המעשר. כדדריש בספרי בפרשת עשר תעשר:

שהנדרים חייב באחריותן. דכתיב (ויקרא א׳:ד׳) ונרצה לו לכפר עליו אימתי נרצה לו נדרו לכשיתכפר בהן. אבל מקמי כפרה לא נרצה. ובאיזה קרבן אמרתי לך באותו שעליו שהטעינו עליו שאמר עלי דכמאן דטעין אכתפיה דמי. גמרא:

ונדבות אינו חייב באחריותן. כתב הר״ב אבל לענין בל תאחר שוין דכתיב כאשר נדרת וכו׳ בפרשת כי תדור וגו׳ לא תאחר וגו׳ בסדר כי תצא:

אין בין זב כו׳. עי׳ בפ״ק וסוף פ״ב דזבים:

מוחלט. פי׳ הר״ב שטמאו הכהן לגמרי תרגום לצמיתות לחלוטין. הרמב״ם:

פריעה ופרימה. בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע בסוף פ׳ תזריע. ובמצורע מוחלט כתיב. וכה״ג שנוי במשנה ה׳ פ״ק דכלים. ומיהו נראה דהוא הדין לענין ועל שפם יעטה ומתניתין רישא דקרא נקטה. וכן נראה בדברי הרמב״ם פ״י מהל׳ טומאות צרעת אבל לענין וטמא טמא יקרא דכתיב בההוא קרא שוים הם. דבת״כ מרבה מטמא טמא לכל המטמאים. לא המצורעים בלבד. וז״ש התוס׳ פרק קמא דמועד קטן דף ז׳ דבימי חלוטו צריך פריעה ופרימה וטמא טמא יקרא. לפום ריהטא כתבו כן. וכן לענין שילוח חוץ למחנה. אע״ג דכתיב בתריה דהאי קרא כל ימי וגו׳. בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. ילפינן בגמרא. מדכתיב כל ימי לרבות מוסגר לשלוח. וממילא לכל טומאתו שיהא כמו כן מטמא בביאה לאהל. דממושבו לטומאת ביאה ילפינן ליה. כמ״ש הר״ב במ״ז פי״ג דנגעים וא״כ כ״ש שאר טומאות דאם נתרבה לביאה שהיא חומרא יתירא. כ״ש לשאר טומאות:

ספרים. תורה נביאים וכתובים. רש״י. ועיין ר״פ דלקמן:

אלא שהספרים כו׳. הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוים. גמרא. [*ועיין במשנה ה׳ פ״ד דמסכת ידים]:

אינן נכתבות אלא אשורית. פירש״י לשון הקדש וטעמא בגמ׳. דבתפילין ומזוזות כתיב (דברים ו׳:ו׳) והיו הדברים האלה בהוויתן יהו. [*ופירוש אשורית עיין שם במסכת ידים]:

לא התירו. לשון אחר חוץ מלשון הקדש אלא יונית רש״י. [*ומ״ש הר״ב הלכה כר״ש ב״ג. גמ׳]:

אלא פר הבא על כל המצות. הא לענין פר יוה״כ ועשירית החיפה זה וזה שוין: גמרא:

אלא פר יוה״כ כו׳. [כתב הר״ב] הא כו׳ אם בא להקטיר כו׳ שייר טובא. דתנן במשנה ד׳ פ״ג דהוריות. וגם רש״י השמיט קצתן:

במה גדולה. פי׳ הר״ב במת צבור כו׳. אע״פ שמזבח הנחשת של משה רבינו ע״ה היה שם. הכתיב במלכים א׳ ג׳. וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה:

אלא פסחים. פי׳ הר״ב וכל שהוא כעין פסחים כו׳. דהא קתני סיפא כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה קטנה הא בגדולה קרב והיינו דאתי בזה הכלל. וטעמא בזבחים דף קי״ח דכתיב (יהושע ה׳:י׳) ויעשו בני ישראל את הפסח בגלגל פשיטא אלא הא קמ״ל דחובות כעין פסח הוא דקרב. הא לאו כעין פסח לא קרב. ומשום דמפסחים יליף להכי נקט פסחים טפי מאינך כמ״ש התוספות בסוף זבחים שם. והתם שנינו במשנה הרבה דברים שיש בין במת יחיד לבמת צבור. והכא לא מיירי אלא בקרבנות עצמן איזה הם שאינן קרבין אלא בבמת צבור ודתנן ר׳ יהודה אומר אין מנחה בבמה היינו בבמה גדולה כמ״ש שם בס״ד:

כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה. קטנה. רש״י:

בכל הרואה. עיין במשנה ו׳ פרק בתרא דזבחים:

ב קראה על פה לא יצא. [*כתב הר״ב] כתיב הכא נזכרים כו׳. בגמרא ממאי דהאי זכירה בקריאה דלמא עיון בעלמא. לא ס״ד דכתיב זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה:

תרגום בכל לשון. פי׳ הר״ב או בכל לשון. וזו ואצ״ל זו קתני. רש״י בגמרא. ועיין לקמן:

אבל קורין אותה ללועזות בלעז. כתב הר״ב ובלבד שתהא כתובה באותו לשון. הר״ן מוקים למתניתין אפילו לרשב״ג דמשנה ח׳ פ״ק דהלכה כמותו ויהיב טעמא דכיון דעיקר מצות מגילה משום פרסימי ניסא. עיקר פרסום הנס תלוי בידיעה. וכל שאינו יודע אלא גיפטית עיקר פרסומיה בגיפטית אע״פ שאין הספרים נכתבין בו עכ״ד. ונראה לי שכן גם דעת הרמב״ם שהרי בפרק ב׳ מהלכות מגילה כתב לזאת הבבא. אע״ג דבפרק א׳ מהלכות תפילין פסק כרשב״ג. אלא ש״מ דס״ל דאף רשב״ג מודה במגילה. ועיין במשנה דלקמן:

ללועזות כל שאינו לשון הקדש. נקרא לעז. רש״י. וכן כתיב בהלל מעם לועז. ועל מצרים נאמר. עיין ברד״ק:

והלועז ששמע אשורית יצא. כתב הר״ב ויונית הוא כאשורית כו׳ וכ״כ הרמב״ם בפ״ב מהלכות מגילה. אלא שלא כתב שכבר אבד וכו׳. דסמך בזה על מ״ש בפ״א מהלכות תפלה. כמ״ש ב״י סי׳ תר״ן. וטעמייהו. דמתניתין עצמה דהכא סברה כרשב״ג. ולא הוי מחלוקת ואח״כ סתם. וכמ״ש הר״ן דתנא דמתני׳ דהכא לא מעייל נפשיה בפלוגתא דרבנן ורשב״ג. אלא אתא לאשמועינן שאין כל הלשונות כשרים במגילה לשאינו בקי בהן. ולבקי בהן כולם כשרים. ומשום הכי קאמר קראה תרגום בכל לשון לא יצא לרבנן. בר מלשון אשורית. ולרשב״ג בר מאשורית ויונית. אבל קורין אותה ללועזות בכל לעז שבעולם [שהם] מכירין בו והלועז ששמע אשורית יצא לכ״ע. ולרשב״ג באשורית ויונית עכ״ד. ומ״ש הר״ן דמשום דאמר ר׳ יוחנן הלכה כסתם. לא

קשיא הלכתא אהלכתא דאמוראי נינהו אליביה דרבי יוחנן. ה״ק אבל משום מחלוקת ואח״כ סתם קשיא דזה אליבא דכ״ע. כדמוכח בפרק החולץ בגמרא דף מ״ו [צ״ל מ״ב]. ותריץ כדכתיבנא:

יצא. מידי דהוה אנשים [כדלקמן ריש משנה ד׳] ועמי הארץ ועוד דאנן מי ידעינן אחשתרנים בני הרמכים [מאי הוא] אלא מצות קדיאה ופרסומי ניסא ה״נ כו׳. גמרא:

ומתנמנם מפורש במשנה ח׳ פרק בתרא דפסחים:

דורשה ומגיהה. או דורשה. או מגיהה:

אם כיון לבו. פירש הר״ב לצאת. כמו שפסק ריש פ״ב דברכות. ועיין שם:

בסם פירש הר״ב שקורין לו סמא. גמ׳. ופירש״י) אורפימענט. וכ״כ הר״ב משנה ד׳ פי״ב דשבת:

קומוס פירש הר״ב מין שרף כו׳. ועיין עוד פי״ב דשבת:

עד שתהא כתובה אשורית. בברייתא בפ״ק סוף דף ח׳ עד שיכתבנה אשורית. ולחד אוקימתא מוקמינן במגילה. ומכל מקום הלשונות שוים הם. ושם פירש״י עד שיכתבנה אשורית כתב אשורית הוא כתב שלנו. ע״כ. ואע״ג דלפום מסקנא דהתם אפשר לפרש ברייתא דהתם בלשון אשורית. מכ״מ אי איתא ה״ל לרש״י לכתוב כן במסקנא ההיא. ועוד אי לאו דלקושטא דמלתא פירושא דברייתא הכי הוא. מי הכריח לרש״י לפרש כלל. הלכך נראה לפרש אכתב. ומלישנא דעד שתהא כתובה משמע דאפילו בדיעבד מעכב. וצריך לומר דטפי קפדינן אכתב מאלשון. ודלעולם צריך שיהא הכתב אשורית. אע״פ שהלשון תרגום או לשון אחרת. וכן הוא לתירוץ אחד דהתם. ואפשר דלא קפדינן טפי אכתב מאלשון. והכא הכי קאמר. שיהא אשורית כשהלשון אשורית. ומשום דמסתמא בלשון אשורית היא כתובה. לפי שבו יוצאין אף הלועזים. להכי נקט אשורית. והוא הדין בלשון אחרת. שצריך שיהא באותו כתב עצמו ובהכי מיהת מעכב אפילו בדיעבד כדמשמע לישנא דעד שיכתבנה. וטעמא דסבירא ליה ככתבם וכלשונם שיהא כתבם כלשונם. ולא שיהא כתב ארמית והלשון עילמית. כך נראה בעיני. אבל הב״י כתב בסימן תר״ץ שיש מדקדקים בדברי הרמב״ם שתהא כתובה בכתב אותו הלשון. והוא דחה דבריהם שאין קפידא אלא בלשון. ושאין מדברי הרמב״ם ראיה ע״ש. ולדבריו צריך לפרש משנתינו ג״כ בלשון אשורית. ודאיידי נקטיה הכא. אע״ג דכבר שנאו לעיל דלועז ששמע אשורית יצא. ואין לומר דס״ל דתנא דמתניתין רשב״ג היא. ולא התיר אלא אשורית. א״נ יונית דדכוותיה ופליג אדלעיל דקורין ללועזות בלעז ודלא כמ״ש לעיל בשם הר״ן. דאי איתא דהכי ס״ל הרמב״ם והב״י לא ה״ל לפסוק במשנה ח׳ דפ״ק כרשב״ג. וכמתניתין דלעיל בריש הפרק. כיון דרשב״ג חולק עליה. אלא ה״ק מתני׳ להרמב״ם אליביה דב״י עד שיכתבנה אשורית. דביה כ״ע יוצאין אפי׳ הלועזים וכדלעיל. ומיהו קשיא לישנא דעכובא דהכא. דמשמע דאינו יוצא עד שיכתבנה אשורית. ולעיל תנן דללועזות קורין בלעז. ויש לומר דמשום ספר ודיו נקט הכי. והא כדאיתא והא כדאיתא. אבל לפירש״י אין צריך לכל זה דנוכל לומר דבכתב אה״נ דמקפד קפיד קרא כדכתיב ככתבם וכלשונם. ולאחד משני הפירושים שכתבתי או דבעינן לעולם כתב אשורית בכל לשון ולשון. או דבעינן הכתב של אותו לשון. ואחר שכתבתי כל זה מצאתי בשלטי הגבורים בשם ריא״ז וז״ל אע״פ שהכשירו שאר לשונות במגילה הכתיבה צריכה שתהא אשורית שהוא כתב לשון הקדש ולא כתב יוני. ולא שאר כתיבות. כמבואר בקונטרס הראיות עכ״ל:

על הספר ובדיו. כתיב הכא ותכתוב אסתר המלכה וכתיב התם (ירמיהו ל״ו:י״ח) ויאמר אליהם ברוך וגו׳ ואני כותב על הספר ובדיו. גמרא:

הספר. פירש הר״ב קלף. ועיין במשנה ג׳ פ״ח דשבת:

ובדיו. שהוא מעשן של שמנים. או של זפת ושעוה. וכיוצא בהן. וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש. ולותתין אותו הרבה. ודכין אותו עד שיעשה רקיקין ומצניעין אותן. ובשעת כתיבה שורהו במי עפצא וכיוצא בו וכותב בו. הרמב״ם פ״א מהלכות תפילין. וכתב ב״י טוא״ח סי׳ ל״ב בשם ההגהות. שהעיקר שבכל דבר שיעשה אדם דיו בדבר שיתקיים ויהא ניכר על הקלף דיו הוא וכותבין בו ספרים תפילין ומזוזות. ע״כ. ולפיכך הרמב״ם והרא״ש דעתם שאע״פ שבקנקנתום פסולה במי עפצים וקנקנתום שרי. ואפי׳ לכתחלה. ע״כ. ולא דמי דיו דהכא לדיו דתנן במשנה ד׳ פ״ב דסוטה:

אם עתיד לחזור למקומו. לשון הר״ב אם הוא בן כרך שהלך לעיר כו׳ בליל י״ד קודם עמוד השחר דמכיון שעלה עמוד השחר אם קרא יצא כדתנן לקמן. ומ״ש אע״פ שהוא בלילה בעיר. כלומר אפילו הכי אינו קורא עמהם בלילה. שחייב לקרות בלילה כמ״ש הר״ב במשנה דלקמן ומ״ש אבל אם אין עתיד לצאת משם הלילה. לשון הר״ן אלא להתעכב כאן ביום י״ד. ע״כ. ומ״ש נקרא פרוז. בגמרא דכתיב על כן היהודים הפרזים. ולמאי הדר קאמר היושבים בערי הפרזות. הא קמ״ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז. ומדפרוז בן יומו קרוי פרוז מוקף בן יומו קרוי מוקף. וז״ש הר״ב וה״ה לבן עיר שהלך לכרך וכו׳. וזה שהקדים הר״ב לפרש בן כרך וכ״ה בגמרא. כתב הר״ן דהיינו משום דבקרא פרוז בן יומו כתיב. ומינה גמרינן למוקף. ע״כ. ומיהו מתניתין דאקדמה בן עיר שהלך לכרך איכא למימר אורחא דמלתא נקט. שדרך בני עיירות ללכת לכרכים יותר מבני כרכים לעיירות. ב״י. ומ״ש הר״ב אם עתיד לחזור

בלילי ט״ו. שלא יהא שם ביום ט״ו. רש״י. ומ״ש אבל אם אין עתיד לחזור בלילי ט״ו לשון הר״ן וקצת מן היום ע״כ. וז״ש הר״ב לפעמים לילי וכן הוא בר״ן. ובפירש״י נקט לכולהו לילי. לא קשיא. כמ״ש במשנה ג׳ פרק ח׳ דמסכת תרומות:

כמקומו כחובת מקומו. רש״י:

רבי מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי כו׳. גמרא אמר רבי יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף. מ״ד כולה תקפו של אחשורוש. מ״ד מאיש יהודי תקפו של מרדכי. ומ״ד מאחר הדברים האלה תקפו של המן. [*ומ״ש הר״ב והלכה כר״מ. גמרא]:

הכל כשרין לקרות את המגילה. פי׳ הר״ב לאתויי נשים שאף הן היו באותו הנס. גמרא ריש מסכת ערכין:

חוץ מחרש. כתב הר״ב מתני׳ ר׳ יוסי היא וכו׳. כלומר ר׳ יוסי דמשנה ג׳ פ״ב דברכות ואין הלכה כמותו. ואע״ג דבמשנה ב׳ פ״ק דתרומות מפרש המשנה דתנן חרש כו׳ לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה כרבי יהודה. ודרבי יהודה לא אמר הקורא ולא השמיע יצא אלא בדיעבד והכי מוקים לה גמרא דברכות ודהכא. וכן מוקים למתני׳ דהכא כרבי יהודה ולא פסלינן הכא לחרש אלא לכתחלה אפילו הכי לא רצה הר״ב לפרש מתני׳ דהכא כאותה אוקימתא. משום דצריכין למדחק בפירושה כדדחיק תלמודא. דהא השתא דחרש דוקא לכתחלה הא דיעבד מוציא לא הוי דומיא דשוטה וקטן דאפילו דיעבד לא אלא הא כדאיתא והא כדאיתא. וזה דוחק. ועוד דמדתנן בסיפא ור׳ יהודה מכשיר [בקטן]. קא מחסרינן למתני׳ וה״ק בד״א בקטן שלא הגיע לחינוך. אבל בקטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה שר׳ יהודה מכשיר בקטן. ולכך מסתבר ליה להר״ב טפי לפרש כאוקימתא דמתני׳ רבי יוסי היא אע״ג דלא אתיא כהלכתא ומניח המשנה כצורתה. וכולהו בחדא מחתא נינהו. ועוד איכא למימר דס״ל להר״ב דלאותה אוקימתא הכא הלכה כר׳ יוסי. כי היכי דלא תקשה רבי אדרבי דהתם סתם כר׳ יהודה. והכא כר׳ יוסי. וטעמא דמגילה שאני. דבעינן בה פרסומי ניסא. וכל שלא השמיע לאזניו ליכא פרסומי ניסא. כמ״ש הב״י סימן תרפ״ט. שכן נראה שהוא דעת הרי״ף והרא״ש. אבל כתב דמ״מ הדבר דחוק. כיון דחזינן דגמרא משמע ליה דמגילה וק״ש שוים הם. מנין לנו לחלק ביניהם:

רבי יהודה מכשיר בקטן. פי׳ התוס׳ שהגיעו לחינוך. דאי לאו הכי מ״ט דרבי יהודה הא תני ספ״ג דר״ה כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן אלא בהגיע לחינוך. ואפ״ה פוסל ת״ק ואע״ג דחיובא דמגילה בגדול אינו אלא מדרבנן. משום דכיון דקטן אינו חייב אפילו בשאר מצות אלא דרבנן הוי קטן תרתי ולא אתי ומפיק חד דרבנן. ועיין משנה ו׳ פ״ד:

אין קורין את המגילה וכו׳. כתב הר״ב שחייב אדם לקרות המגילה בלילה כו׳ שנאמר למען יזמרך כבוד [ביום] ולא ידום [בלילה] והאי קרא במזמור [ל׳] ארוממך ה׳ כי דליתני דרשינן בפסיקתא במרדכי ואסתר. והמן ואחשורוש. וקריאת המגילה שבח הוא שמפרסמים את הנס. והכל מקלסים להקב״ה. פ״ק דף ד׳:

ולא מלין. כתב הר״ב דכתיב וביום השמיני ימול. גמרא. וכתבו התוס׳ דדרשא פשוטא נקט וסמיך על ובן שמונת ימים דמיניה נפקא ולא לילות. אבל וביום צריך למדרש ואפילו בשבת. וכמ״ש הר״ב בספ״ג דנדרים:

ולא טובלין ולא מזין. כתב הר״ב הוקשה טבילה להזאה. דבסיפא דוהזה כתיב ורחץ במים וה״ה לזב וזבה. רש״י. וכתב הר״ב ודוקא כשטובל בשביעי כו׳ אבל משעבר יום ז׳ מותר לטבול בלילה וכדפירש״י והרמב״ם והיינו דתנן בסוף פרה אבל הוא עצמו טובל בלילה. ופירש שם הר״ב והרמב״ם דהיינו כששהה ההזאה ולא הזה בז׳ רשאי לטבול בלילה ולהזות אח״כ ביום. אבל הטובל בשביעי כמצותו מזה תחלה ואח״כ טובל ואין מזין אלא ביום כדתנן התם. ונמצא שלא יטבול ג״כ אלא ביום דקודם להזאה אינו יכול לטבול כשההזאה ביום הז׳. וקשה אלישנא דמתני׳ דתנן טבילה קודם להזאה. והא הכא איירינן כשהטבילה אחר ההזאה דוקא. והרמב״ם בפ״ז [צ״ל בפ״ו] מהלכות פרה כתב אין מזין ואין טובלין אלא ביום. ובהשגות [כתב] במשנה מפרש על טבילת האזוב במים. וכתב הכסף משנה דהרמב״ם נמי בהכי מיירי ולא הוצרך לפרש. כיון דהתם אינו עוסק אלא במילוי וקידוש והזאה. ולא תקשי לך שהקדים אין מזין לאין טובלין לישנא דמתני׳ נקט. ע״כ. ואומר אני דלפום ריהטא כתב כן. ולא עיין במשנה. ועוד דא״כ תקשה למתני׳ דהא ודאי דטבילת אזוב קדים להזייתו. לכן אפשר לי לומר דאע״ג דעסיק התם במילוי וקידוש. אפשר דאגב נקט נמי לטבילת אדם. ומש״ה אפכה לגירסא דמתני׳. ומ״ש הכ״מ דבפרק י״א כתב טבילת האזוב במים והזאתו ממנו כו׳ אחר שתנץ כו׳ לא זהו העתק משנתינו אלא ההיא דסוף פרה. וכמ״ש בפירוש המשנה שם. ומיהו אע״ג דהרמב״ם אפכה. ניחא טפי לפרש הגירסא כמות שהיא. וכמ״ש התוספות דטבילה דהכא במתני׳ לא איירי אלא בטבילת אזוב ואתקוש להזאה דכתיב וטבל והזה. וכמו שנזכר בפירוש הר״ב דסוף פרה. ול״ק אמאי לא תנא נמי דטבילת אדם שבשביעי שאינה אלא ביום משום דבהדיא כתיב והזה והדר ורחץ. וכיון שאין הזאה אלא ביום ממילא אין הטבילה אלא ביום:

וכן שומרת יום כנגד יום. לפירש״י והר״ב דבטבילת אדם מיירי הא דתנן ואין טובלין. אפ״ה אצטריך למתני שומרת יום כדמפורש בגמרא. דה״א

דליעבד מקצת לילה שמור ותטבול. קמ״ל. כיון דבעי ספירה ספירה ביממא היא. דכתיב (ויקרא ט״ו:כ״ח) וספרה לה שבעת ימים. ולפירוש התוספות נמי דלא איירינן עד השתא בטבילה. הזכיר שומרת יום טפי משאר חייבי טבילות מהאי טעמא:

עד שתנץ החמה. מפורש במשנה ב׳ פ״ק דברכות. ועמוד השחר במשנה א׳:

לקריאת המגילה. דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים. ולקריאת ההלל דכתיב ביה (תהלים קי״ח) זה היום עשה ה׳. ולתקיעת שופר דכתיב (במדבר כ״ט) יום תרועה יהיה לכם. ולנטילת לולב דכתיב (ויקרא כ״ג) ולקחתם לכם ביום הראשון. ולתפלת המוספין כמוספין שויוהו רבנן. ולמוספין דכתיב (שם) דבר יום ביומו. [וצ״ע דתיפוק ליה מביום צוותו כדלקמן] [*וכ״ה אדהכא נמי בירושלמי]. ולוידוי הפרים דיליף כפרה כפרה מיוה״כ דהא דכתיב (שם ט״ז) וכפר בעדו ובעד ביתו. בכפרת דברים הכתוב מדבר. כמו שכתבתי במשנה ח׳ פ״ג דיומא וכפרה ביממא הוא. דכתיב (שם) ביום הזה יכפר עליכם. ולוידוי המעשר. דכתיב (דברים כ״ז) ואמרת לפני ה׳ אלהיך בערתי הקדש וגו׳. וסמיך ליה היום הזה ה׳ אלהיך מצוך. ועיין מ״ש במשנה ו׳ פ״ה דמעשר שני. לסמיכה לשחיטה. דכתיב וסמך ושחט וכתיב (ויקרא י״ט) ביום זבחכם. ומביום צוותו לא נפקא דשחיטה כשרה בזר. ונמצא שאינה עבודה והתם להקריב כתיב. תוספת. לתנופה. דכתיב (שם כ״ג) וביום הניפכם את העומר. ולהגשה. דאתקש לתנופה דכתיב והניף והקריב. ובתרווייהו נמי א״צ כהן דמקמיצה ואילך מצות כהונה. תוס׳. ולקמיצה וכו׳. עד ולהזייה דכתיב (שם ו׳) ביום צוותו. ועיין מ״ש במשנה ח׳ פ״ק דקדושין [ד״ה] הקבלות בשם התוס׳. ולהשקיית סוטה. אתיא תורה תורה כתיב הכא (במדבר ח׳) ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם (דברים י״ז) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט. מה משפט ביום [כדתנן ברפ״ד דסנהדרין [אף כאן ביום]]. ולעריפת העגלה. כפרה כתיב [בה] (שם כ״א) [ונכפר להם הדם] כקדשים. ולטהרת המצורע. זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו (ויקרא י״ד) גמרא. ובסדרא דנקטא מתני׳ אפשר לי לומר דמשום דהתחיל במגילה דמכילתין היא נקט בתרה הלל דקריאה דכוותה. ותנא בהדייהו שופר ולולב ששוים לענין שבת. ותקיעת שופר דר״ה קדים לנטילת לולב שבט״ו לחדש. וכן סידורם בכתוב. ותפלת המוספים. איידי דאתיא מדרבנן חביבא ליה ואקדמה. ומש״ה סמיך לה המוספים עצמן דלדידהו שויוה. ווידוי פרים דאתיא ליה מדרשא חביב ואקדמיה. וכן נמי וידוי מעשר דמסמוכים דריש. ולפי שווידוי פרים קדשים הן הקדים לווידוי מעשר. והדר תנא וידוי יוה״כ דמיניה אתיא וידוי פרים. וסמיכה אתיא מהיקשא. ועוד דוידוי בשעת סמיכה היא כדתנן בפ״ג דיומא. וסומך שתי ידיו עליו ומתודה הלכך סמיך סמיכה לווידוי יוה״כ. והדר תני שחיטה דמינה יליף לסמיכה. וכמו סמיכה ושחיטה דא״צ כהן ה״נ תנופה והגשה הלכך תני להו בהדייהו. ותנופה היא כעין סמיכה. כדרך השנוי בסוף פ״ט דמנחות. והגשה כעין שחיטתן בצפון. הלכך אע״ג דהגשה מהיקשא אתיא. תני להו כסדר סמיכה ושחיטה. ותניגבייהו קמיצה והקטרה דדיני מנחה נינהו. והדר תני מליקה שהיא במקום שחיטה. דכבר תנא ליה. ואחריו קבלה והזייה כסדרן. והקדים השקיית סוטה לעריפת עגלה דעגלה ערופה אע״ג דכפרה כתיב בה מ״מ לאו קרבן היא והשקיית סוטה כתובה בפרשת נשא. ועגלה [בשופטים] וסיים בטהרת מצורע. אע״ג דקדים בתורה להשקיית סוטה. כדי לצאת בטהרה. כאותה ששנינו בסוף מסכת כלים:

ולמוספין ואע״ג דתמידי השחר קדימי [כדאיתא רפ״י דזבחים] ואין לך מאוחר לתמיד דבין הערבים [כדאיתא רפ״ה דפסחים] אפ״ה כיון שאם הקדימום קודם לתמיד של שחר. או אחרום לתמיד של בין הערבים כשרים. שפיר מצי תני דמצותן כל היום. ותמידין לא תני הכא. דשל שחר זמנו עד ד׳ שעות או עד חצות [כדאיתא רפ״ד דברכות] ושל הערבים ליתיה אלא מו׳ שעות ולמעלה [כדאיתא ברפ״ה דפסחים]. הר״ן:

ולטהרת המצורע. בצפרים. ועץ ארז. ואזוב. ושני תולעת. רש״י:

כל הלילה כשר לקצירת העומר. כדילפינן במשנה ג׳ פ״י דמנחות. דקצירת העומר בלילה. וע״ש בסוף הפרק:

ולהקטר חלבים ואברים. כתב הר״ב מותרי תמיד של בין הערבים כבר כתבתי בזה ברפ״ק דברכות בס״ד. ובפי׳ הרמב״ם חלבים ואמורים צ״ל ואברים. דאמורים היינו חלבים:

זה הכלל דבר שמצותו ביום. כתב הר״ב לאתויי סידור שתי בזיכי לבונה וכו׳ גמרא. וכרבי יוסי דמשנה ז׳ פי״א דמנחות. וה״ה לסידור הלחם וכדתנן התם. אלא גמ׳ נקט בזיכי לבונה שהיא נקטרת על המזבח ומתיר את הלחם:

שמצותו ביום. פי׳ ביום סתם אבל תמידין ופסחים כבר פירש בהן הכתוב שעה מיוחדת. הר״ן:

דבר שמצותו בלילה כו׳. כתב הר״ב לאתויי אכילת פסחים וכו׳. עיין מ״ש בזה במשנה ט׳ פרק בתרא דפסחים. בס״ד:

ג בני העיר שמכרו רחובה כו׳. נ״ל דאיידי דתני דיני קריאת המגילה ראה רבינו הקדוש לסדר עמהם קריאת ספר תורה שגם הוא מתקנת נביאים כמ״ש בר״פ דלקמן בס״ד. ולפי שקריאתם בצבור ובבית הכנסת ראה לסדר תחלה קדושת ב״ה ודיניה והתחיל ברחוב שגם בה מתפללין. ומלמטה למעלה קחשיב דמעלין בקדש וכו׳. ובסדר המשנה שבגמ׳ מוקדם פרק בתרא לפרקין אבל בספר הרי״ף מסודרין כמו שהם לפנינו. [*וכ״ה בסדר המשנה דבירושלמי]:

בדמיו אע״פ דרחובה לשון נקיבה. רחוב לשון זכר. ואפשר דה״א דרחובה קרינן במפיק. [*אבל בסדר המשנה דבירושלמי הגרסא בדמיה]:

בית הכנסת לוקחין תיבה. כתב הר״ב דוקא דכפרים אבל ב״ה דכרכים כיון דמעלמא אתו לה פי׳ שרבים באים להתפלל שמה אע״פ שאין נותנין כלום בבנינו. מ״מ כיון דעל דעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתה ואין יכולין למכרה. כך הסכמת הפוסקים:

תיבה מקום שמניחין בו ס״ת. שאנו קורין ארון. והוא קדוש יותר מבה״כ. הר״ן:

מטפחות. מטפחות ס״ת דקדישי טפי. הר״ן:

ספרים. פי׳ הר״ב נביאים וכתובים. וכ״כ הר״ן וכתב דמשמע דנביאים וכתובים כי הדדי נינהו. והא דמקדים בפסוקי זכרונות כו׳ כתובים לנביאים משום סדרא דגברי כו׳ ולאו מעליותא כלל לזה על זה ע״כ. וכבר כתבתי בזה במשנה ו׳ פ״ד דר״ה:

אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים. וכתב בכ״מ פי״א מהלכות תפלה דלהרמב״ם רישא דמתני׳ דוקא. דכל מידי דאפשר לעלויה מעלינן ואין לוקחין בדמיו דבר השוה לו. אבל אם עברו ומכרו תורה כיון דא״א לעלויה יקחו בדמיו ס״ת אחר. אבל לא יורידוהו לקנות בו ספרים. ואיידי דנקט אם מכרו תורה לא יקחו ספרים בגרוע. נקט הכי בכולהו. ואה״נ דבשוין נמי אסור וכדמשמע רישא דמתני׳ כ״כ בכ״מ. וקשיא לי שאח״כ כתב [הרמב״ם] בני הכפר שרצו למכור ב״ה שלהן. או לבנות בדמיה בה״כ אחרת. או לקנות בדמיה תיבה או ס״ת צריכין להתנות וכו׳. ע״כ. והרי שהתיר בשוים. וז״ש במכירת ס״ת שלוקחים ס״ת אחרת שאין שם קדושה למעלה וכו׳ היינו לפי שסובר דודאי עדיף לקנות קדושה עלויה. אבל בשורת הדין רשאי לקנות בשוים כמו כן ולפי זה אתי שפיר דאע״ג דסיפא דוקא. לא נקטה רישא בשוים משום דמכ״מ עדיף טפי להעלות מלהשוות. וראיה לדברי. שהרי הטור העתיק הרישא. ואח״כ כתב אבל איפכא להורידן מקדושתן לא ע״כ. נראה ודאי דלא קפיד אלא להוריד אבל להשוות שרי. וכמ״ש ב״י בשם מהרי״א ז״ל ואפ״ה העתיק הרישא דנקט בעלויא. אלא דהיינו טעמא לפי דמ״מ הכי עדיף להעלות בקודש. אע״פ שעל פי הדין רשאי לקנות כיוצא בהם:

לא יקחו ספרים. כתב הר״ב דמעלין בקדש כו׳ משנה ד׳ ריש פ״ו דשקלים. ושם מפורש:

אם כן אף לא מעיר גדולה כו׳. ות״ק מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה. שאין אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה. ורבנן אי איכא למיחש כהאי גוונא נמי איכא למיחש. משום ברוב עם הדרת מלך. ולא משכחת מכירה בבית הכנסת. גמרא:

שאם ירצו יחזירוהו. ובגמרא דייקינן לוקח היכי דייר בה שהרי אם רצו להחזיר. נמצא לוקח משתמש בו בינתיים בשכר מעותיו והוי רבית. [כדתנן במשנה ג׳ פ״ה דבבא מציעא] ומשנינן ר״מ ס״ל צד אחד ברבית מותר. אי נמי דמיירי שמתנין להחזיר שכירת ב״ה וס״ל רבית על מנת להחזיר מותר:

מוכרין. אותה לשם חצר. עיין לקמן:

ועוד אמר ר״י כו׳. קשה מאי ועוד דהא לעיל מיקל טפי מחכמים. והכא הוא מחמיר וא״כ מאי ועוד [*כדלעיל במסכת עירובין פ״ב משנה ה׳]. יש לומר דקאי אהא דאר״י ברישא מוכרין אותה לשם חצר ודוקא לשם חצר קאמר אבל סתם אינה יורדת מקדושתה והיינו ועוד אר״י. תוספת:

אין מספידין בתוכו. בברייתא הספד של יחיד אבל מספידין הספד של רבים. ופירש״י ת״ח שמת שצריכין להתאסף ולהספידו ובית הכנסת ראוי לכך. לפי שהוא בית גדול:

קדושתן אף כשהן שוממין. נראה לי דדייק מדלא כתיב ואת מקדשיכם אשומם:

ראש חדש אדר כו׳. לפי דמכילתין במגילה הנקראת באדר. התחיל ג״כ בדיני קריאת התורה בקריאה דתליא בר״ח אדר וטעמייהו דקריאות. במשנה בסוף הפרק:

בפרשת שקלים. פירש הר״ב כי תשא. מפרש בגמרא משום דג׳ פעמים כתיב תרומה בההיא פרשה. אחד לאדנים ואחד לבדק הבית. ואחד למזבח ההוא דכתיב ביה לכפר על נפשותיכם. ומ״ש הר״ב כדי שיקריבו באחד בניסן כו׳ מפורש בריש שקלים:

בשניה זכור. קאי בין אחל ר״ח אדר להיות בשבת ובין אחל להיות בתוך השבת. ומיהו האי כגוניה והאי כגוניה. דכשחל להיות בשבת האי שניה שניה ממש ואם חל להיות בתוך השבת האי שניה היינו שנייה להפסקה שהשבת הבאה אחר ההפסקה קורין בה זכור. הר״ן:

בשלישית פרה אדומה. כתב הר״ב וכשחל ר״ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת שלישית שבת הסמוכה לר״ח ניסן וכו׳ דכל היכא דר״ח ניסן בשבת איכא שלשה שבתות מפורים לר״ח ניסן עם אותו שבת שחל בו ר״ח ניסן שקורין בו פרשת החדש והאי שלישית ורביעית להפסקה היא. ואחל להיות בתוך השבת קאי. וששי בשבת ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת דבתוך השבת משמע אמצע שבת שיש חול לפניו ולאחריו. משא״כ בששי בשבת. וכשר״ח ניסן בשבת היה ר״ח אדר בששי בשבת. וכן כשחל ר״ח אדר באחד בשבת יהיה פורים בשבת [*וכדתנן בפ״ק משנה ב׳ ושם פירשתיו] ואיכא נמי ג׳ שבתות בין פורים לר״ח ניסן והוי נמי שלישית הסמוכה לר״ח ניסן וכמו שאין ו׳ בשבת בכלל בתוך השבת. הכי נמי אחד בשבת אינו בכלל. [*וכן כשחל ר״ח אדר בשבת ויהיה פורים בע״ש שאז יהיה ג״כ ג׳ שבתות בין פורים לר״ח ניסן ויהיה נמי שלישית הסמוכה לר״ח ניסן] וזה שלא פירש

בו הר״ב משום דכשחל ר״ח אדר בשבת אע״פ שאין קורין אותה בשבת הסמוכה לפורים של פרזים. קורין אותה מיהת בשבת הסמוכה לפורים של מוקפים שאותה שבת של הפסקה שהוא ט״ו באדר הרי הוא פורים למוקפים וקורין פרה בשבת שלאחריה וטעמא דכדי לסמוך כו׳ מפורש בירושלמי שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני בניסן נשרפה הפרה מפני שלא היו יכולין לשרוף את הפרה עד שהוקם המשכן ונמצאת פרה מאוחרת לר״ח ניסן. אלא שהקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחדש כדי שלא תקדום כל כך מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת. הר״ן:

לכסדרן פי׳ הר״ב לסדר ההפטרות. טעמא דהפטרות כתוב בספר תשבי שרש פטר שמצא כתוב שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים. מה עשו ישראל לקחו פרשה א׳ מנביאים שענינה דומה לענין מ״ש בפרשה של שבת ההיא. ועתה אף שבטלה הגזירה המנהג הזה אינו בטל. ונקראה הפטרה מלשון שני שפירש הר״ב בואין מפטירין כו׳ במ״ח פרק בתרא דפסחים:

לכל מפסיקין. פירש הר״ב שאין מפטירין וכו׳. [*עיין לקמן בד״ה וביה״כ וכו׳. שכן דעת התוספת. דלרש״י ור״ן לכל מפסיקין מלקרות בענין היום וקורין בענין מועד מעין המאורע כו׳ ומ״ש הר״ב] אלא מעין המאורע. בר״ח שחל בשבת מפטיר והיה מדי חדש בחדשו. ואם יחול ביום ראשון מחר חדש. וחנוכה בשבת שבו מפטירין בנרות דזכריה. ואם הם שני שבתות בשניה בנרות שלמה. וכתב הר״ן אע״ג דנרות דשלמה קדימו אפ״ה עדיפי לן נרות דזכריה משום דנבואת עתיד נינהו ע״כ. ופורים [כגון בכרכים] פקדתי את אשר עשה עמלק. בברייתא בגמ׳ דף ל״א. ותו בגמרא דף ל׳ דבתעניות ומעמדות דבשבת ליכא הוי מפסיקין לענין הפרשה. וצ״ע להרמב״ם שפירש וכן לתעניות ולמעמדות מפטירין מענין תעניות ומעמדות לא מענין סדר אותה שבת. וכתב הר״ן והאי מפסיקין דסיפא דומיא דמפסיקין דרישא הוא שכל אחד ענינו שמפסיקים מאותו סדר שכבר התחילו לקרות אע״ג דבמפסיקין דרישא חוזרין לסדר כל השנה כולה דמכל מקום מפסיקין הן מסדר פרשיות שהתחילו לקרות:

בחנוכה ובפורים. אע״ג דמעשה דפורים קודם מעשה דחנוכה הוה ופורים מדברי קבלה. וחנוכה דברי חכמים. אפ״ה אקדים לחנוכה משום דקדים בסדר החדשים. ועוד דקריאת ימי חנוכה שמנה הן:

בתעניות. ופרכינן בגמרא דכיון דאיכא קריאה במנחה בתעניות למה יפסיקו בשחרית יקראו בסדר היום בשחרית ומענין התענית במנחה. ומשנינן דבתעניות לא קרינן בשחרית כלל אלא מעייני במילי דמתא ומתקנינהו. ומש״ה לא אפשר למיקרי בתורה עד המנחה. והקדים תעניות למעמדות אע״ג דמעמדות תדירי. מכל מקום אינם אלא באנשי מעמד בלבד מה שאין כן בתעניות שיש בהם השוים בכל הצבור:

וביום הכפורים. פירשו התוס׳ דמיירי במנחת יוה״כ שחל להיות בשבת. ואהא קאמר שמפסיקין מן הסדר שחל באותו שבת וקורין בפרשת עריות וכן בכל הני שאין קורין אלא ג׳ כגון תעניות ומעמדות וחנוכה ופורים. ולפי מ״ש רש״י בפרק ב׳ דשבת דף כ״ד [ד״ה המפטיר] דרגילין היו להפטיר במנחה בשבת. אלא בימי פרסיים גזרו שלא לעשות וכיון שנסתלקו נסתלקו. ע״כ. יש לפרש דקאי מפסיקין להפטרה כאינך. אלא דממשנה ב׳ [צ״ל א׳] דפרק דלקמן מוכח דמשנתינו נשנית אחר הגזרה. ומ״מ ליכא למימר דמיירי ביוה״כ שחרית שקורין בפ׳ אחרי מות. דא״כ אמאי נקט יוה״כ אפילו שאר מועדות נמי. עכ״ד. ומש״ה תני ליה בסוף. ואכתי לא ניחא אמאי לא תני שאר מועדות. ובכללן שחרית דיו״כ. לכך נראה כפרש״י והר״ן שכתבו לכל מפסיקין אף המועדות בכלל. [*וכתב הר״ן דמתני׳ הכי קאמר לכל המועדות מפסיקין שמניחין פרשת היום וקורין בשל יו״ט. וכן לר״ח ולחנוכה כו׳ ומיהו הך הפסקה לאו בחד גוונא הוא דביו״ט מפסיקין בפרשת וכו׳. ואילו בר״ח וחנוכה מפסיקין בהפטרות וכו׳ ע״כ]. אלא שמ״ש הר״ן דיוה״כ דקתני אגב גררא דתענית נקטיה. אע״ג דבכלל רישא דמתני׳ הוא. דקתני לכל מפסיקין דהיינו לכל יו״ט כמו שכתבתי. ע״כ. נראה בעיני דאין אנו צריכין לכך אלא כמו שכתבו התוספת דמשום מנחה דיוה״כ נקט ליה. ול״נ עוד לומר דביוה״כ דקתני ר״ל שחרית ומנחה ולפי דיוה״כ מקרי שבת שבתון ואסור בעשיית מלאכה כמו יום השבת. ה״א דלא נפסוק בו מסדרי השבתות ולא הוי בכלל לכל מפסיקין הלכך אצטרך למתני ליה בהדיא. ועוד דיוה״כ משונה משאר המועדות שיש בו קריאה בין בשחרית. בין במנחה. ועוד דה״א דבשחרית יקראו בסדר השבתות. ובמנחה יקראו מעין יוה״כ. וכדלעיל בתעניות:

בפסח. כסדרן בפ׳ המועדות הכי תני להו. וכתב הר״ב ומפטירין בפסח גלגל. ביהושע. ומ״ש בג׳ קדש לי. וטעמא משום דבשני אית לן למקרי שור או כשב. משום דכתיב ביה וספרתם לכם. ובשני מתחילין לספור את העומר. ובשביעי אית לן למקרי ויהי בשלח שבשביעי אמרו ישראל שירה על הים. והשאר כולן נקראות כסדר כתיבתן בתורה. וכתוב בהן מענינו של פסח. הר״ן. ומיהו אם יום ג׳ הוא שבת של חול המועד. דקורין ראה אתה אומר אלי כדלקמן. ובכללה הוי פסל לך ישתנה הסדר. וביום ד׳ ה׳ ו׳ דפסח שהוא א׳ ב׳ ג׳ בשבת יקראו קדש. אם כסף. ויעשו בני ישראל את הפסח. תוספת. ומ״ש ומפטירין וידבר דוד שהוא שירה כמותה. ומדבר בה מיציאת מצרים עלה עשן באפו וגו׳ וישלח חציו ויפיצם וגו׳ רש״י. ומ״ש בח׳ קורין כל הבכור נ״ל משום דכתיב ביה ולא יראה [את] פני [ה׳] ריקם. אלא הבא עולות ראיה ושלמי חגיגה. ומי שלא חג ביו״ט הראשון חוגג את כל הרגל ותו

לא. כדתנן במשנה ו׳ פ״ק דחגיגה. ולפיכך מזהירין העם לחוג עדיין. לפי שאין לו עוד תשלומין. והאידנא אע״ג דליכא קרבנות מכל מקום עושין זכר למקדש. ועוד דמי שלא קיים מצות שמחה בחג. יקיימו עדיין. ועיין עוד לקמן. ומ״ש ומפטירין עוד היום. לפי שמפלתו של סנחרב בליל פסח [*שני] היה. רש״י. וכ״פ במלכים [ב׳ כ׳ א׳] וישעיה ל״ח. ומ״ש ומפטירין במרכבה של יחזקאל. על שם שנגלה בסיני בריבי רבבות אלפי שנאן. ומ״ש ביום שני כל הבכור אע״ג דעצרת יש לו תשלומין כל שבעה כמו שכתב הר״ב בחגיגה. מ״מ קורין בשני. לפי שאח״כ ימי החול הן. ואין העם מתאספים לקרות בצבור. ומהאי טעמא נמי במשנתינו דתנן קורין שבעה שבועות שהוא בכל הבכור היינו טעמא לפי שהמשנה נשנית בא״י ואין בו אלא יום א׳. והר״ן פי׳ דלהכי קורין שבעה שבועות לפי שהוא במשנה תורה. וכבר קראו בתורת כהנים בפסח [דבא״י שאין יום שמיני בפסח לא קראו כל הבכור] ולפיכך בסוכות חוזרין לתורת כהנים כיון שבעצרת כבר קראו במשנה תורה. ומ״ש ומפטירין בחבקוק שהוא מדבר במתן תורה אלוה מתימן יבא במתן תורה. רש״י. ומה שכתב ביו״ט שני בעקידה כדי שיזכור לנו עקידת יצחק היום במשפט. רש״י. ומ״ש מפטירין הבן יקיר לי. משום זכר אזכרנו רחם ארחמנו רש״י. וחובת היום להזכיר זכרונות. הר״ן. ומ״ש ביוה״כ באחרי מות שמדבר בעבודת היום. הר״ן. ומ״ש ומפטיר כי כה אמר רם ונשא שמדבר במדת התשובה הלא זה צום אבחרהו רש״י. וכתיב ביה ולקדוש ה׳ מכובד ודרשינן זה יה״כ [שבת קי״ט] ר״ן. ומ״ש במנחה קורין בעריות לפי שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו כ״כ רש״י וכלומר וכל מי שנכשל באחת מהן יזכור ויכלם ויחזור בתשובה. הרמב״ם פרק י״ג מהלכות תפלה. ומ״ש מפטירין ביונה שיש בו מתשובת אנשי נינוה ושקבל הקב״ה תשובתם וניחם על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ומ״ש הנה יום בא דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות. רש״י. ומ״ש ביו״ט שני ויקהלו על שם שחנוכת המזבח היתה באותה אסיפה ובחג הסכות. רש״י וכמפורש בה. ומ״ש יום ג׳ שהוא יום ראשון של חוה״מ אבל ביום השני אין קורין [בו] וביום השני להראות שהוא ספק יום שני. דגנאי הוא לקרות יו״ט בספק חול. רש״י. ומ״ש לוי קורא וביום הג׳ שאין פוחתין מג׳ פסוקים לכל אחד ואחד כדתנן במשנה ד׳ פ״ד. ומ״ש והרביעי חוזר וקורא כו׳. לפי שהוא נוסף בשביל חולו של מועד [כדתנן במשנה ב׳ פרק דלקמן] לפיכך הוא קורא את ספיקי היום רש״י. ומ״ש ומפטיר ויהי ככלות שלמה. ע״ש ביום השמיני שלח את העם. רש״י. ומ״ש ולמחר ר״ל בגולה. ומ״ש קורין וזאת הברכה. לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו ע״ה שבירך את ישראל. ומפטיר אחרי מות. לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו ע״ה ומפטירין במה שצוה הקב״ה לאחר שנפטר ליהושע תלמידו. הר״ן. ומ״ש קוראין ראה אתה. שיש שם מצות שבת ורגלים וחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ומכאן למדנו איסור מלאכה בחש״מ. במסכת חגיגה. רש״י:

בחנוכה. אע״ג דבמתני׳ דלעיל הקדים ר״ח משום דתדיר לפי שלא פרט למועדות אלא נקטינהו בכללא דלכל מפסיקין. ניחא ליה להתחיל בפרטן בר״ח משום דתדיר אבל הכא דפרט לכל המועדות אחד לאחד נקטינהו כסדרן מראשית השנה ועד אחרית השנה. ולא ראה מקום להכניס ר״ח בין הדבקים. גם לא התחיל בר״ח. לפי שהוא חוזר על הכלל דלכל מפסיקין:

בנשיאים דהוי נמי חנוכת המזבח. כ״כ רש״י והר״ן. והטור סימן תרפ״ד כתב על שם מדרש פסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ״ה בכסליו. [*ואני מצאתי בספר מכבי שכשכבשו החשמונים ליונים מצאו המזבח משוקץ וסתרו אותו ובנאוהו מחדש וחנכו אותו בכ״ה בכסליו]:

במעמדות. ולעיל הקדים תעניות לפי שיש לכל אחד דין קדימה על חבירו דתעניות שוים לכל הצבור כדלעיל ומעמדות תדירי:

בתעניות ברכות וקללות. הרמב״ם כתב פי״ג מהלכות תפלה בתעניות שגוזרין אותן הצבור מפני הצרות. כגון בצורת ודבר וכיוצא בהן כו׳. אבל בשחר תעניות קורין ויחל והוא במסכת סופרים פט״ו:

[*ברכות וקללות. פי׳ הר״ב. אם בחוקותי דאילו של משנה תורה מסקינן בסוגיא דכיון שהן בלשון יחיד ומשה רבינו ע״ה מפי עצמו אמרן [וברוח הקדש. תוספת] מפסיקין בהן]:

אין מפסיקין בקללות וכו׳. בגמרא דאמר קרא (משלי ג׳:י״א) מוסר ה׳ בני אל תמאס [והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות] א״נ לפי שאין ברכה על הפורענות וכתב הר״ן ואילו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות. ואע״ג [דתנן בסוף ברכות] דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה לא דמיא להההיא. דההיא כעין הצדקת דין הוא ע״כ. אלא היכי עביד הקורא בקללות מתחיל לפניהם ומסיים לאחריהם [*ואע״ג דבסוף משנה א׳ פרק דלקמן תנן הפותח והחותם מברך לפניה ולאחריה. אבל כל שאר הקוראים בתורה אין מברכין כלל כדפירש שם הר״ב והרי יש לפניהם ולאחריהם הרבה בפרשה שנמצא שהקללות אינם נקראים בראשון ולא באחרון י״ל דמ״מ בתעניות משכחת להו והיינו על החותם. דאלו הפותח הוא קורא בברכות. ועיין בדבור דלקמן בסמוך. ועי״ל דהך אי נמי לפי שאין ברכה כו׳ ריש לקיש אמרו. והא מסקינן בסוגיא דהאידנא נהגו כו׳. וכדכתב שם הר״ב. ואיכא למימר דריש לקיש אהאידנא קאמר טעמו ואע״ג דמשמע דאמתניתין קאמר ל״ק הואיל והאידנא כך נהגו. קאמר [מאי] דשייך האידנא. ולא איכפת במאי דאסמכיה אמתני׳ והראשון נ״ל יותר]:

אלא אחד קורא את כולן. ושנים הראשונים [דבתעניות] קורין פרשת ברכות. רש״י:

בשני ובחמישי כו׳. לפי שקורין כסדרן וחוזרין וקורין ואין עולין מן החשבון הלכך תנן להו בסוף. אבל א״ל דדלעיל. כולהו מקרא נפקא כדלקמן מוידבר משה את מועדי. דהני נמי מקרא דרשינן להו פ״ז דב״ק. וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים (שמות ט״ז:כ״ו) אין מים אלא תורה שהלכו ג׳ ימים בלא תורה ונלאו. עמדו הנביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין בג׳ וד׳ וקורין בה׳ ומפסיקין בע״ש כדי שלא ישהו ג׳ ימים בלא תורה ומשום יושבי חניות שכל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בב׳ וה׳ תיקון בגינייהו קריאה יתירה. ע״כ בגמ׳. וא״ל דזו אינה אלא אסמכתא ואלו דמתני׳ דרשה גמורה. שכבר כתב הכסף משנה בפי״ג מהלכות תפלה דגם זו אינה אלא אסמכתא וכדמוכח מדברי הר״ן שאכתוב במשנה ג׳ פרק דלקמן. ולפי שעיקר התקנה בב״ה ומשום יושבי קרנות שאין שומעין בב״ה תיקנו מנחה דשבת הלכך תני ב״ה קודם מנחה דשבת אע״ג דבו מתחילין בפרשה חדשה:

שנאמר וידבר משה וגו׳ מצותן שיהו קורין וכו׳. דלמה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל. רש״י בגמרא דיליף מהך קרא שיהיו שואלין ודורשין מענינו של יום כו׳:

ד **הקורא את המגילה.** אחר ששנה מה שקורין דבר יום ביומו בא לשנות סדר הקריאה ומנהגה והתחיל במגילה דמכילתין היא:

ויושב. משא״כ בתורה דאמר קרא (דברים ה׳) ואתה פה עמוד עמדי כביכול [נאמר בהקב״ה כבאדם שיכול להאמר בו כן*)] [*ועי׳ מ״ש בפ״ו דסנהדרין משנה ה׳] אף הקב״ה בעמידה. גמ׳. והקורא בתורה ומשמיעה הוא כדרך הקב״ה שהשמיע התורה דהא מהאי טעמא אמרו בירושלמי שצריך שיעמוד אחד אצל הקורא שכשם שנתנה תורה ע״י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע״י סרסור [*ומ״ש הר״ב רצה עומד רצה יושב. וכ״כ רש״י נ״ל דהלשון עצמו מוכח כן מדלא תנן עמד ישב כדתנן לקמיה קראה כו׳. אבל בירושלמי מדקדק מדתניא מעשה בר״מ שקראה מיושב נ״ל משום דאפשר למשמע דמתני׳ ה״ק הקורא עומד ויושב כו׳ יצא אבל ממעשה דר״מ נשמע דמשמעות המשנה הקורא וכו׳ מותר לקרוא עומד או יושב]:

יצאו. הקוראים והשומעין מן הקוראים רמב״ם פרק ב׳ מהלכות מגילה ופי׳ הר״ב דכיון דחביבה להו כו׳. דחדשה היא לו כמ״ש רש״י במשנה ג׳ פרק ג׳ דר״ה והלכך תניא בגמרא משא״כ בתורה שלא יהא קורא אלא אחד:

מקום שנהגו לברך. פי׳ הר״ב לאחריה אבל לפניה חייב לברך בכל מקום מהטעם שכתבתי במשנה י״א פ״ג דסוכה. ומ״ש בין בלילה בין ביום. עיין משנה ד׳ פ״ב:

בשני ובחמישי כו׳. התחיל בפחותין לפי שמעלין בקדש כו׳:

קורין שלשה. גמרא. כנגד תורה נביאים וכתובים. אי נמי כנגד כהנים לוים וישראלים הראוין לקרות בה. הר״ן:

הפותח והחותם מברך כו׳. כתב הר״ב וכל שאר הקורין בתורה אין מברכין. משום דקריאת התורה חשיבא חדא מצוה וכולהו הוו כחד גברא. הר״ן. ומ״ש הר״ב והאידנא כו׳ בגמרא. ועיין משנה ו׳ פרק דלעיל:

והחותם. נראה בעיני דמשום כך נהיגי עלמא למקרי אדם חשוב באחרונה. כדי שהוא יזכה בברכה אחרונה. ואע״ג דהאידנא כולהו מברכין מ״מ לפי תקנה הקדומה לא בירך לאחרונה אלא החותם שהוא האחרון. ועוד נ״ל טעם אחר לפי דברי הרמב״ם בפי״ב מהלכות תפלה שכתב וז״ל והאחרון שגולל ס״ת נוטל שכר כנגד הכל לפיכך עולה ומשלים אפי׳ גדול שבצבור ע״כ. ואע״ג דהאידנא לא רגילי שהאחרון גולל. אלא קונין הגלילה בדמים יקרים. מ״מ איכא למימר שנשתרבב המנהג מימי קדם כשנהגו עדיין שהאחרון גולל כדברי הרמב״ם:

ולאחריה. ולא תליא במנהג כמו במגילה אלא חייב הוא לברך. הר״ן. וכ״כ הרמב״ם במשנה דלקמן. [*וטעמא נ״ל משום דאסמכוה אקרא בפרק מי שמתו (ברכות דף כ״א) ופ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מ״ח) ודאמינא אסמכתא היא. לפי שהוכחתי כך בספרי מעדני מלך פ״ק דברכות סימן י״ג]:

קורין ארבעה. ולפי שלא יפחות לכל אחד מג׳ פסוקים כדתנן לקמן משה״ מתחיל מפרשת צו דגם היא סדרה של יום שהרי מקריבין תמידין בר״ח. ואין מדלגין וביום השבת [*כמו שמדלגין בתענית בויחל] שהרי לפעמים שהוא בא בר״ח. הר״ן:

ואין מוסיפין עליהם. כתב הר״ב דבר״ח ובחולו של מועד איכא ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבוד מותר. וכן לשון רש״י [*ומסיים ואין מפטירין בנביא מהאי טעמא גופיה] והא דמשמע מלשונם דבר״ח אינו מותר אלא דבר האבוד. בגמרא מפרש רש״י דהנשים אינן עושות מלאכה בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל בפרק מ״ה מפרקי ר״א ומכח סברא כתב דלא חמיר מחולו של מועד דאסור במלאכה לכל. והר״ן כתב פירש״י ז״ל דר״ח אין בהם איסור מלאכה ע״כ. וכ״כ עוד בסוף מועד קטן. וגמרא ערוך הוא בפרק ב׳ דחגיגה דף י״ח. ונ״ל שמפני כן כתב רש״י ז״ל בפירושו דר״ה פרק ב׳. כמ״ש שם בשמו במשנה ב׳ דמפרש בטול מלאכה לשני ימים דהיינו ר״ה ואילו לפירושו דהכא כמו שהוא בספרים שלנו ה״ל לפרש על כל ר״ח. וכמ״ש שם התוספות. *) ועוד כתב רש״י דדרכן היה שלא לעשות מלאכה בר״ח. ומסמיכין הדבר למקרא אשר נסתרת שם ביום המעשה דגבי דוד ויונתן ות״י

ביומא דחולא וגבי ר״ח הוא דקאמר הכי כדכתיב מחר חדש מדקאמר ביום המעשה [בערב ר״ח] מכלל דר״ח לאו יום המעשה הוא:

הפותח והחותם כו׳. מש״ה הדר תני לה הכא וכן עוד לקמן דהוה ס״ד דכל דטפי מלתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה מש״ה אצטריך למתני לכולהו. תוס׳:

זה הכלל. לא אתא לאתויי. שאין לנו שיש בו מוסף ואינו י״ט. אלא מה שנזכר. וסימנא בעלמא יהיב דלא תימא יו״ט וחולו של מועד כי הדדי נינהו אלא נקוט האי כללא בידך כל דטפי ליה מלתא מחבריה טפי ליה גברא וכו׳. גמרא:

אבל מוסיפין עליהן. אכולהו קאי דכיון שאסורין במלאכה מוסיפין עליהם דליכא למיחש משום בטול מלאכה. ואחרים מפרשים דנהי דאין פוחתין קאי אכולהו. אבל מוסיפין עליהן אשבת קאי בלחוד. אבל בשארא לא כדי שלא להשוותן לשבת שהוא עדיף מינייהו ובשבת דוקא דמוסיפין משום דליכא יומי דעדיף מיניה ויתיר ממנינא. הר״ן:

אין פורסין על שמע. כתב הר״ב עשרה שבאו לבית הכנסת לאחר שקראו צבור את שמע כו׳. וכן לשון רש״י ור״ל שהתפללו כל אחד בפני עצמו. וכ״כ הר״ן בשם רש״י. ומ״ש הר״ב וברכה ראשונה של קריאת שמע מפני קדושה שבה שאינם רשאים לאומרה ביחיד. וי״א דיחיד רשאי לאומרה שאינה אלא סיפור דברים היאך המלאכים מקדשים ולא דמי לקדושה שבי״ח שאומרים נקדש וכו׳ והכא היינו טעמא דכיון שהשליח צבור אומר ברכו על כל פנים צריכין לברך שום ברכה שאם לא כן היו נראים כאילו הם כופרים ח״ו שאומר להם לברך ואינם חפצים. ולכן אומרים ברכה ראשונה של ק״ש. ב״י סי׳ ס״ט [*וברוך ה׳ המבורך שאומרים אינו אלא ענייה על הזכרת השם. וכענין הא דתנן ביומא פ״ג משנה ח׳ והן עונין אחריו בשכמל״ו. ור״ל על שהכהן גדול הזכיר את השם. וא״כ עדיין לא נתקיים מה שאמר להם הש״צ שיברכו] ואנו שאומרים קדושה דיוצר ביחיד. וגם אין אומרים ברכה ראשונה רק קדיש וברכו. ולא חיישינן שיהא נראה ככופר נ״ל דהיינו טעמא משום דנהיגי לפרוס קודם שיתחיל הש״צ התפלה בקול רם ונמצא שמיד מתחיל השליח צבור בברכות השמונה עשרה ולא הוי ככופר. ואולי המנהיגים בזה ראו כי טוב לנהוג כן מלהרבות בברכת יוצר שכבר יצא בו כל יחיד ויחיד. ומזה הטעם בזה אין צורך לירד לפני התיבה כיון שישמעו מיד מהש״צ ותרתי נינהו כדלקמן ואין צריך שהפורס הוא שיעבור. [*וכדלקמן במ״ד]. ורואה אני בעניי שאם יארע שנמצאו עשרה ביחד שיש להם לומר קדיש וברכו ולעבור לפני התיבה שלא נתבטל דין עובר לפני התיבה כאשר חשב בעל הלבוש אלא כמו שאמרתי דכיון דאומרים קדיש וברכו קודם שמתחיל הש״צ. אין צריך לירד לפני התיבה. וממילא שאם אין ש״צ שיורדין. ואפשר שאפילו אם היה צבור בעיר שהתפללו. ויש עשרה שלא שמעו הפריסה והש״צ בשמונה עשרה שיוכלו לעשות כך לומר קדיש וברכו ולירד לפני התיבה:

ואין עוברין לפני התיבה. כתב הר״ב ש״צ וכפירש רש״י. ולכאורה מכאן ראיה לדס״ל לעיל דקדושה דיוצר אור היחיד רשאי לאומרה. דאי לא תימא הכי השתא דיוצר אור דכעין סיפור דברים בלבד היא אין אומרים אלא בי׳ קדושה דבשמנה עשרה דבלשון נקדש היא לא כ״ש ולמאי צריך תו למתני ואין עוברין כו׳. אבל הר״ן פי׳ דואין עוברין קאי נמי אבני אדם שפורסים על שמע. דלאחר שסיימו ברכה ראשונה דק״ש מתחיל לתפלה מעומד לפי שיש בה קדושה. והא דאפסיק להו בתרתי אין פורסין ואין עוברין מפרש בירושלמי דאם התחילו לפרוס בי׳ והלכו להם גומר. וקמ״ל דתפלה התחלה בפני עצמה היא ואינו רשאי להתחילה אלא בעשרה. ולא תימא אינה אלא גמר. וכתב עוד ולישנא דאין עוברין לפני התיבה היינו מפני שדרכן היה שלא לעבור ש״צ לפני התיבה עד שמגיעין לתפלה:

ואין נושאין את כפיהם. דכתיב (ויקרא ט׳) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב (במדבר ו׳) כה תברכו את בני ישראל. ובני ישראל עשרה משמע כדילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל ואע״ג דההוא יליף בגז״ש דתוך תוך דבר הלמד בגז״ש חוזר ומלמד בגז״ש. ומיהו הני מילי כולהו אסמכתא דרבנן נינהו דסדר תפלה גופה דרבנן. הר״ן:

ואין קורין בתורה. ואין מפטירין. דתקנתא דרבנן הוא ולא תקנו אלא בצבור. הר״ן. וז״ש דרבנן היינו שאינן מדברי תורה שבכתב. אבל יש מהן שהוא תקנתא דמשה רבינו ע״ה כדתנן בס״פ דלעיל. ועיין ריש ערובין*):

ואין עושין מעמד ומושב. כתב הר״ב לכבוד המת ואומרים כו׳. בפירש״י כתוב לכבוד המת והרוצה לסופדו יספוד. והרשב״ם בפ״ו דב״ב דף ק׳ כתב לנחם אבלים או להרבות צער ובכי ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה וכו׳ ולשון הרמב״ם בפי״ב מה׳ אבל מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה שאינן בני אבל. ואומרים לפניהם דברי קינות וכיוצא בהן ואח״כ אומר שבו יקרים שבו ואומר לפניהם דברים אחרים כשהן יושבין ואח״כ אומר עמדו יקרים עמודו ואומר כשהן עומדין וחוזר ואומר כך שבע פעמים ע״כ. ותמיהני שלא כתב בעמידה ראשונה שיאמר עמדו יקרים עמודו וה״נ הקדימו בגמרא עמדו יקרים כו׳ שבו יקרים כו׳. וטעם למספר שבע פי׳ הר״ב במ״ז פ״ו דב״ב. ועיין מ״ש שם. ומ״ש הר״ב דבבציר מעשרה לאו אורח ארעא פירש״י להטריח שליח לכך ולקרותן יקרים דא״כ מה הנחת למרובים:

ואין אומרים ברכת אבלים כו׳. בגמ׳ דאמר ר׳ יצחק אמר ר׳ יוחנן ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין. ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין. נראה דה״ק תקנתא דרבנן היא ולא תקנו אלא בעשרה. והיה נ״ל דתנחומי אבלים היינו ברכה שכנגד המנחמים. ומש״ה אין שורה פחותה מעשרה דאל״ה אין טעם לעכב בפחות מעשרה אם אין כאן ברכה. ובטור י״ד בסי׳ שע״ט כתב והאידנא אין לנו לא ברכת שורה ולא ברכת רחבה ע״כ. נראה מזה כמו שכתבתי. אלא דבגמרא פ״ק דכתובות ד״ח ע״ב ברכה בשורה מי איכא. וצ״ע [*ובסדר המשנה שבירושלמי וכן שם בפיסקא ל״ג ותנחומי אבלים] ומה שהקדים דיני דמת לדין ברכת חתנים. חדא דמילי טובא נינהו ותו דהכל למיתה ואין הכל נכנסין לחופה שיש שאין זוכין לחופה:

פחות מעשרה. כתב הר״ב כתיב הכא כו׳ מה להלן עשרה שאין עדה כו׳ שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת גבי מרגלי׳ שהיו י״ב ויצאו יהושע וכלב גמ׳. [*והר״ב שקיצר לא היתה כונתו אלא שמפסוק הבדלו למדנו כן שיהיו עשרה לפי שאין ספק אצלי שהעתיק דברים הללו מפי׳ הר״ן ושם כתוב כן בהדיא מדכתיב הבדלו מתוך העדה. והתם הוו עשרה שהרי המרגלים כו׳ וליתא. דקרא דהבדלו בקרח כתיב. ועל כל ישראל שהקהיל אתם קרח נאמר. וקרא דעד מתי הוא דכתיב במרגלים. ונ״ל לתקן לשון הר״ן ושכצ״ל [מדכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת ואתי עדה עדה. דכתיב התם (שם י״ד) עד מתי לעדה הרעה הזאת. והתם הוו כו׳. וכן יש לתקן ג״כ לשון הר״ב להוסיף ואתי וכו׳ עד הזאת מה להלן וכו׳ אבל ודאי דטעות׳ הוה בידיה דהר״ב ממה שראה בפי׳ הר״ן. וכן בדפוס הרי״ף שנדפס בק״ק קראקא שהוגה מספר מהר״ם טיקטין לא הרגיש החכם ההוא בזה]:

ובקרקעות פי׳ הר״ב של הקדש. הבא לפדותן. וכפירש״י כאן. ובפ״ק דסנהדרין מ״ג ושם מפרש הר״ב כפי׳ הרמב״ם דהכא ודהתם. ועיין מה שאכתוב שם בס״ד:

תשעה וכהן. כתב הר״ב דעשרה כהני כתיבי. ולכהן תהיה אחוזתו. לא מנינן דלאו בשומא כתיב. אלא והעריכו הכהן. כערכך הכהן. וחשב לו הכהן. וכיוצא בהן. רש״י פ״ק דסנהדרין. ובגמרא חד לגופיה. וחד למעוטי דאף ישראל. ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט. ואינו אלא לרבות ט׳ ישראלים וחד כהן ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים. דהא שני אינו מיעוט אלא ריבוי. ואם כן השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט ולדוקא אתי. והד׳ הוי מיעוט אחר מיעוט. והה׳ לדוקא. וכן כולם. קשיא. ובתוס׳ קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר דאין ב״ד שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת ע״כ. ועיין בספ״ק דסנהדרין. וע״ש בר״פ:

ואדם. פי׳ הר״ב שמין אותו כעבד. כמה הוא יפה למכור בשוק. כך כתב משנה ג׳ פ״ק דסנהדרין. ורצה לומר עבד עברי דזה הוא שוה להמכר. ומה שכתב הר״ב ועבד אתקש לקרקעות. דכתיב והתנחלתם. גמרא. ואסיפא דקרא לרשת אחוזה סמיך. והכי מסיים ליה לקרא בגמ׳. גם סיימוהו הר״ב והרמב״ם. במשנה ג׳ פ״ק דקדושין. ובמ״ט פ״ד דב״מ לא כתב הרמב״ם אלא לרשת אחוזה. והקשו בתוספת דקרא בעבד כנעני הוא דכתיב. ומנלן דעבד עברי אתקש:

לא יפחות מג׳ פסוקים. גמרא. כנגד תורה נביאים וכתובים:

לא יקרא למתורגמן. מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קרא בתורה כדי שיבינו ענין הדברים הרמב״ם פי״ב מה׳ תפלה. ונפקא ליה מדדרשינן בפ״ק דסוטה. מדכתיב בספר עזרא (ח׳) ויקראו בספר. זה מקרא. מפורש זה תרגום. כ״מ:

ואין מדלגין בתורה. שהשומע את הקופץ ממקום למקום. אין לבו מיושב לשמוע. רש״י:

עד כדי שלא יפסוק התורגמן. פי׳ הר״ב שלא ישהה אלא כדי שישלים התורגמן כו׳. וכן לשון הרמב״ם בפירושו ובחבורו פ׳ י״ב מהלכות תפלה. והשיג עליו הראב״ד דלשון המשנה אינה כן דלדבריו הל״ל עד כדי שיפסיק התורגמן ע״כ. ולשון רש״י כדי שיוכל לגול הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור התורגמן וכו׳ [*ואין לפרש דברי רש״י כמשמעו. שיקרא קודם שיגמור דתרי קלי לא משתמעי. כמ״ש [הר״ב] בר״פ בד״ה יצאו כו׳. אלא ה״ק אילו היה רשאי היה יכול לקרות קודם כו׳. וטעמא דמלתא שאם ישער הגלילה בכדי זה השעור. א״כ בודאי לא יעמוד בשתיקה כלל אחר שסיים התורגמן]:

המפטיר בנביא. כתב הר״ב מי שרגיל להפטיר בנביא. וכן לשון רש״י וכלומר מי שעתיד להפטיר. דמסתמא פריסת שמע וכו׳ קודם שקוראין בתורה הוא. שכל מי שירצה לבא לבית הכנסת כבר בא לו. ותדע דהא מהאי טעמא האידנא אין פורסין כלל ביום שיש בו הפטרה. לפי שכבר באו הכל:

הוא פורס על שמע וכו׳. כתב הר״ב הואיל וממציא את עצמו להפטיר שאינו כבודו. בגמרא. וכתב הר״ן כלומר דמשום דמלתא דאפטורי בנביא. לא חשבי ליה עלמא ליקרא. משום דאיתא אפילו בקטן:

והוא עובר כו׳. מפני שלא היה דרכן לעבור לפני התיבה בק״ש עד שעת התפלה נקט להו בתרתי. הר״ן. וכבר כתבתי ג״כ לעיל:

והוא נושא את כפיו. משום סיפא נקט לה. דאילו קטן לא. אי נמי שהוא מתחיל כאילו הוא הגדול שבהם:

אביו או רבו כו' ויהיה כאילו הוא עצמו מפטיר בנביא כיון שהוא תלמידו. או בנו. והכל שוה. הרמב"ם:

עוברים. לשון הר"ן פורסין את שמע ועוברין לפני התיבה:

אבל אינו פורס על שמע. כתב הר"ב דכל שאינו חייב בדבר כו'. רש"י. וכתבו התוספות ואפי' לר' יהודה דמכשיר ליה במגילה [במשנה ד' פ"ב] הכא מודה משום דבקטן איכא תרתי דרבנן כדפי' התם לת"ק דר' יהודה אבל במגילה יש להקל לפי שטף ונשים היו בספק [צ"ל בפסק] להרוג ולהשמיד לפיכך עשאו ר"י כגדול:

פוחח פורס את שמע כו'. שלא היו עוברין לפני התיבה בפריסת שמע. וכן רשאי לתרגם דתרגום לאו חשיבותא כולי האי דקטן מתרגם. הר"ן:

[*סומא פורס על שמע. אע"פ שבכללה של הפריסה היא ברכת המאורות. כמ"ש הר"ב במשנה ג' דפירקין]:

כהן שיש בידו מומין. כגון שהן בהקניות או עקומות או עקושות כדאיתא בגמרא ופירוש בהקניות חברו הערוך בערך בהק דקרא. ועיין משנה ו' פרק ח' דנגעים. ועקומות פירש"י כפופות ועקושות לצדדיהן. והר"ן פירש עקומות שנתעקמה ידו אחורנית ועקושות שאינו יכול לחלק אצבעותיו ומ"ש הר"ב שאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן. שכן תיקן ריב"ז וטעמא בגמרא פרק ז' דסוטה דף מ' דלמא אפסיק ליה רצועה ואזיל ליה למקטר ויאמרו דלהכי אזיל ליה שהוא בן גרושה או בן חלוצה:

אסטס ופואה. וכמו כן כל דבר שצובע הידים. רמב"ם:

מפני שהעם מסתכלין בו. נ"ל דקאי אכולה מתניתין. דהא טעמא דת"ק נמי משום הכי הוא כמ"ש הר"ב. ולא פליגי אלא דת"ק אמר מומין ורבי יהודה אמר צבע. ומש"ה פסקו הרמב"ם והטור לדר"י. והכ"מ כתב משום דבגמ' אמרו על סברתו תנא אם רוב אנשי העיר וכו'. אלמא כוותיה קיימא לן ע"כ. ואע"ג דתנן ר"י אומר אשכחן טובא דכוותיה ולא פליגי. כמו שכתבתי במשנה ו' פ"ג דבכורים:

בסנדל איני עובר. שדרך המינין להקפיד בכך ומש"ה אף יחף לא יעבור. א"נ כיון שאין דרכן של ישראל להקפיד בכך חוששין שמא הרהורים של שטות עלו בלבו ונזרקה בו מינות. הר"ן:

סכנה. פירש הר"ב שלא תכנס בראשו. וכן לשון רש"י. וז"ל הערוך פעמים שנופל על פניו ברחום וחנון וירצצו את מוחו [*ושוב מצאתי בפירש"י פ"ד דמנחות דף ל"ה וז"ל סכנה. שכשיכנוס בפתח ויכה ראשו באסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו]:

נתנה על מצחו. של ראש ושל יד על פס ידו. רש"י. ופירש הר"ב דחכמים למדו ג"ש כו'. בספ"ג דמנחות דף ל"ז נאמר כאן (שמות י"ג) בין עיניך ונאמר להלן (דברים י"ד:א') לא תשימו קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה הראש מקום שעושה קרחה כו' ומ"ש הר"ב במקום שמוחו של תינוק רופס. ברייתא אחריתא לעיל מהך. והמכוין שמבין עיניך מקום התחלת השער בכל מקום שמוח של תינוק רופס הוא מקום תפילין. ופי' רופס מתרכך. ונ"ל שהוא מלשון התרפס ורהב ריעך (משלי ו' ג') שענינו ההכנעה והרכיכות בדברים רכים. ומ"ש הר"ב על ידך בגובה היד. דמה תפילין של ראש בגובה שבראש. אף של יד בגובה שביד [*במנחות שם וכן] מ"ש הר"ב קיבורת הכל בברייתא אחריתא. ופי' בתוס' לשון קבוצת בשר כמו קיבורא דאהיני:

ונתנה על בית אנקלי. פי' הר"ב על בית יד וכו' וכ"כ רש"י. ומסיים הר"ן ועבדי הכי משום דכתיב לאות על ידך. וכיון שהם לאות סבורין הם שראוי שיראו לכל. ולא דרשי והיו לך וכו' ומש"ה לא פי' אלא על בית יד. דאילו בשל ראש אדרבה כתיב בהו (דברים כ"ח:י') וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. ואמרו זו תפילין של ראש. ועיין בב"י ס"ס כ"ז:

דרך החיצונים. פי' הר"ב ההולכים אחר דעתם וכו' וכפירש"י. וז"ל הר"ן קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי. דהא לא עקר גזירה שוה. דהא מניחה במקום הקיבורת:

על קן צפור כו'. עד המכנה. עיין מ"ש בפ"ה דברכות:

המכנה כו' משתקין אותו. מפני שהוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. הר"ן. [*ועיין בדבור דלקמן]:

האומר כו' משתקין אותו בנזיפה. כתב הר"ב שעוקר הכתוב ממשמעותו וכו'. חטאת על השוגג. וכן לשון רש"י. ומסיים נמי מיתת בית דין על המזיד בהתראה. וצריך עיון דלא פירשו כן במכנה בעריות דהא איכא ביה נמי כל הני. ול"ק במשנה דהכא קתני האומר. והתם המכנה. משום דלעיל כלל לכל העריות בהדדי. ולא רצה להאריך ולבאר. אבל הא קשיא דהכא תנא נזיפה ולא כן גבי מכנה. ועוד יש לדקדק במלת בארמיותא בעממיא ה"ל לומר. כפי לשון תרגום בכל מקום. ומצאתי בערוך ערך ארם שכתב וז"ל האומר מזרעך וכו' בארמיותא. פירוש לא תתן מזרעך באומה ידוע שמעבירין זרעם למולך כגון ארמיים. שאתה גורם להעביר זרעך למולך. ומכלל דבריו משמע ששאר האומות שאין מעבירים מזרעם למולך מותר. לפיכך משתקין אותו בנזיפה. אלא פירוש הכתוב כדתנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הגויה. והוליד בן לעבודה זרה הכתוב מדבר. דלא שנא מולך משאר בתי עבודה

זרה. עכ״ל. ורש״י מפרש דתנא דבי רבי ישמעאל לפרש מתני׳ אתא. ונראה ודאי דלדעת בעל הערוך נמי לא אתא תנא דבי רבי ישמעאל לעקור הכתוב ממשמעו לתת כרת לבא על הגויה וכו׳. דודאי דעיקר הכתוב בעובד עבודה זרה מדבר. אלא דשבעים פנים לתורה. וזו אחת מהן. ואתא תנא דמתניתין למימר שזה שרוצה לדרוש ולפרש. אע״פ שאינו בא לעקור פשוטו ומשמעו. לא ידקדק במלת מולך ולומר דבדוקא. ויתרגמו בארמיותא. דא״כ משמע ששאר האומות מותר. וסייעתא לפירוש הערוך דבתרגום יונתן איתא. ומזרעך לא תתן בתשמישתיה לציד בת עממין למעברא לפולחנא נוכראה. [*ועיין בפי׳ הר״ב במשנה י״א פרק שלישי דאבות]. *)ופי׳ הערוך מתישב נמי דהכא תנא נזיפה. ואף על גב דהכא אינו רוצה לעקור המקרא ממשמעו וה״נ במכנה. ולא בא אלא לפרש פנים אחרת בתורה ע״ד הפנים שהתורה נדרשת. מ״מ מדרשא דמכנה לא בא שום קולא. משא״כ בדרשא דארמיותא שיש לטעות ולהקל בשאר האומות. לפיכך משתקין אותו בנזיפה:

מעשה ראובן. וישכב את בלהה פלגש אביו (בראשית ל״ה:כ״ב) נקרא בבה״כ ולא מתרגם. דחיישינן לגנותו. כפירש״י. והר״ן פירש משום כבוד יעקב:

מעשה תמר. כתב הר״ב אמנון ותמר וכו׳ וכ״כ הרמב״ם. דמעשה תמר היינו אמנון ותמר וכו׳ וקשיא חדא דאמאי נקט תמר ולא אמנון שהרי אמנון הוא שעשה המעשה. ותמר קרקע עולם ואנוסה היתה. וכמו דנקט ראובן ולא בלהה. וע״ק בשנותו הסדר להכניס מעשה אמנון בין מעשים שקדמו אליו ועוד שה״ל להסמיך מעשה תמר ומעשה דוד ואמנון כיון שמעשה אחד הם. ולכן נראה כפירש״י. והר״ן. מעשה תמר ויהודה. וטעמא מפרש בגמרא אברייתא דשבחיה הוא דאודי. ול״ק דנקט תמר משום דאי תני יהודה ה״א עובדא דיוסף שאמר לכו ונמכרנו. ומסתבר שהרמב״ם והר״ב כשראו בגמרא דפריך מעשה דוד ואמנון לא נקראים ולא מתרגמין. והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם חשבו דאתמר דמתני׳ פרכינן. ולא היא אלא מרישא דברייתא דתני הכי מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם:

מעשה עגל הראשון נקרא ומיתרגם. דניחא להו דהוי להו כפרה. גמ׳:

והשני. כתב הר״ב מן ויאמר כו׳ גמרא ולשון השני פי׳ הרמב״ם הוא מה שנשנה מענינו. ומ״ש הר״ב ופסוק ויגוף. כתב הכ״מ בפי״ב מהלכות תפלה כ״כ הרי״ף והרא״ש ונ״ל שהוא תוס׳ הרי״ף שפירש דטעמא דלא מיתרגם משום כבודו של אהרן. וא״כ בפסוק ויגוף שכתוב על העגל אשר עשה אהרן הוא הדין דלא מיתרגם. והגמרא לא חששה אלא לכתוב הפרשה וה״ה בהאי קרא. כיון דטעמא משום כבודו דאהרן. ע״כ. ולפום ריהטא לא עיין שאין זה מל׳ הרי״ף אלא בתוספתא שנוי. ועוד פסוק ויגוף וכו׳:

ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין כן הגירסא בספרים. ובפירוש הר״ב והרמב״ם ברכת כהנים נקראים ולא מיתרגמין מעשה דוד ואמנון לא נקראין וכו׳. ובודאי דברכת כהנים אי אפשר לפרש דאין נקראין דאין סברא לומר שתהא התורה נקראת בצבור שלא בשלימותה מה שאין כן בהפטרות דבלאו הכי אין הנביאים נקראים בשלמותן. ואלא מיהא קשיא דלא פירש התנא בברכת כהנים דנקרא ולא מיתרגם כמו באינך. ובאמת שבנוסח המשנה שבגמרא איתא מעשה דוד ואמנון נקראין ולא מיתרגמין. והשתא א״ש דברכת כהנים ומעשה דוד ואמנון כלולים בדין אחד והכי נמי בגמרא. ואלו נקראים ולא מיתרגמין וסי׳ רעבד״ן. ראובן. עגל שני. ברכת כהנים. דוד ואמנון. ודקאמר בתר הכי מעשה דוד ואמנון לא נקראים וכו׳ יש להגיה ולמחוק לא. כך נראה בעיני ומ״מ לא שלחתי יד להגיה במשנה לפי שראיתי [*בפירוש רש״י אברייתא שהזכרתי ואלו נקראין וכו׳ דאדתנא ברישא ויש לא נקראים ולא מיתרגמין כתב מפרש בסיפא מעשה דוד ואמנון לא נקראים בהפטרה. ע״כ. ועוד שהייתי מוכרח לומר נמי דל״ג לא בפירכא דהאמרת כו׳ שהזכרתי לעיל בדבור המתחיל מעשה תמר כו׳ ועוד שראיתי] להרמב״ם שבחבורו פרק י״ב מהל׳ תפלה דחשיב הני דנקראים ולא מתרגמין. וכתב ובמעשה אמנון ותמר במקום שנאמר אמנון בן דוד לא נקרא ולא מיתרגם ונראה דגרס וכן ברכת כהנים. ויש לתת טעם למה מעשה אמנון לא נקרא משום דשאני מעשיות הכתובים בתורה דלא סגי דלא לקרותם כדי להשלים התורה כולה בצבור. מה שאין כן מעשה דנביאים אפשר להפטיר בענין אחר:

ברכת כהנים. כתב הר״ב משום דאית ביה ישא וכו׳ שכדאי הן ישראל לשאת להם פנים כדאמרינן בברכות [כ׳] לא כדאי הן ישראל לשאת להן פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והן מחמירין על עצמן עד כזית עד כביצה. רש״י:

מעשה דוד ואמנון. לכאורה ר״ל במעשה דוד מעשה דבת שבע. וכן הבין הכסף משנה אלא שכתב דמדהרמב״ם לא כתב מעשה דוד בחבורו שהוא מפרש מעשה דוד ואמנון מעשה אמנון שנזכר בו דוד [*ונראה לי דמש״ה לא פירש הרמב״ם מעשה דוד ובת שבע דכי היכי דכתבתי בד״ה מעשה תמר כו׳ דמעשה תמר ויהודה נקרא ומיתרגם וטעמא דשבחיה הוא דאודי וה״נ דוד הא אודי וא״כ שבחיה הוא ונקרא ומיתרגם ומש״ה לא איצטריך תו למתני מעשה דבת שבע:

לא נקראים ולא מיתרגמין. אע״ג דאם לא נקראים שוב אין שייך לומר ולא מיתרגמין שאין תרגום אלא על המקרא שקרא. ועוד דבתרגום יש לחוש יותר שהרי מתרגמין כדי שהעם יבינו אלא איידי בעלמא קתני ולא מתרגמין]:

אין מפטירין במרכבה. כדי שלא ישאלו ההמון כשישמעו אותה ולא יוסיף להם אלא ספק. הרמב״ם:

ורבי יהודה מתיר. כתב הר״ב והלכה כמותו כך כתבו התוספות. וטעמא כדאמרן בגמרא אמשנה ה׳ פרק דלעיל וכתבו הר״ב דבעצרת יום ראשון מפטיר במרכבה. ולענין טעמא דר׳ יהודה י״ל דסבירא ליה לר׳ יהודה דהא מעשה בראשית נקרא ומיתרגם. ואע״ג דמעשה מרכבה עדיף כדתנן בספ״ב דחגיגה מ״מ במעשה בראשית הא אמרינן בגמרא דאע״ג דאיכא חששא דדילמא אתו לשיולי מה למעלה כו׳ דראוי הוא שלא בא לעולם כדתנן התם משנה ב׳ אפ״ה נקרא ומיתרגם [*וטעמא דלא חיישינן דלמא אתי לשיולי כו׳ שכן לשון הרי״ף מעשה בראשית נקרא ומיתרגם ולא חיישינן דלמא כו׳. וטעמא דמלתא דלא חיישינן נ״ל דמ״נ אם הוא חכם יודע שהדברים אלו לב המשכיל לא ישיגם. ושתיקתו יפה מדבורו. ואם לאו בר הכי הוא הכי נמי אויל מחריש חכם יחשב והחרש יחריש באולתו. ולא ישאל בענינים אלו שידע שאינו כדאי שישיבו לו שום מענה]:

רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים. ביחזקאל ט״ז. וכתב הר״ב משום יקרא דירושלים. הכי משמע בברייתא מדרבי אליעזר אמר לאחד שקראה עד שאתה בודק בתועבת ירושלים צא ובדוק בתועבת אמך. וקשיא לי דאמאי לא פליג נמי במעשה עגל הראשון. ואע״ג דלא סגי בלא קריאה מ״מ ה״ל למימר דלא לתרגם. אלא דהתם ניחא משום כפרה. ה״נ נימא דניחא מש״ה. דודאי אין זו סברא שעל כבוד העיר ירושלים הקפיד דלא בעיא כפרה. דפשיטא דהודע את ירושלים המכוון אנשי ירושלים. גם אין לחלק בין מעשה אחד כמו העגל לתועבות הרבות הנזכרות בפרשה זו. שהרי מפטירין בסימן דש״ח קודם ט׳ באב שכולן מדברים בכמה עברות שעברו. וכן הפטרה דקדושים התשפוט התשפוט את עיר הדמים (יחזקאל כ״ב) וכו׳. וניחא לי במ״ש בעל הלבוש בא״ח סי׳ תצ״ג דפ׳ הודע כתיב בה מכורתיך ומולדתיך בארץ הכנעני אביך האמורי ואמך חתית. וזה ודאי גנות וכדי בזיון וקצף לבזותן מעיקר מולדתן. וז״ש ר״א צא ובדוק באמך כלומר בעיקר מולדתך:

סליק מסכת מגילה

פרק א

א כרכין. עיין במשנה ד׳ פ״ט דברכות:

מימות יהושע. פי׳ הר״ב נפקא לן ג״ש כו׳ וכתיב התם לבד מערי הפרזי. בריש דברים כתיב וזהו שפירש״י וכתיב התם בביאת הארץ בימי משה ויהושע ע״כ. דהואיל ונכתב בשנת הארבעים סמוך לפטירת משה רבנו ע״ה חשבינן ליה מימות יהושע ודלא תלינן מימות משה חדא דא״כ כל שהיתה מוקפת מתחלת יציאתן ממצרים שהיא ארבעים שנה קודם לביאתן לארץ ומנא ידעינן איזה היתה מוקפת בזמן ההוא. ועוד דהיינו טעמא דמסיים הר״ב ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק וכו׳:

קורין בט״ו. כתב הר״ב מדפרזים בי״ד ש״מ דמוקפים בט״ו. ומקשינן בגמרא ואימא דפרזים בי״ד כדכתיב בהו. אבל מוקפין דלא קבע בהו קרא אי בעו בי״ד ואי בעו בט״ו. אמר קרא בזמניהם זמנו של זה לא כזמנו של זה דזמניהם ל׳ רבים לומר שזמנו של מוקפין אינו כזמנו של פרזים. ותו פריך ואימא בי״ג וקרא דכתיב להיות עושים וגו׳ בט״ו לשושן אתי. ומשני כיון דלא רמז לך הכתוב זמן דמוקפים אימת ואשכחן ט״ו לשושן מסתברא שהמוקפים יעשו כשושן:

כפרים בי״ד. דכתיב הפרזים עושים יום י״ד ועיר שאין מוקפת חומה נקרא פרוז שמתוך שאין לה חומה ישיבתה נפוץ ופרוז ומרוחקים משכונה לשכונה. רש״י:

בארבעה עשר. עיין בפי׳ הר״ב ספ״ק דיבמות מאי דפריך בגמ׳ התם מלא תתגודדו:

ועיירות גדולות. נמי אינן מוקפות חומה דהא בכלל פרזים הם אלא שהן גדולות וכדתנן במשנה ג׳:

אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. [*ומ״ש הר״ב באידך פי׳ שמתכנסים בו לשמוע קריאת התורה כמ״ש לקמן בסוף פ״ג בד״ה בשני ובחמישי וכו׳] ומ״ש הר״ב כדי שיהיו פנויים וכו׳. הכי איתא בגמרא. אבל רמי עלה מדתנן במשנה ג׳ מקום שאין נכנסין לא בב׳ ולא בה׳. אין קורין אותה אלא בזמנה. ואי ס״ד תקנתא דכרכים היא היאך מפסידין לתקנתא דידהו אלא אימא מפני שמספקין כו׳ שכר הוא להם בשביל שהם מספקים הילכך היכא דאין נכנסים כו׳ לא קולא הוא גבייהו ואין כאן שכר. ומ״ש לימא קרא בזמנם משום דאמרן דלא זמנו של זה כזמנו של זה כדלעיל והיינו מדכתיב לשון רבים להכי אמרינן דאכתי לימא בזמנם דהוי נמי לשון רבים. ומ״ש הר״ב ש״מ עוד שני זמנים דזמנים טובא ליכא למימר דיו״ד וה״א דמיותרים בזמניהם דרשינן דומיא דעיקר זמנם דתרתי. גמרא:

ב חל להיות. יום י״ד. שהוא עיקר לפי שרוב העולם קורין בו ומשום הכי קתני ליה סתמא ושני בשבת יום הכניסה הוא. הר״ן. ואע״ג דהשתא דמתחיל בשני בשבת והדר תני בשלישי וכו׳ דנקט סידורא דיומא נמצא דאשמעינן מקדימין לי״ג ולי״ב וכו׳ דלא כסידורא דירחא דלעיל. מפרש בגמרא דהיינו

טעמא דאי הוה תנא כסידורא דירחא היה צריך לשנות אחר השבת י״א. בשבת י״ב. ע״ש י״ג. מתוך כך הוא בא לדלג ולטעות לכך נקט סידורא דיומא וסדר החדש הבא לו לאחוריו אינו מזכירו בפירוש שהרי מאליו הוא נשמע ואין כאן עוד טעות:

חל להיות בע״ש עיירות ומוקפים בו ביום. כתב הר״ב שאין קריאת מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה וכו׳. דהכל חייבין בקריאת מגילה ואין הכל בקיאין כדאיתא בגמרא. וקשיא לי א״כ למה קורין בס״ת בשבת כדתנן בפרק בתרא. וכ״פ הר״ב בסמוך בפרשת ויבא עמלק אבל בקריאת הלל ל״ק דרשאין לקרות בעל פה כיון דרגילין בו מידי דהוה מעמדות במנחה. כדתנן במשנה ג׳ פ״ד דתענית. וניחא לי במ״ש בטור א״ח ר״ס קל״ט דהקורא בפרשה צריך לסדר אותה תחלה פעמים ושלש בינו לבין עצמו וכו׳ וא״כ כל הקורין בקיאין הן דומיא לתירוץ ב׳ דתוספות במילה שלא גזרו כמ״ש בשמם במשנה ב׳ פ״ד דסוכה דטעמא דאין אדם מל אא״כ הוא בקי:

ומוקפין בו ביום. דכתיב (אסתר ט׳:כ״א) בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לקרות עם הכפרים ביום הכניסה הכי איתא בגמ׳ ולא ידעתי מי הכריח להר״ן לתת טעם אחר משום שבו קריאה לרוב העולם. ומ״ש הר״ב ושואלין וכו׳ כל אותה שבת. [גמ׳]. [ובגמרא] משמע דאצטריך לאשמועינן דלא תימא נגזור דרשא אטו קרייה. והרמב״ם בפ״ק הלכות מגילה כתב כדי להזכיר שהוא פורים ומ״ש הר״ב דסעודת פורים לכ״ע אין עושין בשבת דלעשות אותם ימי משתה כתיב את ששמחתו תלויה בב״ד יצא זה ששמחתו בידי שמים ואינו מתקנת מרדכי:

חל להיות בשבת. למאי דכתיבנא במשנה ה׳ דפ״ה דסוכה דאין עושין יוה״כ באחד בשבת הה״נ בע״ש דהני טעמי נמי שייכי. ולפיכך הכא דוקא בזמן שמקדשין ע״פ הראיה. דאל״כ כשיחול פורים בשבת יבא יו״כ בע״ש. וכ״פ המגיד [פ״א מהלכות מגילה הי״ג]:

ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה. דכיון דאדחו מיומיה ידחו ליום הכניסה. גמרא:

ג **באלו אמרו.** פי׳ הר״ב בזמנים של מגילה. ור״ל בי״ד וט״ו. ורש״י פי׳ אם חל י״ד בשבת. וא״כ באלו קאי על הימים המוקדמים. והרי״ף פי׳ ע״פ הירושלמי באלו ר״ל במגילה ותרומת [שקלים] דבאחד באדר משמיעין על השקלים ולא בא׳ בניסן וטעמא פירש הר״ן שאין מביאין קרבנות צבור אלא מתרומה חדשה:

זמן עצי הכהנים. בפי׳ הר״ב והעם וכן ברש״י והר״ן. וכן הוא במשנה ה׳ פרק בתרא דתענית [*ובסדר המשנה שבירושלמי הכא והתם]:

ותשעה באב. כתב הר״ב וה״ה שאר תעניות. והאי דנקט ט׳ באב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו. אבל שאר צומות אמרינן במסכת ר״ה [פ״ק דף י״ח] רצו מתענין רצו אין מתענין. רש״י:

חגיגה. כתב הר״ב שיש לה תשלומין כל ז׳ ואפילו עצרת כדפי׳ במ״ו פ״ק דחגיגה:

והקהל. פי׳ הר״ב וכל העם כו׳ להביא את טפם כו׳ ובשבת א״א וכ״כ רש״י. וטעמא דאע״ג דנושא חי פטור כדתנן בפ״י דשבת מ״ה הא אמרי׳ דכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מתלת. ועוד שאם הוא קטן שאינו נוטל אחת ומניח אחת אפשר דחייב כדכתיבנא במ״ב פי״ח דשבת. וטף לא באו אלא כדי ליתן שכר למביאיהן. כדאיתא בגמרא פ״ק דחגיגה דף ג׳. וא״כ אפי׳ הוא קטן כמות שהוא יש שכר למביאיהם ומביאין אותו וא״א בשבת. ורש״י כתב עוד פירוש אחר בשם ירושלמי משום בימה של עץ שהיו עושין למלך. כדתנן בספ״ז דסוטה. ומאתמול לא עבדינן משום דדחיקא לה עזרה:

ולא מקדימין. כתב הר״ב לא מטא זמן חיובייהו גמ׳. ופי׳ הר״ן הקהל קודם זמן חיובו לא אפשר משום בימה [וזמן ההקהל ביום [*א׳] דחול המועד [*כדתנן במ״ח פ״ז דסוטה וע״ש] ויום שלפניו הוא י״ט דכמו כן א״א לעשות בימה] וכן זמן עצי כהנים א״א להקדים מפני חבירו שהוא מספיק דא״א לו להכנס בתחומו ע״כ. וחגיגה ודאי א״א להקריב קודם החג דמאי חגיגה שייכא אם אין חג. ומ״ש הר״ב וט״ב משום דאקדומי כו׳. בגמרא. וטעמא דאצטריך לכך משום דמכיון דמי״ז בתמוז הובקעה העיר נמצא דהוי זמן תענית בכל אלו הימים הקודמים לט״ב. ועוד הא כתבינן במ״ו פ״ד דתענית דבז׳ באב נכנסו גוים להיכל וכו׳:

מותרין כו׳ ומתנות לאביונים. ר״ל כי מי שנתן באותם הימים ר״ל יום י״א י״ב וי״ג מתנות לאביונים יצא ידי חובתו הרמב״ם. אבל משלוח מנות אינו אלא בזמן סעודה דמנות מידי דמיכל הוא והרי״ף הביא ירושלמי דסעודת פורים לא מקדימין. [*וכמ״ש הר״ב במשנה דלעיל]:

ד **אלא קריאת המגילה.** כלומר שאם עשאה בראשון לא יצא. רש״י וטעמא בגמ׳ דמסמך גאולת פורים לגאולת פסח עדיף. ובירוש׳ דריש שקלים דמשמיעין על השקלים נמי איכא בינייהו עיין בפירוש הר״ב דריש שקלים. אבל למסקנת הבבלי דמסקינן דחסורי מחסרא וה״ק אין בין י״ד של אדר כו׳ ולא מיירי בכל החדש לא קשיא דלא תני לה. ומ״ש בב״י ס״ס תרפ״ח בדין הפרשיות דלא כמסקנא שבגמרא. מצאתי לו בתשובה סוף בדק הבית שחבר. שתיקן זה ע״פ המסקנא:

ומתנות לאביונים. וה״ה משלוח מנות דליתנהו אלא בשני. אע״פ שהמקדימין לקרות נותנין מתנות לאביונים ביום קריאתם ואין שולחים מנות. שאני התם דלא עבדי סעודה. הר״ן:

ה **אין בין יו״ט לשבת**. עיין במ״ב פ״ה דביצה:

וזה זדונו בכרת. פי׳ עיקר חומר זדונו בכרת. ומיהו אם התרו בו ולקה בידי אדם פטור. כדתנן בסוף מכות כל חייבי כריתות [שלקו נפטרו] כו׳. גמרא:

ו **וכלים שאין [עושין] בהן אוכל נפש**. כתב הר״ב ודוקא במקום שמשכירים כו׳ דכל הנאה המביאה כו׳ הנאת מאכל הוא. בריש פ״ד דנדרים כתב והוא הדירו הנאה המביאה לידי מאכל. ושם אפרש בס״ד:

נדר. פירש הר״ב האומר הרי עלי עולה הכי תנן בריש קנים. ופשוט דהוא הדין לשאר דברים שאינן באין חובה. וז״ל הרמב״ם בפי״ד מהלכות מעשה הקרבנות עולה או שלמים או מנחה. ומ״ש הר״ב ונאבדה. במשנה [א׳ פ״ק] דקנים. מתו או נגנבו. ובגמרא דהכא גרסינן נמי או אבדו [*ובסדר המשנה שבירושלמי גרס הכא מתו או נגנבו]:

אלא שהנדרים חייב באחריותן. הקשו בתוספת והאיכא דנדר אינו בא מן המעשר [כדתנן בסוף פ״ז דמנחות] ונדבה בא מן המעשר דגבי מעשר כתיב (דברים כ״ז:ז׳) וזבחת שלמים וי״ל דהכא איירי בקרבנות שהופרשו כבר. ובריש פ״ז דב״ק [סב.] תירצו עוד דמשנה זו שנויה במסכת קנים גבי עולת העוף ועולה כיון שאין בה אכילת אדם. נדבה נמי אין בא מן המעשר. כדדריש בספרי בפרשת עשר תעשר:

שהנדרים חייב באחריותן. דכתיב (ויקרא א׳:ד׳) ונרצה לו לכפר עליו אימתי נרצה לו נדרו לכשיתכפר בהן. אבל מקמי כפרה לא נרצה. ובאיזה קרבן אמרתי לך באותו שעליו שהטעינו עליו שאמר עלי דכמאן דטעין אכתפיה דמי. גמרא:

ונדבות אינו חייב באחריותן. כתב הר״ב אבל לענין בל תאחר שוין דכתיב כאשר נדרת וכו׳ בפרשת כי תדור וגו׳ לא תאחר וגו׳ בסדר כי תצא:

ז **אין בין זב כו׳**. עי׳ בפ״ק וסוף פ״ב דזבים:

מוחלט. פי׳ הר״ב שטמאו הכהן לגמרי תרגום לצמיתות לחלוטין. הרמב״ם:

פריעה ופרימה. בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע בסוף פ׳ תזריע. ובמצורע מוחלט כתיב. וכה״ג שנוי במשנה ה׳ פ״ק דכלים. ומיהו נראה דהוא הדין לענין ועל שפם יעטה ומתניתין רישא דקרא נקטה. וכן נראה בדברי הרמב״ם פ״י מהל׳ טומאות צרעת אבל לענין וטמא טמא יקרא דכתיב בההוא קרא שוים הם. דבת״כ מרבה מטמא טמא לכל המטמאים. לא המצורעים בלבד. וז״ש התוס׳ פרק קמא דמועד קטן דף ז׳ דבימי חלוטו צריך פריעה ופרימה וטמא טמא יקרא. לפום ריהטא כתבו כן. וכן לענין שילוח חוץ למחנה. אע״ג דכתיב בתריה דהאי קרא כל ימי וגו׳. בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. ילפינן בגמרא. מדכתיב כל ימי לרבות מוסגר לשלוח. וממילא לכל טומאתו שיהא כמו כן מטמא בביאה לאהל. דממושבו לטומאת ביאה ילפינן ליה. כמ״ש הר״ב במ״ז פי״ג דנגעים וא״כ כ״ש שאר טומאות דאם נתרבה לביאה שהיא חומרא יתירא. כ״ש לשאר טומאות:

ח **ספרים**. תורה נביאים וכתובים. רש״י. ועיין ר״פ דלקמן:

אלא שהספרים כו׳. הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוים. גמרא. [*ועיין במשנה ה׳ פ״ד דמסכת ידים]:

אינן נכתבות אלא אשורית. פירש״י לשון הקדש וטעמא בגמ׳. דבתפילין ומזוזות כתיב (דברים ו׳:ו׳) והיו הדברים האלה בהוויתן יהו. [*ופירוש אשורית עיין שם במסכת ידים]:

לא התירו. לשון אחר חוץ מלשון הקדש אלא יונית רש״י. [*ומ״ש הר״ב הלכה כר״ש ב״ג. גמ׳]:

ט **אלא פר הבא על כל המצות**. הא לענין פר יוה״כ ועשירית החיפה זה וזה שוין: גמרא:

אלא פר יוה״כ כו׳. [כתב הר״ב] הא כו׳ אם בא להקטיר כו׳ שייר טובא. דתנן במשנה ד׳ פ״ג דהוריות. וגם רש״י השמיט קצתן:

י **במה גדולה**. פי׳ הר״ב במת צבור כו׳. אע״פ שמזבח הנחשת של משה רבינו ע״ה היה שם. הכתיב במלכים א׳ ג׳. וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה:

אלא פסחים. פי׳ הר״ב וכל שהוא כעין פסחים כו׳. דהא קתני סיפא כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה קטנה הא בגדולה קרב והיינו דאתי בזה הכלל. וטעמא בזבחים דף קי״ח דכתיב (יהושע ה׳:י׳) ויעשו בני ישראל את הפסח בגלגל פשיטא אלא הא קמ״ל דחובות כעין פסח הוא דקרב. הא לאו כעין פסח לא קרב. ומשום דמפסחים יליף להכי נקט פסחים טפי מאינך כמ״ש התוספות בסוף זבחים שם. והתם שנינו במשנה הרבה דברים שיש בין במת יחיד לבמת צבור. והכא לא מיירי אלא בקרבנות עצמן איזה הם שאינן קרבין אלא בבמת צבור ודתנן ר׳ יהודה אומר אין מנחה בבמה היינו בבמה

גדולה כמ״ש שם בס״ד:

כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה. קטנה. רש״י:

יא ככל הרואה. עיין במשנה ו׳ פרק בתרא דזבחים:

פרק ב

א קראה על פה לא יצא. [*כתב הר״ב] כתיב הכא נזכרים כו׳. בגמרא ממאי דהאי זכירה בקריאה דלמא עיון בעלמא. לא ס״ד דכתיב זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה:

תרגום בכל לשון. פי׳ הר״ב או בכל לשון. וזו ואצ״ל זו קתני. רש״י בגמרא. ועיין לקמן:

אבל קורין אותה ללועזות בלעז. כתב הר״ב ובלבד שתהא כתובה באותו לשון. הר״ן מוקים למתניתין אפילו לרשב״ג דמשנה ח׳ פ״ק דהלכה כמותו ויהיב טעמא דכיון דעיקר מצות מגילה משום פרסימי ניסא. עיקר פרסום הנס תלוי בידיעה. וכל שאינו יודע אלא גיפטית עיקר פרסומיה בגיפטית אע״פ שאין הספרים נכתבין בו עכ״ד. ונראה לי שכן גם דעת הרמב״ם שהרי בפרק ב׳ מהלכות מגילה כתב לזאת הבבא. אע״ג דבפרק א׳ מהלכות תפילין פסק כרשב״ג. אלא ש״מ דס״ל דאף רשב״ג מודה במגילה. ועיין במשנה דלקמן:

ללועזות כל שאינו לשון הקדש. נקרא לעז. רש״י. וכן כתיב בהלל מעם לועז. ועל מצרים נאמר. עיין ברד״ק:

והלועז ששמע אשורית יצא. כתב הר״ב ויונית הוא כאשורית כו׳ וכ״כ הרמב״ם בפ״ב מהלכות מגילה. אלא שלא כתב שכבר אבד וכו׳. דסמך בזה על מ״ש בפ״א מהלכות תפלה. כמ״ש ב״י סי׳ תר״ץ. וטעמייהו. דמתניתין עצמה דהכא סברה כרשב״ג. ולא הוי מחלוקת ואח״כ סתם. וכמ״ש הר״ן דתנא דמתני׳ דהכא לא מעייל נפשיה בפלוגתא דרבנן ורשב״ג. אלא אתא לאשמועינן שאין כל הלשונות כשרים במגילה לשאינו בקי בהן. ולבקי בהן כולם כשרים. ומשום הכי קאמר קראה תרגום בכל לשון לא יצא לרבנן. בר מלשון אשורית. ולרשב״ג בר מאשורית ויונית. אבל קורין אותה ללועזות בכל לעז שבעולם [שהם] מכירין בו והלועז ששמע אשורית יצא לכ״ע. ולרשב״ג באשורית ויונית עכ״ד. ומ״ש הר״ן דמשום דאמר ר׳ יוחנן הלכה כסתם. לא קשיא הלכתא אהלכתא דאמוראי נינהו אליביה דרבי יוחנן. ה״ק אבל משום מחלוקת ואח״כ סתם קשיא דזה אליבא דכ״ע. כדמוכח בפרק החולץ בגמרא דף מ״ו [צ״ל מ״ב]. ותריץ כדכתיבנא:

יצא. מידי דהוה אנשים [כדלקמן ריש משנה ד׳] ועמי הארץ ועוד דאנן מי ידעינן אחשתרנים בני הרמכים [מאי הוא] אלא מצות קדיאה ופרסומי ניסא ה״נ כו׳. גמרא:

ב ומתנמנם מפורש במשנה ח׳ פרק בתרא דפסחים:

דורשה ומגיהה. או דורשה. או מגיהה:

אם כיון לבו. פירש הר״ב לצאת. כמו שפסק ריש פ״ב דברכות. ועיין שם:

בסם פירש הר״ב שקורין לו סמא. גמ׳. ופירש״י) אורפימענט. וכ״כ הר״ב משנה ד׳ פי״ב דשבת:

קומוס פירש הר״ב מין שרף כו׳. ועיין עוד פי״ב דשבת:

עד שתהא כתובה אשורית. בברייתא בפ״ק סוף דף ח׳ עד שיכתבנה אשורית. ולחד אוקימתא מוקמינן במגילה. ומכל מקום הלשונות שוים הם. ושם פירש״י עד שיכתבנה אשורית כתב אשורית הוא כתב שלנו. ע״כ. ואע״ג דלפום מסקנא דהתם אפשר לפרש ברייתא דהתם בלשון אשורית. מכ״מ אי איתא ה״ל לרש״י לכתוב כן במסקנא ההיא. ועוד אי לאו דלקושטא דמלתא פירושא דברייתא הכי הוא. מי הכריח לרש״י לפרש כלל. הלכך נראה לפרש אכתב. ומלישנא דעד שתהא כתובה משמע דאפילו בדיעבד מעכב. וצריך לומר דטפי קפדינן אכתב מאלשון. ודלעולם צריך שיהא הכתב אשורית. אע״פ שהלשון תרגום או לשון אחרת. וכן הוא לתירוץ אחד דהתם. ואפשר דלא קפדינן טפי אכתב מאלשון. והכא הכי קאמר. שיהא אשורית כשהלשון אשורית. ומשום דמסתמא בלשון אשורית היא כתובה. לפי שבו יוצאין אף הלועזים. להכי נקט אשורית. והוא הדין בלשון אחרת. שצריך שיהא באותו כתב עצמו ובהכי מיהת מעכב אפילו בדיעבד כדמשמע לישנא דעד שיכתבנה. וטעמא דסבירא ליה ככתבם וכלשונם שיהא כתבם כלשונם. ולא שיהא כתב ארמית והלשון עילמית. כך נראה בעיני. אבל הב״י כתב בסימן תר״ץ שיש מדקדקים בדברי הרמב״ם שתהא כתובה בכתב אותו הלשון. והוא דחה דבריהם שאין קפידא אלא בלשון. ושאין מדברי הרמב״ם ראיה ע״ש. ולדבריו צריך לפרש משנתינו ג״כ בלשון אשורית. ודאיידי נקטיה הכא. אע״ג דכבר שנאו לעיל דלועז ששמע אשורית יצא. ואין לומר דס״ל דתנא דמתניתין רשב״ג היא. ולא התיר אלא אשורית. א״נ יונית דדכוותיה ופליג אדלעיל דקורין ללועזות בלעז ודלא כמ״ש לעיל בשם הר״ן. דאי איתא דהכי ס״ל הרמב״ם והב״י לא ה״ל לפסוק במשנה ח׳ דפ״ק כרשב״ג. וכמתניתין דלעיל

בריש הפרק. כיון דרשב״ג חולק עליה. אלא ה״ק מתני׳ להרמב״ם אליביה דב״י עד שיכתבנה אשורית. דביה כ״ע יוצאין אפי׳ הלועזים וכדלעיל. ומיהו קשיא לישנא דעכובא דהכא. דמשמע דאינו יוצא עד שיכתבנה אשורית. ולעיל תנן דללועזות קורין בלעז. ויש לומר דמשום ספר ודיו נקט הכי. והא כדאיתא והא כדאיתא. אבל לפירש״י אין צריך לכל זה דנוכל לומר דבכתב אה״נ דמקפד קפיד קרא כדכתיב ככתבם וכלשונם. ולאחד משני הפירושים שכתבתי או דבעינן לעולם כתב אשורית בכל לשון ולשון. או דבעינן הכתב של אותו לשון. ואחר שכתבתי כל זה מצאתי בשלטי הגבורים בשם ריא״ז וז״ל אע״פ שהכשירו שאר לשונות במגילה הכתיבה צריכה שתהא אשורית שהוא כתב לשון הקדש ולא כתב יוני. ולא שאר כתיבות. כמבואר בקונטרס הראיות עכ״ל:

על הספר ובדיו. כתיב הכא ותכתוב אסתר המלכה וכתיב התם (ירמיהו ל״ו:י״ח) ויאמר אליהם ברוך וגו׳ ואני כותב על הספר ובדיו. גמרא:

הספר. פירש הר״ב קלף. ועיין במשנה ג׳ פ״ח דשבת:

ובדיו. שהוא מעשן של שמנים. או של זפת ושעוה. וכיוצא בהן. וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש. ולותתין אותו הרבה. ודכין אותו עד שיעשה רקיקין ומצניעין אותן. ובשעת כתיבה שורהו במי עפצא וכיוצא בו וכותב בו. הרמב״ם פ״א מהלכות תפילין. וכתב ב״י טוא״ח סי׳ ל״ב בשם ההגהות. שהעיקר שבכל דבר שיעשה אדם דיו בדבר שיתקיים ויהא ניכר על הקלף דיו הוא וכותבין בו ספרים תפילין ומזוזות. ע״כ. ולפיכך הרמב״ם והרא״ש דעתם שאע״פ שבקנקנתום פסולה במי עפצים וקנקנתום שרי. ואפי׳ לכתחלה. ע״כ. ולא דמי דיו דהכא לדיו דתנן במשנה ד׳ פ״ב דסוטה:

ג **אם עתיד לחזור למקומו**. לשון הר״ב אם הוא בן כרך שהלך לעיר כו׳ בליל י״ד קודם עמוד השחר דמכיון שעלה עמוד השחר אם קרא יצא כדתנן לקמן. ומ״ש אע״פ שהוא בלילה בעיר. כלומר אפילו הכי אינו קורא עמהם בלילה. שחייב לקרות בלילה כמ״ש הר״ב במשנה דלקמן ומ״ש אבל אם אין עתיד לצאת משם הלילה. לשון הר״ן אלא להתעכב כאן ביום י״ד. ע״כ. ומ״ש נקרא פרוז. בגמרא דכתיב על כן היהודים הפרזים. ולמאי הדר קאמר היושבים בערי הפרזות. הא קמ״ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז. ומדפרוז בן יומו קרוי פרוז מוקף בן יומו קרוי מוקף. וז״ש הר״ב וה״ה לבן עיר שהלך לכרך וכו׳. וזה שהקדים הר״ב לפרש בן כרך וכ״ה בגמרא. כתב הר״ן דהיינו משום דבקרא פרוז בן יומו כתיב. ומינה גמרינן למוקף. ע״כ. ומיהו מתניתין דאקדמה בן עיר שהלך לכרך איכא למימר אורחא דמלתא נקט. שדרך בני עיירות ללכת לכרכים יותר מבני כרכים לעיירות. ב״י. ומ״ש הר״ב אם עתיד לחזור בלילי ט״ו. שלא יהא שם ביום ט״ו. רש״י. ומ״ש אבל אם אין עתיד לחזור בלילי ט״ו לשון הר״ן וקצת מן היום ע״כ. וז״ש הר״ב לפעמים לילי וכן הוא בר״ן. ובפירש״י נקט לכולהו לילי. לא קשיא. כמ״ש במשנה ג׳ פרק ח׳ דמסכת תרומות:

כמקומו כחובת מקומו. רש״י:

רבי מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי כו׳. גמרא אמר רבי יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף. מ״ד כולה תקפו של אחשורוש. מ״ד מאיש יהודי תקפו של מרדכי. ומ״ד מאחר הדברים האלה תקפו של המן. [*ומ״ש הר״ב והלכה כר״מ. גמרא]:

ד **הכל כשרין לקרות את המגילה**. פי׳ הר״ב לאתויי נשים שאף הן היו באותו הנס. גמרא ריש מסכת ערכין:

חוץ מחרש. כתב הר״ב מתני׳ ר׳ יוסי היא וכו׳. כלומר ר׳ יוסי דמשנה ג׳ פ״ב דברכות ואין הלכה כמותו. ואע״ג דבמשנה ב׳ פ״ק דתרומות מפרש המשנה דתנן חרש כו׳ לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה כרבי יהודה. ודרבי יהודה לא אמר הקורא ולא השמיע יצא אלא בדיעבד והכי מוקים לה גמרא דברכות ודהכא. וכן מוקים למתני׳ דהכא כרבי יהודה ולא פסלינן הכא לחרש אלא לכתחלה אפילו הכי לא רצה הר״ב לפרש מתני׳ דהכא כאותה אוקימתא. משום דצריכין למדחק בפירושה כדדחיק תלמודא. דהא השתא דחרש דוקא לכתחלה הא דיעבד מוציא לא הוי דומיא דשוטה וקטן דאפילו דיעבד לא אלא הא כדאיתא והא כדאיתא. וזה דוחק. ועוד דמדתנן בסיפא ור׳ יהודה מכשיר [בקטן]. קא מחסרינן למתני׳ וה״ק בד״א בקטן שלא הגיע לחינוך. אבל בקטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה שר׳ יהודה מכשיר בקטן. ולכך מסתבר ליה להר״ב טפי לפרש כאוקימתא דמתני׳ רבי יוסי היא אע״ג דלא אתיא כהלכתא ומניח המשנה כצורתה. וכולהו בחדא מחתא נינהו. ועוד איכא למימר דס״ל להר״ב דלאותה אוקימתא הכא הלכה כר׳ יוסי. כי היכי דלא תקשה רבי אדרבי דהתם סתם כר׳ יהודה. והכא כר׳ יוסי. וטעמא דמגילה שאני. דבעינן בה פרסומי ניסא. וכל שלא השמיע לאזניו ליכא פרסומי ניסא. כמ״ש הב״י סימן תרפ״ט. שכן נראה שהוא דעת הרי״ף והרא״ש. אבל כתב דמ״מ הדבר דחוק. כיון דחזינן דגמרא משמע ליה דמגילה וק״ש שוים הם. מנין לנו לחלק ביניהם:

רבי יהודה מכשיר בקטן. פי׳ התוס׳ שהגיעו לחינוך. דאי לאו הכי מ״ט דרבי יהודה הא תני ספ״ג דר״ה כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן אלא בהגיע לחינוך. ואפ״ה פוסל ת״ק ואע״ג דחיובא דמגילה בגדול אינו אלא מדרבנן. משום דכיון דקטן אינו חייב אפילו בשאר מצות אלא דרבנן הוי קטן תרתי ולא אתי ומפיק חד דרבנן. ועיין משנה ו׳ פ״ד:

אין קורין את המגילה וכו׳. כתב הר״ב שחייב אדם לקרות המגילה בלילה כו׳ שנאמר למען יזמרך כבוד [ביום] ולא ידום [בלילה] והאי קרא במזמור [ל׳] ארוממך ה׳ כי דליתני דרשינן בפסיקתא במרדכי ואסתר. והמן ואחשורוש. וקריאת המגילה שבח הוא שמפרסמים את הנס. והכל מקלסים להקב״ה. פ״ק דף ד׳:

ולא מלין. כתב הר״ב דכתיב וביום השמיני ימול. גמרא. וכתבו התוס׳ דדרשא פשוטא נקט וסמיך על ובן שמונת ימים דמיניה נפקא ולא לילות. אבל וביום צריך למדרש ואפילו בשבת. וכמ״ש הר״ב בספ״ג דנדרים:

ולא טובלין ולא מזין. כתב הר״ב הוקשה טבילה להזאה. דבסיפא דוהזה כתיב ורחץ במים וה״ה לזב וזבה. רש״י. וכתב הר״ב ודוקא כשטובל בשביעי כו׳ אבל משעבר יום ז׳ מותר לטבול בלילה וכדפירש״י והרמב״ם והיינו דתנן בסוף פרה אבל הוא עצמו טובל בלילה. ופירש שם הר״ב והרמב״ם דהיינו כששהה ההזאה ולא הזה בז׳ רשאי לטבול בלילה ולהזות אח״כ ביום. אבל הטובל בשביעי כמצותו מזה תחלה ואח״כ טובל ואין מזין אלא ביום כדתנן התם. ונמצא שלא יטבול ג״כ אלא ביום דקודם להזאה אינו יכול לטבול כשההזאה ביום הז׳. וקשה אלישנא דמתני׳ דתנן טבילה קודם להזאה. והא הכא איירינן כשהטבילה אחר ההזאה דוקא. והרמב״ם בפ״ז [צ״ל בפ״ו] מהלכות פרה כתב אין מזין ואין טובלין אלא ביום. ובהשגות [כתב] במשנה מפרש על טבילת האזוב במים. וכתב הכסף משנה דהרמב״ם נמי בהכי מיירי ולא הוצרך לפרש. כיון דהתם אינו עוסק אלא במילוי וקידוש והזאה. ולא תקשי לך שהקדים אין מזין לאין טובלין לישנא דמתני׳ נקט. ע״כ. ואומר אני דלפום ריהטא כתב כן. ולא עיין במשנה. ועוד דא״כ תקשה למתני׳ דהא ודאי דטבילת אזוב קדים להזייתו. לכן אפשר לי לומר דאע״ג דעסיק התם במילוי וקידוש. אפשר דאגב נקט נמי לטבילת אדם. ומש״ה אפכה לגירסא דמתני׳. ומ״ש הכ״מ דבפרק י״א כתב טבילת האזוב במים והזאתו ממנו כו׳ אחר שתנץ כו׳ לא זהו העתק משנתינו אלא ההיא דסוף פרה. וכמ״ש בפירוש המשנה שם. ומיהו אע״ג דהרמב״ם אפכה. ניחא טפי לפרש הגירסא כמות שהיא. וכמ״ש התוספות דטבילה דהכא במתני׳ לא איירי אלא בטבילת אזוב ואתקוש להזאה דכתיב וטבל והזה. וכמו שנזכר בפירוש הר״ב דסוף פרה. ול״ק אמאי לא תנא נמי דטבילת אדם שבשביעי שאינה אלא ביום משום דבהדיא כתיב והזה והדר ורחץ. וכיון שאין הזאה אלא ביום ממילא אין הטבילה אלא ביום:

וכן שומרת יום כנגד יום. לפירש״י והר״ב דבטבילת אדם מיירי הא דתנן ואין טובלין. אפ״ה אצטריך למתני שומרת יום כדמפורש בגמרא. דה״א דליעבד מקצת לילה שמור ותטבול. קמ״ל. כיון דבעי ספירה ספירה ביממא היא. דכתיב (ויקרא ט״ו:כ״ח) וספרה לה שבעת ימים. ולפירוש התוספות נמי דלא איירינן עד השתא בטבילה. הזכיר שומרת יום טפי משאר חייבי טבילות מהאי טעמא:

עד שתנץ החמה. מפורש במשנה ב׳ פ״ק דברכות. ועמוד השחר במשנה א׳:

ה **לקריאת המגילה.** דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים. ולקריאת ההלל דכתיב ביה (תהלים קי״ח) זה היום עשה ה׳. ולתקיעת שופר דכתיב (במדבר כ״ט) יום תרועה יהיה לכם. ולנטילת לולב דכתיב (ויקרא כ״ג) ולקחתם לכם ביום הראשון. ולתפלת המוספין כמוספין שויוהו רבנן. ולמוספין דכתיב (שם) דבר יום ביומו. [וצ״ע דתיפוק ליה מביום צוותו כדלקמן] [*וכ״ה אדהכא נמי בירושלמי]. ולוידוי הפרים דיליף כפרה מיוה״כ דהא דכתיב (שם ט״ז) וכפר בעדו ובעד ביתו. בכפרת דברים הכתוב מדבר. כמו שכתבתי במשנה ח׳ פ״ג דיומא וכפרה ביממא הוא. דכתיב (שם) ביום הזה יכפר עליכם. ולוידוי המעשר. דכתיב (דברים כ״ז) ואמרת לפני ה׳ אלהיך בערתי הקדש וגו׳. וסמיך ליה היום הזה ה׳ אלהיך מצוך. ועיין מ״ש במשנה ו׳ פ״ה דמעשר שני. לסמיכה לשחיטה. דכתיב וסמך ושחט וכתיב (ויקרא י״ט) ביום זבחכם. ומביום צוותו לא נפקא דשחיטה כשרה בזר. ונמצא שאינה עבודה והתם להקריב כתיב. תוספת. לתנופה. דכתיב (שם כ״ג) וביום הניפכם את העומר. ולהגשה. דאתקש לתנופה דכתיב והניף והקריב. ובתרווייהו נמי א״צ כהן דמקמיצה ואילך מצות כהונה. תוס׳. ולקמיצה וכו׳. עד ולהזייה דכתיב (שם ו׳) ביום צוותו. ועיין מ״ש במשנה ח׳ פ״ק דקדושין [ד״ה] הקבלות בשם התוס׳. ולהשקיית סוטה. אתיא תורה תורה כתיב הכא (במדבר ח׳) ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם (דברים י״ז) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט. מה משפט ביום [כדתנן ברפ״ד דסנהדרין [אף כאן ביום]]. ולעריפת העגלה. כפרה כתיב [בה] (שם כ״א) [ונכפר להם הדם] כקדשים. ולטהרת המצורע. זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו (ויקרא י״ד) גמרא. ובסדרא דנקטא מתני׳ אפשר לי לומר דמשום דהתחיל במגילה דמכילתין היא נקט בתרה הלל דקריאה דכוותה. ותנא בהדייהו שופר ולולב ששוים לענין שבת. ותקיעת שופר דר״ה קדים לנטילת לולב שבט״ו לחדש. וכן סידורם בכתוב. ותפלת המוספים. איידי דאתיא מדרבנן חביבא ליה ואקדמה. ומש״ה סמיך לה המוספים עצמן דלדידהו שויוה. ווידוי פרים דאתיא ליה מדרשא חביב ואקדמיה. וכן נמי וידוי מעשר דמסמוכים דריש. ולפי שוידוי פרים קדשים הן הקדים לוידוי מעשר. והדר תנא וידוי יוה״כ דמיניה אתיא וידוי פרים. וסמיכה אתיא מהיקשא. ועוד דוידוי בשעת סמיכה היא כדתנן בפ״ג דיומא. וסומך שתי ידיו עליו ומתודה הלכך סמיך סמיכה לוידוי יוה״כ. והדר תני שחיטה דמינה יליף לסמיכה. וכמו סמיכה ושחיטה דא״צ כהן ה״נ תנופה והגשה הלכך תני להו בהדייהו. ותנופה היא כעין סמיכה. כדרך השנוי בסוף פ״ט דמנחות. והגשה כעין שחיטתן בצפון. הלכך אע״ג דהגשה מהיקשא אתיא. תני להו כסדר סמיכה ושחיטה.

ותניגבייהו קמיצה והקטרה דדיני מנחה נינהו. והדר תני מליקה שהיא במקום שחיטה. דכבר תנא ליה. ואחריו קבלה והזייה כסדרן. והקדים השקיית סוטה לעריפת עגלה דעגלה ערופה אע״ג דכפרה כתיב בה מ״מ לאו קרבן היא והשקיית סוטה כתובה בפרשת נשא. ועגלה [בשופטים] וסיים בטהרת מצורע. אע״ג דקדים בתורה להשקיית סוטה. כדי לצאת בטהרה. כאותה ששנינו בסוף מסכת כלים:

ולמוספין ואע״ג דתמידי השחר קדימי [כדאיתא רפ״י דזבחים] ואין לך מאוחר לתמיד דבין הערבים [כדאיתא רפ״ה דפסחים] אפ״ה כיון שאם הקדימום קודם לתמיד של שחר. או אחרום לתמיד של בין הערבים כשרים. שפיר מצי תני דמצותן כל היום. ותמידין לא תני הכא. דשל שחר זמנו עד ד׳ שעות או עד חצות [כדאיתא רפ״ד דברכות] ושל הערבים ליתיה אלא מו׳ שעות ולמעלה [כדאיתא ברפ״ה דפסחים]. הר״ן:

ולטהרת המצורע. בצפרים. ועץ ארז. ואזוב. ושני תולעת. רש״י:

ו **כל הלילה כשר לקצירת העומר**. כדילפינן במשנה ג׳ פ״י דמנחות. דקצירת העומר בלילה. וע״ש בסוף הפרק:

ולהקטר חלבים ואברים. כתב הר״ב מותרי תמיד של בין הערבים כבר כתבתי בזה ברפ״ק דברכות בס״ד. ובפי׳ הרמב״ם חלבים ואמורים צ״ל ואברים. דאמורים היינו חלבים:

זה הכלל דבר שמצותו ביום. כתב הר״ב לאתויי סידור שתי בזיכי לבונה וכו׳ גמרא. וכרבי יוסי דמשנה ז׳ פי״א דמנחות. וה״ה לסידור הלחם וכדתנן התם. אלא גמ׳ נקט בזיכי לבונה שהיא נקטרת על המזבח ומתיר את הלחם:

שמצותו ביום. פי׳ ביום סתם אבל תמידין ופסחים כבר פירש בהן הכתוב שעה מיוחדת. הר״ן:

דבר שמצותו בלילה כו׳. כתב הר״ב לאתויי אכילת פסחים וכו׳. עיין מ״ש בזה במשנה ט׳ פרק בתרא דפסחים. בס״ד:

פרק ג

א **בני העיר שמכרו רחובה כו׳**. נ״ל דאיידי דתני דיני קריאת המגילה ראה רבינו הקדוש לסדר עמהם קריאת ספר תורה שגם הוא מתקנת נביאים כמ״ש בר״פ דלקמן בס״ד. ולפי שקריאתם בצבור ובבית הכנסת ראה לסדר תחלה קדושת ב״ה ודיניה והתחיל ברחוב שגם בה מתפללין. ומלמטה למעלה קחשיב דמעלין בקדש וכו׳. ובסדר המשנה שבגמ׳ מוקדם פרק בתרא לפרקין אבל בספר הרי״ף מסודרין כמו שהם לפנינו. [*וכ״ה בסדר המשנה דבירושלמי]:

בדמיו אע״פ דרחובה לשון נקיבה. רחוב לשון זכר. ואפשר דה״א דרחובה קרינן במפיק. [*אבל בסדר המשנה דבירושלמי הגרסא בדמיה]:

בית הכנסת לוקחין תיבה. כתב הר״ב דוקא דכפרים אבל ב״ה דכרכים כיון דמעלמא אתו לה פי׳ שרבים באים להתפלל שמה אע״פ שאין נותנין כלום בבנינו. מ״מ כיון דעל דעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתה ואין יכולין למכרה. כך הסכמת הפוסקים:

תיבה מקום שמניחין בו ס״ת. שאנו קורין ארון. והוא קדוש יותר מבה״כ. הר״ן:

מטפחות. מטפחות ס״ת דקדישי טפי. הר״ן:

ספרים. פי׳ הר״ב נביאים וכתובים. וכ״כ הר״ן וכתב דמשמע דנביאים וכתובים כי הדדי נינהו. והא דמקדים בפסוקי זכרונות כו׳ כתובים לנביאים משום סדרא דגברי כו׳ ולאו מעליותא כלל לזה על זה ע״כ. וכבר כתבתי בזה במשנה ו׳ פ״ד דר״ה:

אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים. וכתב בכ״מ פי״א מהלכות תפלה דלהרמב״ם רישא דמתני׳ דוקא. דכל מידי דאפשר לעלויה מעלינן ואין לוקחין בדמיו דבר השוה לו. אבל אם עברו ומכרו תורה כיון דא״א לעלויה יקחו בדמיו ס״ת אחר. אבל לא יורידוהו לקנות בו ספרים. ואיידי דנקט אם מכרו תורה לא יקחו ספרים בגרוע. נקט הכי בכולהו. ואה״נ דבשוין נמי אסור וכדמשמע רישא דמתני׳ כ״כ בכ״מ. וקשיא לי שאח״כ כתב [הרמב״ם] בני הכפר שרצו למכור ב״ה שלהן. או לבנות בדמיה בה״כ אחרת. או לקנות בדמיה תיבה או ס״ת צריכין להתנות וכו׳. ע״כ. והרי שהתיר בשוים. וז״ש במכירת ס״ת שלוקחים ס״ת אחרת שאין שם קדושה למעלה וכו׳ היינו לפי שסובר דודאי עדיף לקנות קדושה עלויה. אבל בשורת הדין רשאי לקנות בשוים כמו כן ולפי זה אתי שפיר דאע״ג דסיפא דוקא. לא נקטה רישא בשוים משום דמכ״מ עדיף טפי להעלות מלהשוות. וראיה לדברי. שהרי הטור העתיק הרישא. ואח״כ כתב אבל איפכא להורידן מקדושתן לא ע״כ. נראה ודאי דלא קפיד אלא להוריד אבל להשוות שרי. וכמ״ש ב״י בשם מהרי״א ז״ל ואפ״ה העתיק הרישא דנקט בעלויא. אלא דהיינו טעמא לפי דמ״מ הכי עדיף להעלות בקודש. אע״פ שעל פי הדין רשאי לקנות כיוצא בהם:

לא יקחו ספרים. כתב הר״ב דמעלין בקדש כו׳ משנה ד׳ ריש פ״ו דשקלים. ושם מפורש:

אם כן אף לא מעיר גדולה כו׳. ות״ק מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה. שאין אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה. ורבנן אי איכא למיחש כהאי גוונא נמי איכא למיחש. משום ברוב עם הדרת מלך. ולא משכחת מכירה בבית הכנסת. גמרא:

ב **שאם ירצו יחזירוהו**. ובגמרא דייקינן לוקח היכי דייר בה שהרי אם רצו להחזיר. נמצא לוקח משתמש בו בינתיים בשכר מעותיו והוי רבית. [כדתנן במשנה ג׳ פ״ה דבבא מציעא] ומשנינן ר״מ ס״ל צד אחד ברבית מותר. אי נמי דמיירי שמתנין להחזיר שכירת ב״ה וס״ל רבית על מנת להחזיר מותר:

מוכרין. אותה לשם חצר. עיין לקמן:

ג **ועוד אמר ר״י כו׳**. קשה מאי ועוד דהא לעיל מיקל טפי מחכמים. והכא הוא מחמיר וא״כ מאי ועוד [*כדלעיל במסכת עירובין פ״ב משנה ה׳]. יש לומר דקאי אהא דאר״י ברישא מוכרין אותה לשם חצר ודוקא לשם חצר קאמר אבל סתם אינה יורדת מקדושתה והיינו ועוד אר״י. תוספת:

אין מספידין בתוכו. בברייתא הספד של יחיד אבל מספידין הספד של רבים. ופירש״י ת״ח שמת שצריכין להתאסף ולהספידו ובית הכנסת ראוי לכך. לפי שהוא בית גדול:

קדושתן אף כשהן שוממין. נראה לי דדייק מדלא כתיב ואת מקדשיכם אשומם:

ד **ראש חדש אדר כו׳**. לפי דמכילתין במגילה הנקראת באדר. התחיל ג״כ בדיני קריאת התורה בקריאה דתליא בר״ח אדר וטעמייהו דקריאות. במשנה בסוף הפרק:

בפרשת שקלים. פירש הר״ב כי תשא. מפרש בגמרא משום דג׳ פעמים כתיב תרומה בההיא פרשה. אחד לאדנים ואחד לבדק הבית. ואחד למזבח ההוא דכתיב ביה לכפר על נפשותיכם. ומ״ש הר״ב כדי שיקריבו באחד בניסן כו׳ מפורש בריש שקלים:

בשניה זכור. קאי בין אחל ר״ח אדר להיות בשבת ובין אחל להיות בתוך השבת. ומיהו האי כגוניה והאי כגוניה. דכשחל להיות בשבת האי שניה שניה ממש ואם חל להיות בתוך השבת האי שניה היינו שנייה להפסקה שהשבת הבאה אחר ההפסקה קורין בה זכור. הר״ן:

בשלישית פרה אדומה. כתב הר״ב וכשחל ר״ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת שלישית שבת הסמוכה לר״ח ניסן וכו׳ דכל היכא דר״ח ניסן בשבת איכא שלשה שבתות מפורים לר״ח ניסן עם אותו שבת שחל בו ר״ח ניסן שקורין בו פרשת החדש והאי שלישית ורביעית להפסקה היא. ואחל להיות בתוך השבת קאי. וששי בשבת ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת דבתוך השבת משמע אמצע שבת שיש חול לפניו ולאחריו. משא״כ בששי בשבת. וכשר״ח ניסן בשבת היה ר״ח אדר בששי בשבת. וכן כשחל ר״ח אדר באחד בשבת יהיה פורים בשבת [*וכדתנן בפ״ק משנה ב׳ ושם פירשתיו] ואיכא נמי ג׳ שבתות בין פורים לר״ח ניסן והוי נמי שלישית הסמוכה לר״ח ניסן וכמו שאין ו׳ בשבת בכלל בתוך השבת. הכי נמי אחד בשבת אינו בכלל. [*וכן כשחל ר״ח אדר בשבת ויהיה פורים בע״ש שאז יהיה ג״כ ג׳ שבתות בין פורים לר״ח ניסן ויהיה נמי שלישית הסמוכה לר״ח ניסן] וזה שלא פירש בו הר״ב משום דכשחל ר״ח אדר בשבת אע״פ שאין קורין אותה בשבת הסמוכה לפורים של פרזים. קורין אותה מיהת בשבת הסמוכה לפורים של מוקפים שאותה שבת של הפסקה שהוא ט״ו באדר הרי הוא פורים למוקפים וקורין פרה בשבת שלאחריה וטעמא דכדי לסמוך כו׳ מפורש בירושלמי שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני בניסן נשרפה הפרה מפני שלא היו יכולין לשרוף את הפרה עד שהוקם המשכן ונמצאת פרה מאוחרת לר״ח ניסן. אלא שהקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחדש כדי שלא תקדום כל כך מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת. הר״ן:

לכסדרן פי׳ הר״ב לסדר ההפטרות. טעמא דהפטרות כתוב בספר תשבי שרש פטר שמצא כתוב שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים. מה עשו ישראל לקחו פרשה א׳ מנביאים שענינה דומה לענין מ״ש בפרשה של שבת ההיא. ועתה אף שבטלה הגזירה המנהג הזה אינו בטל. ונקראה הפטרה מלשון שני שפירש הר״ב בואין מפטירין כו׳ במ״ח פרק בתרא דפסחים:

לכל מפסיקין. פירש הר״ב שאין מפטירין וכו׳. [*עיין לקמן בד״ה וביה״כ וכו׳. שכן דעת התוספת. דלרש״י ור״ן לכל מפסיקין מלקרות בענין היום וקורין בענין מועד מעין המאורע כו׳ ומ״ש הר״ב] אלא מעין המאורע. בר״ח שחל בשבת מפטיר והיה מדי חדש בחדשו. ואם יחול ביום ראשון מחר חדש. וחנוכה בשבת שבו מפטירין בנרות דזכריה. ואם הם שני שבתות בשניה בנרות שלמה. וכתב הר״ן אע״ג דנרות דשלמה קדימו אפ״ה עדיפי לן נרות דזכריה משום דנבואת עתיד נינהו ע״כ. ופורים [כגון בכורכים] פקדתי את אשר עשה עמלק. בברייתא בגמ׳ דף ל״א. ותו בגמרא דף ל׳ דבתעניות ומעמדות דבשבת ליכא הוי מפסיקין לענין הפרשה. וצ״ע להרמב״ם שפירש וכן לתעניות ולמעמדות מפטירין מענין תעניות ומעמדות לא מענין סדר אותה שבת. וכתב הר״ן והאי מפסיקין דסיפא דומיא דמפסיקין דרישא הוא שכל אחד ענינו שמפסיקים מאותו סדר שכבר התחילו לקרות אע״ג דבמפסיקין דרישא חוזרין לסדר כל השנה כולה דמכל מקום מפסיקין הן מסדר פרשיות שהתחילו לקרות:

בחנוכה ובפורים. אע״ג דמעשה דפורים קודם מעשה דחנוכה הוה ופורים מדברי קבלה. וחנוכה דברי חכמים. אפ״ה אקדים לחנוכה משום דקדים בסדר החדשים. ועוד דקריאת ימי חנוכה שמנה הן:

בתעניות. ופרכינן בגמרא דכיון דאיכא קריאה במנחה בתעניות למה יפסיקו בשחרית יקראו בסדר היום בשחרית ומענין התענית במנחה. ומשנינן

דבתעניות לא קרינן בשחרית כלל אלא מעייני במילי דמתא ומתקנינהו. ומש״ה לא אפשר למיקרי בתורה עד המנחה. והקדים תעניות למעמדות אע״ג דמעמדות תדירי. מכל מקום אינם אלא באנשי מעמד בלבד מה שאין כן בתעניות שיש בהם השוים בכל הצבור:

וביום הכפורים. פירשו התוס׳ דמיירי במנחת יוה״כ שחל להיות בשבת. ואהא קאמר שמפסיקין מן הסדר שחל באותו שבת וקורין בפרשת עריות וכן בכל הני שאין קורין אלא ג׳ כגון תעניות ומעמדות וחנוכה ופורים. ולפי מ״ש רש״י בפרק ב׳ דשבת דף כ״ד [ד״ה המפטיר] דרגילין היו להפטיר במנחה בשבת. אלא בימי פרסיים גזרו שלא לעשות וכיון שנסתלקו נסתלקו. ע״כ. יש לפרש דקאי מפסיקין להפטרה כאינך. אלא דממשנה ב׳ [צ״ל א׳] דפרק דלקמן מוכח דמשנתינו נשנית אחר הגזרה. ומ״מ ליכא למימר דמיירי ביוה״כ שחרית שקורין בפ׳ אחרי מות. דא״כ אמאי נקט יוה״כ אפילו שאר מועדות נמי. עכ״ד. ומש״ה תני ליה בסוף. ואכתי לא ניחא אמאי לא תני שאר מועדות. ובכללן שחרית דיו״כ. לכך נראה כפרש״י והר״ן שכתבו לכל מפסיקין אף המועדות בכלל. [*וכתב הר״ן דמתני׳ הכי קאמר לכל המועדות מפסיקין שמניחין פרשת היום וקורין בשל יו״ט. וכן לר״ח ולחנוכה כו׳ ומיהו הך הפסקה לאו בחד גוונא הוא דביו״ט מפסיקין בפרשת וכו׳. ואילו בר״ח וחנוכה מפסיקין בהפטרות וכו׳ ע״כ]. אלא שמ״ש הר״ן דיוה״כ דקתני אגב גררא דתענית נקטיה. אע״ג דבכלל רישא דמתני׳ הוא. דקתני לכל מפסיקין דהיינו לכל יו״ט כמו שכתבתי. ע״כ. נראה בעיני דאין אנו צריכין לכך אלא כמו שכתבו התוספת דמשום מנחה דיוה״כ נקט ליה. ול״נ עוד לומר דביוה״כ דקתני ר״ל שחרית ומנחה ולפי דיוה״כ מקרי שבת שבתון ואסור בעשיית מלאכה כמו יום השבת. ה״א דלא נפסוק בו מסדרי השבתות ולא הוי בכלל לכל מפסיקין הלכך אצטרך למתני ליה בהדיא. ועוד דיוה״כ משונה משאר המועדות שיש בו קריאה בין בשחרית. בין במנחה. ועוד דה״א דבשחרית יקראו בסדר השבתות. ובמנחה יקראו מעין יוה״כ. וכדלעיל בתעניות:

ה בפסח. כסדרן בפ׳ המועדות הכי תני להו. וכתב הר״ב ומפטירין בפסח גלגל. ביהושע. ומ״ש בג׳ קדש לי. וטעמא משום דבשני אית לן למקרי שור או כשב. משום דכתיב ביה וספרתם לכם. ובשני מתחילין לספור את העומר. ובשביעי אית לן למקרי ויהי בשלח שבשביעי אמרו ישראל שירה על הים. והשאר כולן נקראות כסדר כתיבתן בתורה. וכתוב בהן מענינו של פסח. הר״ן. ומיהו אם יום ג׳ הוא שבת של חול המועד. דקורין ראה אתה אומר אלי כדלקמן. ובכללה הוי פסל לך ישתנה הסדר. וביום ד׳ ה׳ ו׳ דפסח שהוא א׳ ב׳ ג׳ בשבת יקראו קדש. אם כסף. ויעשו בני ישראל את הפסח. תוספת. ומ״ש ומפטירין וידבר דוד שהוא שירה כמותה. ומדבר בה מיציאת מצרים עלה עשן באפו וגו׳ וישלח חציו ויפיצם וגו׳ רש״י. ומ״ש בח׳ קורין כל הבכור נ״ל משום דכתיב ביה ולא יראה [את] פני [ה׳] ריקם. אלא הבא עולות ראיה ושלמי חגיגה. ומי שלא חג ביו״ט הראשון חוגג את כל הרגל ותו לא. כדתנן במשנה ו׳ פ״ק דחגיגה. ולפיכך מזהירין העם לחוג עדיין. לפי שאין לו עוד תשלומין. והאידנא אע״ג דליכא קרבנות מכל מקום עושין זכר למקדש. ועוד דמי שלא קיים מצות שמחה בחג. יקיימו עדיין. ועיין עוד לקמן. ומ״ש ומפטירין עוד היום. לפי שמפלתו של סנחרב בליל פסח [*שני] היה. רש״י. וכ״פ במלכים [ב׳ כ׳ א׳] וישעיה ל״ח. ומ״ש ומפטירין במרכבה של יחזקאל. על שם שנגלה בסיני בריבי רבבות אלפי שנאן. ומ״ש ביום שני כל הבכור אע״ג דעצרת יש לו תשלומין כל שבעה כמו שכתב הר״ב בחגיגה. מ״מ קורין בשני. לפי שאח״כ ימי החול הן. ואין העם מתאספים לקרות בצבור. ומהאי טעמא נמי במשנתינו דתנן קורין שבעה שבועות שהוא בכל הבכור היינו טעמא לפי שהמשנה נשנית בא״י ואין בו אלא יום א׳. והר״ן פי׳ דלהכי קורין שבעה שבועות לפי שהוא במשנה תורה. וכבר קראו בתורת כהנים בפסח [דבא״י שאין יום שמיני בפסח לא קראו כל הבכור] ולפיכך בסוכות חוזרין לתורת כהנים כיון שבעצרת כבר קראו במשנה תורה. ומ״ש ומפטירין בחבקוק שהוא מדבר במתן תורה אלוה מתימן יבא במתן תורה. רש״י. ומה שכתב ביו״ט שני בעקידה כדי שיזכור לנו עקידת יצחק היום במשפט. רש״י. ומ״ש מפטירין הבן יקיר לי. משום זכר אזכרנו רחם ארחמנו רש״י. וחובת היום להזכיר זכרונות. הר״ן. ומ״ש ביוה״כ באחרי מות שמדבר בעבודת היום. הר״ן. ומ״ש ומפטיר כי כה אמר רם ונשא שמדבר במדת התשובה הלא זה צום אבחרהו רש״י. וכתיב ביה ולקדוש ה׳ מכובד ודרשינן זה יה״כ [שבת קי״ט] ר״ן. ומ״ש במנחה קורין בעריות לפי שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו כ״כ רש״י וכלומר וכל מי שנכשל באחת מהן יזכור ויכלם ויחזור בתשובה. הרמב״ם פרק י״ג מהלכות תפלה. ומ״ש מפטירין ביונה שיש בו מתשובת אנשי נינוה ושקבל הקב״ה תשובתם וניחם על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ומ״ש הנה יום בא דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות. רש״י. ומ״ש ביו״ט שני ויקהלו על שם שחנוכת המזבח היתה באותה אסיפה ובחג הסכות. רש״י וכמפורש בה. ומ״ש יום ג׳ שהוא יום ראשון של חוה״מ אבל ביום השני אין קורין [בו] וביום השני להראות שהוא ספק יום שני. דגנאי הוא לקרות יו״ט בספק חול. רש״י. ומ״ש לוי קורא וביום הג׳ שאין פוחתין מג׳ פסוקים לכל אחד ואחד כדתנן במשנה ד׳ פ״ד. ומ״ש והרביעי חוזר וקורא כו׳. לפי שהוא נוסף בשביל חולו של מועד [כדתנן במשנה ב׳ פרק דלקמן] לפיכך הוא קורא את ספיקי היום רש״י. ומ״ש ומפטיר ויהי ככלות שלמה. ע״ש ביום השמיני שלח את העם. רש״י. ומ״ש ולמחר ר״ל בגולה. ומ״ש קורין וזאת הברכה. לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו ע״ה שבירך את ישראל. ומפטיר אחרי מות. לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו ע״ה ומפטירין במה שצוה הקב״ה לאחר שנפטר ליהושע תלמידו. הר״ן. ומ״ש

קוראין ראה אתה. שיש שם מצות שבת ורגלים וחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ומכאן למדנו איסור מלאכה בחש״מ. במסכת חגיגה. רש״י:

ו **בחנוכה**. אע״ג דבמתני׳ דלעיל הקדים ר״ח משום דתדיר לפי שלא פרט למועדות אלא נקטינהו בכללא דלכל מפסיקין. ניחא ליה להתחיל בפרטן בר״ח משום דתדיר אבל הכא דפרט לכל המועדות אחד לאחד נקטינהו כסדרן מראשית השנה ועד אחרית השנה. ולא ראה מקום להכניס ר״ח בין הדבקים. גם לא התחיל בר״ח. לפי שהוא חוזר על הכלל דלכל מפסיקין:

בנשיאים דהוי נמי חנוכת המזבח. כ״כ רש״י והר״ן. והטור סימן תרפ״ד כתב על שם מדרש פסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ״ה בכסליו. [*ואני מצאתי בספר מכבי שכשכבשו החשמונים ליונים מצאו המזבח משוקץ וסתרו אותו ובנאוהו מחדש וחנכו אותו בכ״ה בכסליו]:

במעמדות. ולעיל הקדים תעניות לפי שיש לכל אחד דין קדימה על חבירו דתעניות שוים לכל הצבור כדלעיל ומעמדות תדירי:

בתעניות ברכות וקללות. הרמב״ם כתב פי״ג מהלכות תפלה בתעניות שגוזרין אותן הצבור מפני הצרות. כגון בצורת ודבר וכיוצא בהן כו׳. אבל בשחר תעניות קורין ויחל והוא במסכת סופרים פט״ו:

[*ברכות וקללות. פי׳ הר״ב. אם בחוקותי דאילו של משנה תורה מסקינן בסוגיא דכיון שהן בלשון יחיד ומשה רבינו ע״ה מפי עצמו אמרן [וברוח הקדש. תוספת] מפסיקין בהן]:

אין מפסיקין בקללות וכו׳. בגמרא דאמר קרא (משלי ג׳:י״א) מוסר ה׳ בני אל תמאס [והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות] א״נ לפי שאין ברכה על הפורענות וכתב הר״ן ואילו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות. ואע״ג [דתנן בסוף ברכות] דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה לא דמיא להההיא. דההיא כעין הצדקת דין הוא ע״כ. אלא היכי עביד הקורא בקללות מתחיל לפניהם ומסיים לאחריהם [*ואע״ג דבסוף משנה א׳ פרק דלקמן תנן הפותח והחותם מברך לפניה ולאחריה. אבל כל שאר הקוראים בתורה אין מברכין כלל כדפירש שם הר״ב והרי יש לפניהם ולאחריהם הרבה בפרשה שנמצא שהקללות אינם נקראים בראשון ולא באחרון י״ל דמ״מ בתעניות משכחת להו והיינו על החותם. דאלו הפותח הוא קורא בברכות. ועיין בדבור דלקמן בסמוך. ועי״ל דהך אי נמי לפי שאין ברכה כו׳ ריש לקיש אמרו. והא מסקינן בסוגיא דההיא נהגו כו׳. וכדכתב שם הר״ב. ואיכא למימר דריש לקיש אהאידנא קאמר טעמו ואע״ג דמשמע דאמתניתין קאמר ל״ק הואיל והאידנא כך נהגו. קאמר [מאי] דשייך האידנא. ולא איכפת במאי דאסמכיה אמתני׳ והראשון נ״ל יותר]:

אלא אחד קורא את כולן. ושנים הראשונים [דבתעניות] קורין פרשת ברכות. רש״י:

בשני ובחמישי כו׳. לפי שקורין כסדרן וחוזרין וקורין ואין עולין מן החשבון הלכך תנן להו בסוף. אבל א״ל דדלעיל. כולהו מקרא נפקא כדלקמן מוידבר משה את מועדי. דהני נמי מקרא דרשינן להו פ״ז דב״ק. וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים (שמות ט״ז:כ״ו) אין מים אלא תורה שהלכו ג׳ ימים בלא תורה ונלאו. עמדו הנביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין בג׳ וד׳ וקורין בה׳ ומפסיקין בע״ש כדי שלא ישהו ג׳ ימים בלא תורה ומשום יושבי חניות שכל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בב׳ וה׳ תיקון בגינייהו קריאה יתירה. ע״כ בגמ׳. וא״ל דזו אינה אלא אסמכתא ואלו דמתני׳ דרשה גמורה. שכבר כתב הכסף משנה בפי״ג מהלכות תפלה דגם זו אינה אלא אסמכתא וכדמוכח מדברי הר״ן שאכתוב במשנה ג׳ פרק דלקמן. ולפי שעיקר התקנה בב״ה ומשום יושבי קרנות שאין שומעין בב״ה תיקנו מנחה דשבת הלכך תני ב״ה קודם מנחה דשבת אע״ג דבו מתחילין בפרשה חדשה:

שנאמר וידבר משה וגו׳ מצותן שיהו קורין וכו׳. דלמה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל. רש״י בגמרא דיליף מהך קרא שיהיו שואלין ודורשין מענינו של יום כו׳:

פרק ד

א **הקורא את המגילה**. אחר ששנה מה שקורין דבר יום ביומו בא לשנות סדר הקריאה ומנהגה והתחיל במגילה דמכילתין היא:

ויושב. משא״כ בתורה דאמר קרא (דברים ה׳) ואתה פה עמוד עמדי כביכול [נאמר בהקב״ה כבאדם שיכול להאמר בו כן*)] [*ועי׳ מ״ש בפ״ו דסנהדרין משנה ה׳] אף הקב״ה בעמידה. גמ׳. והקורא בתורה ומשמיעה הוא כדרך הקב״ה שהשמיע התורה דהא מהאי טעמא אמרו בירושלמי שצריך שיעמוד אחד אצל הקורא שכשם שנתנה תורה ע״י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע״י סרסור [*ומ״ש הר״ב רצה עומד רצה יושב. וכ״כ רש״י נ״ל דהלשון עצמו מוכח כן מדלא תנן עמד ישב כדתנן לקמיה קראה כו׳. אבל בירושלמי מדקדק מדתניא מעשה בר״מ שקראה מיושב נ״ל משום דאפשר למשמע דמתני׳ ה״ק הקורא עומד ויושב כו׳ יצא אבל ממעשה דר״מ נשמע דמשמעות המשנה הקורא וכו׳ מותר לקרוא עומד או יושב]:

יצאו. הקוראים והשומעין מן הקוראים רמב״ם פרק ב׳ מהלכות מגילה ופי׳ הר״ב דכיון דחביבה להו כו׳. דחדשה היא לו כמ״ש רש״י במשנה ג׳ פרק ג׳ דר״ה והלכך תניא בגמרא משא״כ בתורה שלא יהא קורא אלא אחד:

מקום שנהגו לברך. פי׳ הר״ב לאחריה אבל לפניה חייב לברך בכל מקום מהטעם שכתבתי במשנה י״א פ״ג דסוכה. ומ״ש בין בלילה בין ביום. עיין משנה ד׳ פ״ב:

בשני ובחמישי כו׳. התחיל בפחותין לפי שמעלין בקדש כו׳:

קורין שלשה. גמרא. כנגד תורה נביאים וכתובים. אי נמי כנגד כהנים לוים וישראלים הראוין לקרות בה. הר״ן:

הפותח והחותם מברך כו׳. כתב הר״ב וכל שאר הקורין בתורה אין מברכין. משום דקריאת התורה חשיבא חדא מצוה וכולהו הוו כחד גברא. הר״ן. ומ״ש הר״ב והאידנא כו׳ בגמרא. ועיין משנה ו׳ פרק דלעיל:

והחותם. נראה בעיני דמשום כך נהיגי עלמא למקרי אדם חשוב באחרונה. כדי שהוא יזכה בברכה אחרונה. ואע״ג דהאידנא כולהו מברכין מ״מ לפי תקנה הקדומה לא בירך לאחרונה אלא החותם שהוא האחרון. ועוד נ״ל טעם אחר לפי דברי הרמב״ם בפי״ב מהלכות תפלה שכתב וז״ל והאחרון שגולל ס״ת נוטל שכר כנגד הכל לפיכך עולה ומשלים אפי׳ גדול שבצבור ע״כ. ואע״ג דהאידנא לא רגילי שהאחרון גולל. אלא קונין הגלילה בדמים יקרים. מ״מ איכא למימר שנשתרבב המנהג מימי קדם כשנהגו עדיין שהאחרון גולל כדברי הרמב״ם:

ולאחריה. ולא תליא במנהג כמו במגילה אלא חייב הוא לברך. הר״ן. וכ״כ הרמב״ם במשנה דלקמן. [*וטעמא נ״ל משום דאסמכוה אקרא בפרק מי שמתו (ברכות דף כ״א) ופ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מ״ח) ודאמינא אסמכתא היא. לפי שהוכחתי כך בספרי מעדני מלך פ״ק דברכות סימן י״ג]:

ב קורין ארבעה. ולפי שלא יפחות לכל אחד מג׳ פסוקים כדתנן לקמן משׁ״ה מתחיל מפרשת צו דגם היא סדרה של יום שהרי מקריבין תמידין בר״ח. ואין מדלגין וביום השבת [*כמו שמדלגין בתענית בויחל] שהרי לפעמים שהוא בא בר״ח. הר״ן:

ואין מוסיפין עליהם. כתב הר״ב דבר״ח ובחולו של מועד איכא ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבוד מותר. וכן לשון רש״י [*ומסיים ואין מפטירין בנביא מהאי טעמא גופיה] והא דמשמע מלשונם דבר״ח אינו מותר אלא דבר האבוד. בגמרא מפרש רש״י דהנשים אינן עושות מלאכה בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל בפרק מ״ה מפרקי ר״א ומכח סברא כתב דלא חמיר מחולו של מועד דאסור במלאכה לכל. והר״ן כתב פירש״י ז״ל דר״ח אין בהם איסור מלאכה ע״כ. וכ״כ עוד בסוף מועד קטן. וגמרא ערוך הוא בפרק ב׳ דחגיגה דף י״ח. ונ״ל שמפני כן כתב רש״י ז״ל בפירושו דר״ה פרק ב׳. כמ״ש שם בשמו במשנה ב׳ דמפרש בטול מלאכה לשני ימים דהיינו ר״ה ואילו לפירושו דהכא כמו שהוא בספרים שלנו ה״ל לפרש על כל ר״ח. וכמ״ש שם התוספות. *) ועוד כתב רש״י דדרכן היה שלא לעשות מלאכה בר״ח. ומסמיכין הדבר למקרא אשר נסתרת שם ביום המעשה דגבי דוד ויונתן ות״י ביומא דחולא וגבי ר״ח הוא דקאמר הכי כדכתיב מחר חדש מדקאמר ביום המעשה [בערב ר״ח] מכלל דר״ח לאו יום המעשה הוא:

הפותח והחותם כו׳. מש״ה הדר תני לה הכא וכן עוד לקמן דהוה ס״ד דכל דטפי מלתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה מש״ה אצטריך למתני לכולהו. תוס׳:

זה הכלל. לא אתא לאתויי. שאין לנו שיש בו מוסף ואינו י״ט. אלא מה שנזכר. וסימנא בעלמא יהיב דלא תימא יו״ט וחולו של מועד כי הדדי נינהו אלא נקוט האי כללא בידך כל דטפי ליה מלתא מחבריה טפי ליה גברא וכו׳. גמרא:

אבל מוסיפין עליהן. אכולהו קאי דכיון שאסורין במלאכה מוסיפין עליהם דליכא למיחש משום בטול מלאכה. ואחרים מפרשים דנהי דאין פוחתין קאי אכולהו. אבל מוסיפין עליהן אשבת קאי בלחוד. אבל בשארא לא כדי שלא להשוותן לשבת שהוא עדיף מינייהו ובשבת דוקא דמוסיפין משום דליכא יומי דעדיף מיניה ויתיר ממנינא. הר״ן:

ג אין פורסין על שמע. כתב הר״ב עשרה שבאו לבית הכנסת לאחר שקראו צבור את שמע כו׳. וכן לשון רש״י ור״ל שהתפללו כל אחד בפני עצמו. וכ״כ הר״ן בשם רש״י. ומ״ש הר״ב וברכה ראשונה של קריאת שמע מפני קדושה שבה שאינם רשאים לאומרה ביחיד. וי״א דיחיד רשאי לאומרה שאינה אלא סיפור דברים היאך המלאכים מקדשים ולא דמי לקדושה שבי״ח שאומרים נקדש וכו׳ והכא היינו טעמא דכיון שהשליח צבור אומר ברכו על כל פנים צריכין לברך שום ברכה שאם לא כן היו נראים כאילו הם כופרים ח״ו שאומר להם לברך ואינם חפצים. ולכן אומרים ברכה ראשונה של ק״ש. ב״י סי׳ ס״ט [*וברוך ה׳ המבורך שאומרים אינו אלא ענייה על הזכרת השם. וכענין הא דתנן ביומא פ״ג משנה ח׳ והן עונין אחריו בשכמל״ו. ור״ל על שהכהן גדול הזכיר את השם. וא״כ עדיין לא נתקיים מה שאמר להם הש״צ שיברכו] ואנו שאומרים קדושה דיוצר ביחיד. וגם אין אומרים ברכה ראשונה רק קדיש וברכו. ולא חיישינן שיהא נראה ככופר נ״ל דהיינו טעמא משום דנהיגי לפרוס קודם שיתחיל הש״צ התפלה בקול רם ונמצא שמיד מתחיל השליח צבור בברכות השמונה עשרה ולא הוי ככופר. ואולי המנהיגים בזה ראו כי טוב לנהוג כן מלהרבות בברכת יוצר שכבר יצא בו כל יחיד

ויחיד. ומזה הטעם בזה אין צורך לירד לפני התיבה כיון שישמעו מיד מהש״צ ותרתי נינהו כדלקמן ואין צריך שהפורס הוא שיעבור. [*וכדלקמן במ״ד]. ורואה אני בעניי שאם יארע שנמצאו עשרה ביחד שיש להם לומר קדיש וברכו ולעבור לפני התיבה שלא נתבטל דין עובר לפני התיבה כאשר חשב בעל הלבוש אלא כמו שאמרתי דכיון דאומרים קדיש וברכו קודם שמתחיל הש״צ. אין צריך לירד לפני התיבה. וממילא שאם אין ש״צ שיורדין. ואפשר שאפילו אם היה צבור בעיר שהתפללו. ויש עשרה שלא שמעו הפריסה והש״צ בשמונה עשרה שיוכלו לעשות כך לומר קדיש וברכו ולירד לפני התיבה:

ואין עוברין לפני התיבה. כתב הר״ב ש״צ וכפירש רש״י. ולכאורה מכאן ראיה לדס״ל לעיל דקדושה דיוצר אור היחיד רשאי לאומרה. דאי לא תימא הכי השתא דיוצר אור דכעין סיפור דברים בלבד היא אין אומרים אלא בי׳ קדושה דבשמנה עשרה דבלשון נקדש היא לא כ״ש ולמאי צריך תו למתני ואין עוברין כו׳. אבל הר״ן פי׳ דואין עוברין קאי נמי אבני אדם שפורסים על שמע. דלאחר שסיימו ברכה ראשונה דק״ש מתחיל לתפלה מעומד לפי שיש בה קדושה. והא דאפסיק להו בתרתי אין פורסין ואין עוברין מפרש בירושלמי דאם התחילו לפרוס בי׳ והלכו להם גומר. וקמ״ל דתפלה התחלה בפני עצמה היא ואינו רשאי להתחילה אלא בעשרה. ולא תימא אינה אלא גמר. וכתב עוד ולישנא דאין עוברין לפני התיבה היינו מפני שדרכן היה שלא לעבור ש״צ לפני התיבה עד שמגיעין לתפלה:

ואין נושאין את כפיהם. דכתיב (ויקרא ט׳) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב (במדבר ו׳) כה תברכו את בני ישראל. ובני ישראל עשרה משמע כדילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל ואע״ג דההוא יליף בגז״ש דתוך תוך דבר הלמד בגז״ש חוזר ומלמד בגז״ש. ומיהו הני מילי כולהו אסמכתא דרבנן נינהו דסדר תפלה גופה דרבנן. הר״ן:

ואין קורין בתורה. ואין מפטירין. דתקנתא דרבנן הוא ולא תקנו אלא בצבור. הר״ן. וז״ש דרבנן היינו שאינן מדברי תורה שבכתב. אבל יש מהן שהוא תקנתא דמשה רבינו ע״ה כדתנן בס״פ דלעיל. ועיין ריש ערובין*):

ואין עושין מעמד ומושב. כתב הר״ב לכבוד המת ואומרים כו׳. בפירש״י כתוב לכבוד המת והרוצה לסופדו יספוד. והרשב״ם בפ״ו דב״ב דף ק׳ כתב לנחם אבלים או להרבות צער ובכי ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה וכו׳ ולשון הרמב״ם בפי״ב מה׳ אבל מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה שאינן בני אבל. ואומרים לפניהם דברי קינות וכיוצא בהן ואח״כ אומר שבו יקרים שבו ואומר לפניהם דברים אחרים כשהן יושבין ואח״כ אומר עמדו יקרים עמודו ואומר כשהן עומדין וחוזר ואומר כך שבע פעמים ע״כ. ותמיהני שלא כתב בעמידה ראשונה שיאמר עמדו יקרים עמודו וה״נ הקדימו בגמרא עמדו יקרים כו׳ שבו יקרים כו׳. וטעם למספר שבע פי׳ הר״ב במ״ז פ״ו דב״ב. ועיין מ״ש שם. ומ״ש הר״ב דבבציר מעשרה לאו אורח ארעא פירש״י להטריח שליח לכך ולקרותן יקרים דא״כ מה הנחת למרובים:

ואין אומרים ברכת אבלים כו׳. בגמ׳ דאמר ר׳ יצחק אמר ר׳ יוחנן ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין. ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין. נראה דה״ק תקנתא דרבנן היא ולא תקנו אלא בעשרה. והיה נ״ל דתנחומי אבלים היינו ברכה שכנגד המנחמים. ומש״ה אין שורה פחותה מעשרה דאל״ה אין טעם לעכב בפחות מעשרה אם אין כאן ברכה. ובטור י״ד בסי׳ שע״ט כתב והאידנא אין לנו לא ברכת שורה ולא ברכת רחבה ע״כ. נראה מזה כמו שכתבתי. אלא דבגמרא פ״ק דכתובות ד״ח ע״ב ברכה בשורה מי איכא. וצ״ע [*ובסדר המשנה שבירושלמי וכן שם בפיסקא ל״ג ותנחומי אבלים] ומה שהקדים דיני דמת לדין ברכת חתנים. חדא דמילי טובא נינהו ותו דהכל למיתה ואין הכל נכנסין לחופה שיש שאין זוכין לחופה:

פחות מעשרה. כתב הר״ב כתיב הכא כו׳ מה להלן עשרה שאין עדה כו׳ שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת גבי מרגלי׳ שהיו י״ב ויצאו יהושע וכלב גמ׳. [*והר״ב שקיצר לא היתה כונתו אלא שמפסוק הבדלו למדנו כן שיהיו עשרה לפי שאין ספק אצלי שהעתיק דברים הללו מפי׳ הר״ן ושם כתוב כן בהדיא מדכתיב הבדלו מתוך העדה. והתם הוו עשרה שהרי המרגלים כו׳ וליתא. דקרא דהבדלו בקרח כתיב. ועל כל ישראל שהקהיל אתם קרח נאמר. וקרא דעד מתי הוא דכתיב במרגלים. ונ״ל לתקן לשון הר״ן ושכצ״ל [מדכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת ואתי עדה עדה. דכתיב התם (שם י״ד) עד מתי לעדה הרעה הזאת. והתם הוו כו׳. וכן יש לתקן ג״כ לשון הר״ב להוסיף ואתי וכו׳ עד הזאת מה להלן וכו׳ אבל ודאי דטעות׳ הוה בידיה דהר״ב ממה שראה בפי׳ הר״ן. וכן בדפוס הריי״ף שנדפס בק״ק קראקא שהוגה מספר מהר״ם טיקטין לא הרגיש החכם ההוא בזה]:

ובקרקעות פי׳ הר״ב של הקדש. הבא לפדותן. וכפירש״י כאן. ובפ״ק דסנהדרין מ״ג ושם מפרש הר״ב כפי׳ הרמב״ם דהכא ודהתם. ועיין מה שאכתוב שם בס״ד:

תשעה וכהן. כתב הר״ב דעשרה כהני כתיבי. ולכהן תהיה אחוזתו. לא מנינן דלאו בשומא כתיב. אלא והעריכו הכהן. כערכך הכהן. וחשב לו הכהן. וכיוצא בהן. רש״י פ״ק דסנהדרין. ובגמרא חד לגופיה. וחד למעוטי דאף ישראל. ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט. ואינו אלא לרבות ט׳ ישראלים וחד כהן ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים. דהא שני אינו מיעוט אלא ריבוי. ואם כן השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט ולדוקא אתי. והד׳ הוי מיעוט אחר

מיעוט. והה׳ לדוקא. וכן כולם. קשיא. ובתוס׳ קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר דאין ב״ד שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת ע״כ. ועיין בספ״ק דסנהדרין. וע״ש בר״פ:

ואדם. פי׳ הר״ב שמין אותו כעבד. כמה הוא יפה למכור בשוק. כך כתב משנה ג׳ פ״ק דסנהדרין. ורצה לומר עבד עברי דזה הוא שוה להמכר. ומה שכתב הר״ב ועבד אתקש לקרקעות. דכתיב והתנחלתם. גמרא. ואסיפא דקרא לרשת אחוזה סמיך. והכי מסיים ליה לקרא בגמ׳. גם סיימוהו הר״ב והרמב״ם. במשנה ג׳ פ״ק דקדושין. ובמ״ט פ״ד דב״מ לא כתב הרמב״ם אלא לרשת אחוזה. והקשו בתוספת דקרא בעבד כנעני הוא דכתיב. ומנלן דעבד עברי אתקש:

ד **לא יפחות מג׳ פסוקים**. גמרא. כנגד תורה נביאים וכתובים:

לא יקרא למתורגמן. מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קרא בתורה כדי שיבינו ענין הדברים הרמב״ם פי״ב מה׳ תפלה. ונפקא ליה מדדרשינן בפ״ק דסוטה. מדכתיב בספר עזרא (ח׳) ויקראו בספר. זה מקרא. מפורש זה תרגום. כ״מ:

ואין מדלגין בתורה. שהשומע את הקופץ ממקום למקום. אין לבו מיושב לשמוע. רש״י:

עד כדי שלא יפסוק התורגמן. פי׳ הר״ב שלא ישהה אלא כדי שישלים התורגמן כו׳. וכן לשון הרמב״ם בפירושו ובחבורו פ׳ י״ב מהלכות תפלה. והשיג עליו הראב״ד דלשון המשנה אינה כן דלדבריו הל״ל עד כדי שיפסיק התורגמן ע״כ. ולשון רש״י כדי שיוכל לגול הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור התורגמן וכו׳ [*ואין לפרש דברי רש״י כמשמעו. שיקרא קודם שיגמור דתרי קלי לא משתמעי. כמ״ש [הר״ב] בר״פ בד״ה יצאו כו׳. אלא ה״ק אילו היה רשאי היה יכול לקרות קודם כו׳. וטעמא דמלתא שאם ישער הגלילה בכדי זה השעור. א״כ בודאי לא יעמוד בשתיקה כלל אחר שסיים התורגמן]:

ה **המפטיר בנביא**. כתב הר״ב מי שרגיל להפטיר בנביא. וכן לשון רש״י וכלומר מי שעתיד להפטיר. דמסתמא פריסת שמע וכו׳ קודם שקוראין בתורה הוא. שכל מי שירצה לבא לבית הכנסת כבר בא לו. ותדע דהא מהאי טעמא האידנא אין פורסין כלל ביום שיש בו הפטרה. לפי שכבר באו הכל:

הוא פורס על שמע וכו׳. כתב הר״ב הואיל וממציא את עצמו להפטיר שאינו כבודו. בגמרא. וכתב הר״ן כלומר דמשום דמלתא דאפטורי בנביא. לא חשבי ליה עלמא ליקרא. משום דאיתא אפילו בקטן:

והוא עובר כו׳. מפני שלא היה דרכן לעבור לפני התיבה בק״ש עד שעת התפלה נקט להו בתרתי. הר״ן. וכבר כתבתי ג״כ לעיל:

והוא נושא את כפיו. משום סיפא נקט לה. דאילו קטן לא. אי נמי שהוא מתחיל כאילו הוא הגדול שבהם:

אביו או רבו כו׳ ויהיה כאילו הוא עצמו מפטיר בנביא כיון שהוא תלמידו. או בנו. והכל שוה. הרמב״ם:

עוברים. לשון הר״ן פורסין את שמע ועוברין לפני התיבה:

ו **אבל אינו פורס על שמע**. כתב הר״ב דכל שאינו חייב בדבר כו׳. רש״י. וכתבו התוספות ואפי׳ לר׳ יהודה דמכשיר ליה במגילה [במשנה ד׳ פ״ב] הכא מודה משום דבקטן איכא תרתי דרבנן כדפי׳ התם לת״ק דר׳ יהודה אבל במגילה יש להקל לפי שטף ונשים היו בספק [צ״ל בפסק] להרוג ולהשמיד לפיכך עשאו ר״י כגדול:

פוחח פורס את שמע כו׳. שלא היו עוברין לפני התיבה בפריסת שמע. וכן רשאי לתרגם דתרגום לאו חשיבותא כולי האי דקטן מתרגם. הר״ן:

[*סומא פורס על שמע. אע״פ שבכללה של הפריסה היא ברכת המאורות. כמ״ש הר״ב במשנה ג׳ דפירקין]:

ז **כהן שיש בידו מומין**. כגון שהן בהקניות או עקומות או עקושות כדאיתא בגמרא ופירוש בהקניות חברו הערוך בערך בהק דקרא. ועיין משנה ו׳ פרק ח׳ דנגעים. ועקומות פירש״י כפופות ועקושות לצדדיהן. והר״ן פירש עקומות שנתעקמה ידו אחורנית ועקושות שאינו יכול לחלק אצבעותיו ומ״ש הר״ב שאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן. שכן תיקן ריב״ז וטעמא בגמרא פרק ז׳ דסוטה דף מ׳ דלמא אפסיק ליה רצועה ואזיל ליה למקטר ויאמרו דלהכי אזיל ליה שהוא בן גרושה או בן חלוצה:

אסטס ופואה. וכמו כן כל דבר שצובע הידים. רמב״ם:

מפני שהעם מסתכלין בו. נ״ל דקאי אכולה מתניתין. דהא טעמא דת״ק נמי משום הכי הוא כמ״ש הר״ב. ולא פליגי אלא דת״ק אמר מומין ורבי יהודה אמר צבע. ומש״ה פסקו הרמב״ם והטור לדר״י. והכ״מ כתב משום דבגמ׳ אמרו על סברתו תנא אם רוב אנשי העיר וכו׳. אלמא כוותיה קיימא לן ע״כ. ואע״ג דתנן ר״י אומר אשכחן טובא דכוותיה ולא פליגי. כמו שכתבתי במשנה ו׳ פ״ג דבכורים:

ח **בסנדל איני עובר.** שדרך המינין להקפיד בכך ומש״ה אף יחף לא יעבור. א״נ כיון שאין דרכן של ישראל להקפיד בכך חוששין שמא הרהורים של שטות עלו בלבו ונזרקה בו מינות. הר״ן:

סכנה. פירש הר״ב שלא תכנס בראשו. וכן לשון רש״י. וז״ל הערוך פעמים שנופל על פניו ברחום וחנון וירצצו את מוחו [*ושוב מצאתי בפירש״י פ״ד דמנחות דף ל״ה וז״ל סכנה. שכשיכנוס בפתח ויכה ראשו באסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו]:

נתנה על מצחו. של ראש ושל יד על פס ידו. רש״י. ופירש הר״ב דחכמים למדו ג״ש כו׳. בספ״ג דמנחות דף ל״ז נאמר כאן (שמות י״ג) בין עיניך ונאמר להלן (דברים י״ד:א׳) לא תשימו קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה הראש מקום שעושה קרחה כו׳ ומ״ש הר״ב במקום שמוחו של תינוק רופס. ברייתא אחריתא לעיל מהך. והמכוין שמבין עיניך מקום התחלת השער בכל מקום שמוח של תינוק רופס הוא מקום תפילין. ופי׳ רופס מתרכך. ונ״ל שהוא מלשון התרפס ורהב רייעך (משלי ו׳ ג׳) שענינו ההכנעה והרכיכות בדברים רכים. ומ״ש הר״ב על ידך בגובה היד. דמה תפילין של ראש בגובה שבראש. אף של יד בגובה שביד [*במנחות שם וכן] מ״ש הר״ב קיבורת הכל בברייתא אחריתא. ופי׳ בתוס׳ לשון קבוצת בשר כמו קיבורא דאהיני:

ונתנה על בית אנקלי. פי׳ הר״ב על בית יד וכו׳ וכ״כ רש״י. ומסיים הר״ן ועבדי הכי משום דכתיב לאות על ידך. וכיון שהם לאות סבורין הם שראוי שיראו לכל. ולא דרשי והיו לך וכו׳ ומש״ה לא פי׳ אלא על בית יד. דאילו בשל ראש אדרבה כתיב בהו (דברים כ״ח:י׳) וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך. ואמרו זו תפילין של ראש. ועיין בב״י ס״ס כ״ז:

דרך החיצונים. פי׳ הר״ב ההולכים אחר דעתם וכו׳ וכפירש״י. וז״ל הר״ן קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי. דהא לא עקר גזירה שוה. דהא מניחה במקום הקיבורת:

ט **על קן צפור כו׳.** עד המכנה. עיין מ״ש בפ״ה דברכות:

המכנה כו׳ משתקין אותו. מפני שהוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. הר״ן. [*ועיין בדבור דלקמן]:

האומר כו׳ משתקין אותו בנזיפה. כתב הר״ב שעוקר הכתוב ממשמעותו וכו׳. חטאת על השוגג. וכן לשון רש״י. ומסיים נמי מיתת בית דין על המזיד בהתראה. וצריך עיון דלא פירשו כן במכנה בעריות דהא איכא ביה נמי כל הני. ול״ק במשנה דהכא קתני האומר. והתם המכנה. משום דלעיל כלל לכל העריות בהדדי. ולא רצה להאריך ולבאר. אבל הא קשיא דהכא תנא נזיפה ולא כן גבי מכנה. ועוד יש לדקדק במלת בארמיותא בעממיא ה״ל לומר. כפי לשון תרגום בכל מקום. ומצאתי בערוך ערך ארם שכתב וז״ל האומר מזרעך וכו׳ בארמיותא. פירוש לא תתן מזרעך באומה ידוע שמעבירין זרעם למולך כגון ארמיים. שאתה גורם להעביר זרעך למולך. ומכלל דבריו משמע ששאר האומות שאין מעבירים מזרעם למולך מותר. לפיכך משתקין אותו בנזיפה. אלא פירוש הכתוב כדתנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הגויה. והוליד בן לעבודה זרה הכתוב מדבר. דלא שנא מולך משאר בתי עבודה זרה. עכ״ל. ורש״י מפרש דתנא דבי רבי ישמעאל לפרש מתני׳ אתא. ונראה ודאי דלדעת בעל הערוך נמי לא אתא תנא דבי רבי ישמעאל לעקור הכתוב ממשמעו לתת כרת לבא על הגויה וכו׳. דודאי דעיקר הכתוב בעובד עבודה זרה מדבר. אלא דשבעים פנים לתורה. וזו אחת מהן. ואתא תנא דמתניתין למימר שזה שרוצה לדרוש ולפרש. אע״פ שאינו בא לעקור פשוטו ומשמעו. לא ידקדק במלת מולך ולומר דבדוקא. ויתרגמו בארמיותא. דא״כ משמע ששאר האומות מותר. וסייעתא לפירוש הערוך דבתרגום יונתן איתא. ומזרעך לא תתן בתשמישתיה לציד בת עממין למעברא לפולחנא נוכראה. [*ועיין בפי׳ הר״ב במשנה י״א פרק שלישי דאבות]. *)ופי׳ הערוך מתישב נמי דהכא תנא נזיפה. ואף על גב דהכא אינו רוצה לעקור המקרא ממשמעו וה״נ במכנה. ולא בא אלא לפרש פנים אחרת בתורה ע״ד הפנים שהתורה נדרשת. מ״מ מדרשא דמכנה לא בא שום קולא. משא״כ בדרשא דארמיותא שיש לטעות ולהקל בשאר האומות. לפיכך משתקין אותו בנזיפה:

י **מעשה ראובן.** וישכב את בלהה פלגש אביו (בראשית ל״ה:כ״ב) נקרא בבה״כ ולא מתרגם. דחיישינן לגנותו. כפירש״י. והר״ן פירש משום כבוד יעקב:

מעשה תמר. כתב הר״ב אמנון ותמר וכו׳ וכ״כ הרמב״ם. דמעשה תמר היינו אמנון ותמר וכו׳ וקשיא חדא דאמאי נקט תמר ולא אמנון שהרי אמנון הוא שעשה המעשה. ותמר קרקע עולם ואנוסה היתה. וכמו דנקט ראובן ולא בלהה. וע״ק בשנותו הסדר להכניס מעשה אמנון בין מעשים שקדמו אליו ועוד שה״ל להסמיך מעשה תמר ומעשה דוד ואמנון כיון שמעשה אחד הם. ולכן נראה כפירש״י. והר״ן. מעשה תמר ויהודה. וטעמא מפרש בגמרא אברייתא דשבחיה הוא דאודי. ול״ק דנקט תמר משום דאי תני יהודה ה״א עובדא דיוסף שאמר לכו ונמכרנו. ומסתבר שהרמב״ם והר״ב כשראו בגמרא דפריך מעשה דוד ואמנון לא נקראים ולא מתרגמין. והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם חשבו דאתמר דמתני׳ פרכינן. ולא היא אלא מרישא דברייתא דתני הכי מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם:

מעשה עגל הראשון נקרא ומיתרגם. דניחא להו דהוי להו כפרה. גמ׳:

והשני. כתב הר״ב מן ויאמר כו׳ גמרא ולשון השני פי׳ הרמב״ם הוא מה שנשנה מענינו. ומ״ש הר״ב ופסוק ויגוף. כתב הכ״מ בפי״ב מהלכות תפלה כ״כ הרי״ף והרא״ש ונ״ל שהוא תוס׳ הרי״ף שפירש דטעמא דלא מיתרגם משום כבודו של אהרן. וא״כ בפסוק ויגוף שכתוב על העגל אשר עשה אהרן הוא הדין דלא מיתרגם. והגמרא לא חששה אלא לכתוב הפרשה וה״ה בהאי קרא. כיון דטעמא משום כבודו דאהרן. ע״כ. ולפום ריהטא לא עיין שאין זה מל׳ הרי״ף אלא בתוספתא שנוי. ועוד פסוק ויגוף וכו׳:

ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין כן הגירסא בספרים. ובפירוש הר״ב והרמב״ם ברכת כהנים נקראים ולא מיתרגמין מעשה דוד ואמנון לא נקראין וכו׳. ובודאי דברכת כהנים אי אפשר לפרש דאין נקראין דאין סברא לומר שתהא התורה נקראת בצבור שלא בשלימותה מה שאין כן בהפטרות דבלאו הכי אין הנביאים נקראים בשלמותן. ואלא מיהא קשיא דלא פירש התנא בברכת כהנים דנקרא ולא מיתרגם כמו באינך. ובאמת שבנוסח המשנה שבגמרא איתא מעשה דוד ואמנון נקראין ולא מיתרגמין. והשתא א״ש דברכת כהנים ומעשה דוד ואמנון כלולים בדין אחד והכי נמי בגמרא. ואלו נקראים ולא מיתרגמין וסי׳ רעבד״ן. ראובן. עגל שני. ברכת כהנים. דוד ואמנון. ודקאמר בתר הכי מעשה דוד ואמנון לא נקראים וכו׳ יש להגיה ולמחוק לא. כך נראה בעיני ומ״מ לא שלחתי יד להגיה במשנה לפי שראיתי [*בפירוש רש״י אברייתא שהזכרתי ואלו נקראין וכו׳ דאדתנא ברישא ויש לא נקראים ולא מיתרגמין כתב מפרש בסיפא מעשה דוד ואמנון לא נקראים בהפטרה. ע״כ. ועוד שהייתי מוכרח לומר נמי דל״ג לא בפירכא דהאמרת כו׳ שהזכרתי לעיל בדבור המתחיל מעשה תמר כו׳ ועוד שראיתי] להרמב״ם שבחבורו פרק י״ב מהל׳ תפלה דחשיב הני דנקראים ולא מתרגמין. וכתב ובמעשה אמנון ותמר במקום שנאמר אמנון בן דוד לא נקרא ולא מיתרגם ונראה דגרס וכן ברכת כהנים. ויש לתת טעם למה מעשה אמנון לא נקרא משום דשאני מעשיות הכתובים בתורה דלא סגי דלא לקרותם כדי להשלים התורה כולה בצבור. מה שאין כן מעשה דנביאים אפשר להפטיר בענין אחר:

ברכת כהנים. כתב הר״ב משום דאית ביה ישא וכו׳ שכדאי הן ישראל לשאת להם פנים כדאמרינן בברכות [כ׳] לא כדאי הן ישראל לשאת להן פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והן מחמירין על עצמן עד כזית עד כביצה. רש״י:

מעשה דוד ואמנון. לכאורה ר״ל במעשה דוד מעשה דבת שבע. וכן הבין הכסף משנה אלא שכתב דמדהרמב״ם לא כתב מעשה דוד בחבורו שהוא מפרש מעשה דוד ואמנון מעשה אמנון שנזכר בו דוד [*ונראה לי דמש״ה לא פירש הרמב״ם מעשה דוד ובת שבע דכי היכי דכתבתי בד״ה מעשה תמר כו׳ דמעשה תמר ויהודה נקרא ומיתרגם וטעמא דשבחיה הוא דאודי וה״נ דוד הא אודי וא״כ שבחיה הוא ונקרא ומיתרגם ומש״ה לא איצטריך תו למתני מעשה דבת שבע:

לא נקראים ולא מיתרגמין. אע״ג דאם לא נקראים שוב אין שייך לומר ולא מיתרגמין שאין תרגום אלא על המקרא שקרא. ועוד דבתרגום יש לחוש יותר שהרי מתרגמין כדי שהעם יבינו אלא איידי בעלמא קתני ולא מתרגמין]:

אין מפטירין במרכבה. כדי שלא ישאלו ההמון כשישמעו אותה ולא יוסיף להם אלא ספק. הרמב״ם:

ורבי יהודה מתיר. כתב הר״ב והלכה כמותו כך כתבו התוספות. וטעמא כדאמרן בגמרא אמשנה ה׳ פרק דלעיל וכתבו הר״ב דבעצרת יום ראשון מפטיר במרכבה. ולענין טעמא דר׳ יהודה י״ל דסבירא ליה לר׳ יהודה דהא מעשה בראשית נקרא ומיתרגם. ואע״ג דמעשה מרכבה עדיף כדתנן בספ״ב דחגיגה מ״מ במעשה בראשית הא אמרינן בגמרא דאע״ג דאיכא חששא דדילמא אתו לשיולי מה למעלה כו׳ דראוי הוא שלא בא לעולם כדתנן התם משנה ב׳ אפ״ה נקרא ומיתרגם [*וטעמא דלא חיישינן דלמא אתי לשיולי כו׳ שכן לשון הרי״ף מעשה בראשית נקרא ומיתרגם ולא חיישינן דלמא כו׳. וטעמא דמלתא דלא חיישינן נ״ל דמ״נ אם הוא חכם יודע שהדברים אלו לב המשכיל לא ישיגם. ושתיקתו יפה מדבורו. ואם לאו בר הכי הוא הכי נמי אויל מחריש חכם יחשב והחרש יחריש באולתו. ולא ישאל בענינים אלו שידע שאינו כדאי שישיבו לו שום מענה]:

רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים. ביחזקאל ט״ז. וכתב הר״ב משום יקרא דירושלים. הכי משמע בברייתא מדרבי אליעזר אמר לאחד שקראה עד שאתה בודק בתועבת ירושלים צא ובדוק בתועבת אמך. וקשיא לי דאמאי לא פליג נמי במעשה עגל הראשון. ואע״ג דלא סגי בלא קריאה מ״מ ה״ל למימר דלא לתרגם. אלא דהתם ניחא משום כפרה. ה״נ נימא דניחא מש״ה. דודאי אין זו סברא שעל כבוד העיר ירושלים הקפיד דלא בעיא כפרה. דפשיטא דהודע את ירושלים המכוון אנשי ירושלים. גם אין לחלק בין מעשה אחד כמו העגל לתועבות הרבות הנזכרות בפרשה זו. שהרי מפטירין בסימן דש״ח קודם ט׳ באב שכולן מדברים בכמה עברות שעברו. וכן הפטרה דקדושים התשפוט התשפוט את עיר הדמים (יחזקאל כ״ב) וכו׳. וניחא לי במ״ש בעל הלבוש בא״ח סי׳ תצ״ג דפ׳ הודע כתיב בה מכורתיך ומולדתיך בארץ הכנעני אביך האמורי ואמך חתית. וזה ודאי גנות וכדי בזיון וקצף לבזותן מעיקר מולדתן. וז״ש ר״א צא ובדוק באמך כלומר בעיקר מולדתך: